

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ ระยะ ที่ 1

โครงการแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นและ
สถานประกอบการในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลลบ้านปง
อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

โดย นางสาวประยงค์ บุญไทย และคณะ

เดือนพฤษจิกายน 2551

รายงานວิจัยເພື່ອທ້ອງຄື່ນບັນສມບູຮັນ ຮະຍະ ທີ່ 1

ໂຄຮງກາຣແວທາງກາຣປະສານຄວາມຮ່ວມມືອະຫວ່າງຊຸມໝນທ້ອງຄື່ນແລະ
ສຕານປະກອບກາຣໃນກາຣຈັດກາຣທ່ອງເຖິງໂດຍຊຸມໝນ ຕຳບັນນຸ້ານປົງ ອຳເກອຫາງດົງ
ຈັງຫວັດເຊີຍໃໝ່

ຄະນະກຳງານ

1.ນາງສາວປະຢົງຄົ່ງ ບຸນູ້ໄທຍ	ຫັວໜ້າໂຄຮງກາຣ
2.ນາຍອນຸສຣົນ ໄຊຍົມຄລ	ນັກວິຈັຍຮ່ວມ
3.ນາງສາວຍຸພິນ ດັ່ງກາຍ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
4.ນາຍອິນສມ ສິງເກົ່າ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
5.ນາຍບຸນູ້ສມ ແຊ່ຈິນ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
6.ນາຍສມບູຮັນ ແກ້ວມັນເຮົດນີ້	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
7.ນາຍດວງ ແກ້ວມັນເຮົດນີ້	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
8.ນາຍບຸນູ້ມາ ຖອນອູ່	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
9.ນາຍໄຊຍ ວົງຄົມຫາວັນ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
10.ນາຍພລ ໄຊຄຳ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
11.ນາຍຈຳນົງຄົ່ງ ສຸຂແກ້ວ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
12.ນາຍພລແກ້ວ ແກ້ວມາເວີຍງ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
13.ນາຍສມບັດ ແບ່ນ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
14.ນາງສຸພັດຮາ ໄຊຍັນນັດ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
15.ນາຍພງຄົກົດ ອິນຄຳ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ
16.ນາຍຕື່ນ ຕຸລະກາພ	ນັກວິຈັຍຊຸມໝນ

ສັນຍາໂດຍສຳນັກງານກອງທຸນສັນຍາກາຣວິຈັຍ

บอกเล่าความในใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัยดังแต่ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จาก ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเก่งขึ้นในการแก้ปัญหา ของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษา เรียนรู้อย่างเป็นเหตุผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากการวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของ ชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุย ถกเถียง) เป็นวิธีการให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้าร่วมหารือร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการ แยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการทำ “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของ ข้อมูล มีการทำ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการทำ “บันทึก” มี การ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ตลอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมายังชั้นเรียน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้าง ความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมี การบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของ ศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครุศาสตร์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมชาติที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบร่วมกัน ชี้แจง ให้ความรู้ ที่มีวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการทำงานด้วยการ บอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักรู้ถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมาย สำคัญ

รายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยโดยกลไกลสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่เสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอดบทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการลดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหาศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สก.สำนักงานภาค

คำนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มใจ เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะสร้างรายได้เสริมหรืออาจจะเป็นรายได้หลักให้ชุมชนได้ในอนาคตพร้อมกับยกระดับของชุมชนอีกด้วย แต่จริงแล้วเป็นธรรมโดยการพัฒนาระบบการจัดการของกลุ่มชุมชนแทนปัจเจกบุคคล ที่สามารถรักษาไว้ชีวิต ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดสืบสานกันมาอย่างยาวนานให้ยั่งยืนพร้อมไปกับการพื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความคิด ความรู้และความสามารถให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นที่เป็นแหล่งกำเนิด ป่าตันน้ำ น้ำตก ลำธารน้ำ พรรณไม้นานาชนิด พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน สัตว์เล็กสัตว์น้อยที่อาศัยอยู่ในป่าตลอดจนนกหلاقหลายสายพันธุ์ ที่เพิ่มสีสันให้ป่า รวมทั้ง วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างนาน เช่น ประเพณีไหว้แม่อี ประเพณีตามข้าวใหม่หลั่งไฟพระเจ้า เป็นต้น และยังสามารถสร้างความสัมพันธ์กับภายนอก ให้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการส่งเสริม พื้นฟู อนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตภูมิปัญญาดังเดิมให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นมิติใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางที่ต้องการสำรวจหาความแตกต่างและค้นหาความจริงของชีวิตที่สามารถเรียนรู้ และเข้าใจวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นอย่างมีศิลปะและน่าสนใจ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีระบบสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตชุมชนอยู่แล้ว ยิ่งมีความน่าสนใจที่เป็นเสน่ห์ ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาสัมผัสด้วยตนเองได้

ประยงค์ บุญไทย

บทคัดย่อ

โครงการ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับบ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง อำเภอทางดง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1 เวลา 8 เดือน (1 มีนาคม 2551 ถึง 30 ตุลาคม 2551) โดยทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้ศึกษา หรือดำเนินการหลัก ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาคร) มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1.)เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับภูมิภาค ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน 2.)เพื่อศึกษาแนวทางการประสานความร่วมมือ ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับสถานประกอบการในจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3.)เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในระยะนี้ ได้ข้อสรุป ผลการวิจัยรวมทั้งข้อเสนอแนะ โดยมีการแบ่งข้อมูลนี้ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลศักยภาพของชุมชน ที่สามารถเป็นแนวทางพัฒนาแผนกิจกรรมโครงการวิจัยในระยะที่ 2 ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ สิ่งที่พบ คือ ชุมชนมีศักยภาพที่สามารถรองรับการท่องเที่ยว ได้อย่างดี โดยภายภาพ ชุมชนถูกล้อมรอบด้วยหุบเขาทั้งสองด้าน มีสายน้ำ ลำห้วย ไหลผ่านตลอด ทำให้พื้นที่มีความชุ่มชื้นตลอดปี เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้ง มีสถานประกอบการต่างๆ เช่น บ้านพักตากอากาศ รีสอร์ท โรงแรม เป็นต้น รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง พบร้อนไม้หลากรarity จำนวนมากชนิด เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งพืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน มีน้ำตก 2 แห่ง คือ น้ำตกตาดครก น้ำตกศรีสังวาล มีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณป่าตันน้ำพับ “ตาหน้า” ที่หัวน้ำน้ำตก และยังมีจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของหมู่บ้านได้ทั้งหมดอยู่ด้วยกัน 2 จุด คือ จุดชมวิวโดยเลี้ยง 1 และ 2

2.รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เหมาะสม โดยแยกเป็น 2 ส่วนคือ แหล่งเรียนรู้ อันหลากหลาย ที่ชุมชนยังคงสามารถรักษาขนบธรรมเนียม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี พร้อมที่ถ่ายทอดให้แก่เด็ก เยาวชน และคนอายุศึกษาต่อไป และการท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ พรรณไม้หลากรarity มาก น้ำตก ป่าตันน้ำ จุดชมวิว เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยังพบบทเรียนที่สำคัญคือ ชุมชน เรียนรู้รากเหง้าของตนเองว่าเป็นใคร มาจากไหน ชัดเจนมากขึ้น เป็นรูปธรรม เนื่องจากมีการสังเคราะห์ร่วมกัน รวมทั้งเรียนรู้หลักการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพในด้านการบริหารกลุ่มคน ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่พบ คือ นักวิจัยขาดการบันทึก จัดเรียงข้อมูลยังไม่เป็นระเบียบ มีการมองการทำงานของทีมงานวิจัย เป็นพวก NGOs การเข้าถึงสถานประกอบบังคับยังได้ข้อมูลน้อย ยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ข้อมูลบางอย่างยังไม่สามารถเก็บได้ เช่น ขาดการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ที่มีวิจัยท้องถิ่นเวลาการทำงานไม่ค่อยตรงกัน เพราะบางคนทำงานรับจ้างรายวัน

ข้อเสนอแนะ และแนวทางในระยะต่อไป

1. การกระจายข่าวสารการทำงาน และแนวคิดการทำงานวิจัย ทั้งคนในชุมชน ชุมชนข้างเคียง และหน่วยงานองค์กรต่างๆ
2. เจาะถึงเป็นบางประเด็น เนื่องจากบางเรื่องต้องรอตามฤดูกาล เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยว เป้าหมาย
3. คิดวิธีการทำงานกับร่วมกับสถานประกอบการ
4. เน้นการสื่อสารให้กับคนภายนอกให้รู้จัก การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น แผ่นพับ รูปกิจกรรม โปรแกรมการท่องเที่ยว
5. พัฒนาด้านภาษาภาพของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ในด้านเส้นทางเดินป่าให้ชัดเจน ภูมิทัศน์ โดยรอบน้ำตก จุดชมวิวโดยเลี่ยม เพิ่มเติมป้ายบอกเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ชัดเจน ป้าย บอกซื้อตั๋นไม้ที่สำคัญ พีช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน และจุดเสี่ยงที่อาจจะเกิดอันตรายกับนักท่องเที่ยว
6. พัฒนาบุคลากร ในด้านมัคคุเทศก์ การบริหารจัดการกลุ่ม การนำเสนอข้อมูล
7. ควรมีการทบทวนข้อมูลที่ได้ว่าข้อมูลประเภทไหนและข้อมูลอะไรที่จะมีประโยชน์ต่อชุมชน
8. ควรมีการหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นมาของสถานประกอบการต่างๆ ว่ามีการก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไหร่และรูปแบบการดำเนินงานของสถานประกอบการเป็นอย่างไรเพื่อทำให้ทราบถึง บริบทของชุมชนอย่างแท้จริง
9. การใช้เครื่องมือแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานประกอบการควรมีการปรับคำถามให้เหมาะสม ชัดเจนว่าที่แท้จริงแล้วผู้วิจัยมีเป้าหมายอย่างไร และต้องการข้อมูลประเภทไหนบ้าง และการใช้เครื่องมือ แบบสอบถามเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวควรมีการปรับคำถามให้เหมาะสมและเป็นข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้อย่าง แท้จริง เช่น ที่พัก สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมที่ต้องการทำ เป็นต้น และในการสัมภาษณ์ไม่ว่าจะเป็นคน ในหมู่บ้าน สถานประกอบการ หรือนักท่องเที่ยว ควรมีการนำมาอ้างอิงด้วยว่าเป็นใคร สัมภาษณ์เมื่อไร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยโครงการแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสถานประกอบการในการจัดการห้องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1 (1 มีนาคม 2551 - 31 ตุลาคม 2551) นี้ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.ภาคร จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้เฝ่า ผู้แก่ และผู้นำชุมชน บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4 บ้านแม่สะ หมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันขะยอม หมู่ที่ 10 และบ้านใหม่หัวยลึก หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านปง ที่ให้ข้อมูลชุมชนทำให้ งานวิจัยสำเร็จไปได้ด้วยดี และที่ขาดมิได้ต้องขอขอบนายอินสม สิงห์คำ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ที่ให้ความอนุเคราะห์เอื้อเพื่อสถานที่จัดประชุมทีมวิจัยทั้งที่บ้าน ที่ศาลาประชุมด้านสนามกีฬา และศาลาประชุมปีอกบ้านดง

ที่สำคัญ ขอบคุณเพื่อนร่วมงานทีมวิจัยชุมชนทุกคนที่ให้ความร่วมมือ เสียสละเวลา อุดหนุน ในการทำงานร่วมกันอย่างตั้งอกตึ้งใจถึงแม้ว่าในระยะเริ่มแรกจะงุ่น สรับสนอยู่บ้างกับงานวิจัย เพราะไม่เคย มีประสบการณ์แต่ก็ผ่านไปด้วยดี และที่สำคัญต้องขอขอบคุณ พี่บุญสม แซ่จิน และนายสมบูรณ์ แก้วมณี รัตน์ ที่ช่วยประสานงานอำนวยความสะดวกในการจัดการประชุมทำให้งานราบรื่นไม่มีปัญหา และ ขอบคุณพี่น้องบ้านเก้าเดื่อทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการประชุม ให้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ที่เกิดประโยชน์ต่องานวิจัย

ท้ายสุด ขอบคุณทีมวิจัย สกว.ภาคร ทุกท่าน ที่ให้ข้อคิดเห็น ให้คำแนะนำ และร่วมจัดกระบวนการวิจัยในพื้นที่อย่างใกล้ชิดและเป็นกันเอง ทำให้งานมีประสิทธิภาพ และเกิดการสรุปบทเรียน การทำงานที่สามารถนำมาเป็นแนวทางวางแผนงานในระยะที่ 2 ของโครงการ ต้องขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง มา ณ โอกาสนี้

คณะวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ข
บทคัดย่อ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา	1
คำถ้ามวิจัย	4
วัตถุประสงค์	5
บทที่ 2 บททวน	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	31
ขอบเขตการศึกษาวิจัย	31
กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจร่วมระหว่างทีมวิจัยชุมชน และพี่เลี้ยงทีมวิจัย	32
กิจกรรมที่ 2 สรุปวิเคราะห์ข้อมูลเดิมของชุมชนที่มีอยู่	33
กิจกรรมที่ 3 สร้างความเข้าใจร่วมกันระดับชุมชนบ้านเก่าเดื่อ	36
กิจกรรมที่ 4 เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ประเพณีวัฒนธรรม	37
กิจกรรมที่ 5 เก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว	38
กิจกรรมที่ 6 เก็บข้อมูลวิถีชีวิต ภูมิปัญญา	39
กิจกรรมที่ 7 เก็บข้อมูลสถานประกอบการและนักท่องเที่ยว	40
กิจกรรมที่ 8 ประชุมทีมวิจัยชุมชน	40
กิจกรรมที่ 9 สรุปผลบทเรียนทีมวิจัย ระยะแรก (มีนาคม 2551-กรกฎาคม 2551)	41
กิจกรรมที่ 10 ตรวจสอบประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อ	45
กิจกรรมที่ 11 สรุปวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนทั้งหมด ระยะที่ 1 (มีนาคม 2551-กันยายน 2551)	45
กิจกรรมที่ 12 ศึกษาดูงาน	46
กิจกรรมที่ 13 คืนข้อมูลสู่ชุมชน	48
กิจกรรมที่ 14 ประชุมทีมวิจัยวางแผนโครงการวิจัยระยะที่ 2	49

	สารบัญ (ต่อ)	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย		50
4.1 ศักยภาพชุมชน		50
4.1.1 บริบทชุมชน		50
4.1.2 ประวัติบ้านเก่าเดื่อ		55
4.1.3 ประเพณีวัฒนธรรม		58
4.1.3.1 ประเพณีตามหลักผิงไฟพระเจ้า และ ประเพณีตามข้าวใหม่		58
4.1.3.2 ประเพณีปีใหม่เมือง		58
4.1.3.3 ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน		59
4.1.3.4 ประเพณีเลี้ยงผีขุนนำ		59
4.1.3.5 ประเพณีเข้าพรรษา		60
4.1.3.6 ประเพณีทำบุญสลาภภัต หรือ “กินก่าวysลาก”		61
4.1.3.7 ประเพณียีเปีง หรือloyoyะ		62
4.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ		63
4.1.4.1 น้ำตกตادครก		64
4.1.4.2 น้ำตกศรีสังวาลย์		68
4.1.4.3 จุดชมวิวดอยเลี่ยม		73
4.1.4.4 ห้วยน้ำนัก		75
4.1.4.5 นก		78
4.1.5 วิถีชีวิตและภูมิปัญญา		83
4.1.5.1 การทำสวนลิ้นจี่		83
4.1.5.2 การทำสวนชาโยเต้ หรือมะเขือเครื่อ		85
4.1.5.3 การปลูกข้าวไร่ หรือปลูกข้าวดอย		87
4.1.5.4 การปลูกข้าวนาดำ		90
4.1.5.5 การทำไฟลอดองตึง		92
4.1.5.6 การทำขนมป่าด		94
4.1.5.7 การเก็บผึ้ง		95
4.1.5.8 การเก็บรถด้วน หรือหนองไม่ไฟ		98
4.1.5.9 การเก็บต่อ		99
4.1.5.10 องค์ความรู้ในด้านพืชสมุนไพร		102
4.2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว		
4.2.1 สถานประกอบการและนักท่องเที่ยว		106
4.2.2 ศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว		107
4.2.3 ศักยภาพของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว		108

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.4 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	109
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	112
5.1 สรุปผลการวิจัย	112
5.2 บทเรียนของทีมวิจัย	112
5.3 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการวิจัย	113
5.4 แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่ผ่านมา	113
5.5 ข้อเสนอแนะ และแนวทางการทำงานระยะที่ 2	114
5.6 แผนงานระยะที่ 2	115

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 ประวัติทีมวิจัย	
ภาคผนวกที่ 2 ตารางแผนงานโครงการระยะที่ 1	
ภาคผนวกที่ 3 รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	
ภาคผนวกที่ 4 ชุดแบบสอบถามวิถีชีวิต	
ภาคผนวกที่ 5 ชุดแบบสอบถามเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว	
ภาคผนวกที่ 6 ภาพกิจกรรมสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างนักวิจัย ทีมวิจัยชุมชน และพี่เลี้ยงทีมวิจัย	
ภาคผนวกที่ 7 ภาพกิจกรรมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลเดิมของชุมชนที่มีอยู่	
ภาคผนวกที่ 8 ภาพกิจกรรมสร้างความเข้าใจร่วมกันระดับชุมชนบ้านเก่าเดือ	
ภาคผนวกที่ 9 ภาพกิจกรรมเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ประเพณีวัฒนธรรม	
ภาคผนวกที่ 10 ภาพกิจกรรมเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกตากครอก	
ภาคผนวกที่ 11 ภาพกิจกรรมเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว น้ำตกศรีสังวาลย์	
ภาคผนวกที่ 12 ภาพกิจกรรมเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว จุดชมวิวดอยเลี่ยม	
ภาคผนวกที่ 13 ภาพกิจกรรมเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว ห้วยน้ำนัก	
ภาคผนวกที่ 14 ภาพกิจกรรมเก็บข้อมูลวิถีชีวิต ภูมิปัญญา	
ภาคผนวกที่ 15 ภาพกิจกรรมประชุมทีมวิจัยชุมชน	
ภาคผนวกที่ 16 ภาพกิจกรรมสรุปผลบทเรียนทีมวิจัย ระยะแรก (มีนาคม 2551-กรกฎาคม 2551)	
ภาคผนวกที่ 17 ภาพกิจกรรมตรวจสอบประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดือ	
ภาคผนวกที่ 18 ภาพกิจกรรมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนทั้งหมด ระยะที่ 1	
ภาคผนวกที่ 19 ภาพกิจกรรมศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	
ภาคผนวกที่ 20 ภาพกิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชน	
ภาคผนวกที่ 21 ภาพกิจกรรมประชุมทีมวิจัยวางแผนโครงการวิจัยระยะที่ 2	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบข้อมูลเดิมและเก็บเพิ่มเติมข้อมูลใหม่	32
ตารางที่ 3.2 แสดงกระบวนการทดสอบบทเรียนทีมวิจัยระยะแรก เพื่อวางแผนงาน ในระยะต่อไป	41
ตารางที่ 3.3 แสดงสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้และสิ่งที่ต้องกลับไปทำต่อ	47
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรเพศชายและเพศหญิงและอายุ บ้านเก่าเดื่อ หมู่ที่ 3	53
ตารางที่ 4.2 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	54
ตารางที่ 4.3 แสดงชนิดของสัตว์ปีกและสัตว์น้ำที่อยู่ในบ้าน	78
ตารางที่ 4.4 แสดงชนิด ลักษณะเด่นและพฤติกรรมของนก	78
ตารางที่ 4.5 แสดงพรรณไม้ พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้านที่พบในบ้าน	102
ตารางที่ 4.6 แสดงคุณประโยชน์และสรรพคุณ พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน	103
ตารางที่ 4.7 สถานประกอบการและนักท่องเที่ยว	106
ตารางที่ 5.1 แผนงานโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง ระยะที่ 2 (มกราคม 2552-ธันวาคม 2552)	116

สารบัญภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 4.1 แผนที่อำเภอหางดง	51
แผนภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนบ้านเก่าเดื่อ	52
แผนภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนเฉพาะบ้านเก่าเดื่อ	52
แผนภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนเฉพาะบ้านดง	53
แผนภาพที่ 4.5 ภาพแสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนตามลักษณะภูมิประเทศ	57
แผนภาพที่ 4.6 ภาพแสดงการตั้งรีสอร์ฟตามลักษณะภูมิประเทศ	57
แผนภาพที่ 4.7 ภาพประเพณีคำหัวปีใหม่เมือง	59
แผนภาพที่ 4.8 ภาพผู้อ้วนโซกำลังเตรียมทำพิธีเช่นไห่วี่ผีขุนนำ	60
แผนภาพที่ 4.9 ภาพชาวบ้านทำบุญเข้าพรรษา	60
แผนภาพที่ 4.10 ภาพแสดงการห่อขันเมื่อใช้ทำบุญเข้าพรรษา	61
แผนภาพที่ 4.11 ภาพชาวบ้านกำลังถวาย “ก่าวysลาก”	62
แผนภาพที่ 4.12 ภาพ ภาพชาวบ้านกำลังช่วยกันตกแต่งซุ้มประตูหน้าวัด	62
แผนภาพที่ 4.13 ภาพเด็กและเยาวชนและผู้ใหญ่ร่วมประเพณีลอยกระทง	63
แผนภาพที่ 4.14 แผนที่แสดงเส้นทางไปน้ำตกตาดครก	66
แผนภาพที่ 4.15 ภาพ “ปู่จุ่ว” ที่ตกด้วยหมูสามชั้น	67
แผนภาพที่ 4.16 ภาพน้ำตกตาดครก	67
แผนภาพที่ 4.17 ภาพลำหัวยปางควาย	68
แผนภาพที่ 4.18 ภาพแผนที่แสดงเส้นทางไปน้ำตกศรีสังวาลย์	70
แผนภาพที่ 4.19 ภาพตะไคร่น้ำเกาะอยู่บนชากระตันไม้	71
แผนภาพที่ 4.20 ภาพน้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นที่ 3	71
แผนภาพที่ 4.21 ภาพน้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นที่ 1 และ 2	72
แผนภาพที่ 4.22 ภาพน้ำตกศรีสังวาลย์น้อย 1	72
แผนภาพที่ 4.23 ภาพวิวมองจากจุดชมวิวโดยเลี่ยม	73
แผนภาพที่ 4.24 แผนที่แสดงเส้นทางไปจุดชมวิวโดยเลี่ยม	74
แผนภาพที่ 4.25 ภาพบริเวณตาน้ำห้วยน้ำนัก (ลูกศรชี้)	75
แผนภาพที่ 4.26 แผนที่เส้นทางไปห้วยน้ำนัก	76
แผนภาพที่ 4.27 ภาพ กอไผ่เอี๊ยะ	77
แผนภาพที่ 4.28 ภาพ ทุ่งสมุนไพรหญ้าถอดปล้อง	77
แผนภาพที่ 4.29 ภาพผลลัพธ์	84
แผนภาพที่ 4.30 ภาพชาวสวนกำลังคัดแยกผลลัพธ์เพื่อส่งขาย	85
แผนภาพที่ 4.31 ภาพชาวสวนกำลังตัดยอดชาโยเต้	86
แผนภาพที่ 4.32 ภาพผลชาโยเต้	87
แผนภาพที่ 4.33 ภาพการเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวผัดปุ้ยเพื่อปลูกบนดอย	88

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

แผนภาพที่ 4.34 ภาพการหยุดเมล็ดข้าวลงในหลุม	89
แผนภาพที่ 4.35 ภาพการดูแลไร่ข้าวก่อนข้าวตั้งท้อง	89
แผนภาพที่ 4.36 ภาพชาวนากำลังถอนกล้าเพื่อนำไปดำเนินรือปลูกในแปลง	90
แผนภาพที่ 4.37 ภาพชาวนากำลังดำเนินรือปลูกข้าว	91
แผนภาพที่ 4.38 ภาพทุ่งนาที่ข้าวกำลังออกวง	91
แผนภาพที่ 4.39 ภาพไฟล์ตองดึง	93
แผนภาพที่ 4.40 ภาพใบตองดึงที่เก็บมาจากป่า	93
แผนภาพที่ 4.41 ภาพลักษณะรังผึ้งแบบกลม	97
แผนภาพที่ 4.42 ภาพลักษณะรังผึ้งแบบวงรี	97
แผนภาพที่ 4.43 ภาพรถด่วนอยู่ในระบบอกไม้ไผ่	99
แผนภาพที่ 4.44 ภาพรังต่อและตัวต่อ	101
แผนภาพที่ 4.45 ภาพตันสมุนไพรมะหอกโคน	103
แผนภาพที่ 4.46 ภาพตันสมุนไพรเนียมถชี (ค้างคาวป่า)	104
แผนภาพที่ 4.47 ภาพกลุ่มเห็ดแดง	104
แผนภาพที่ 4.48 ภาพตันขิงแมงดาและตันผักกุด	105
แผนภาพที่ 4.49 ภาพตันตะเคียนทอง	105
แผนภาพที่ 4.50 ภาพเอื้องผึ้งและเอื้องงาช้าง	106

บทที่ 1 บทนำ

ชื่อโครงการ : แนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสถานประกอบการในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1

ความเป็นมา

ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบเล็กน้อยพื้นที่ส่วนใหญ่ลาดชันภูเขาสูง โดยมีลำน้ำแม่ต้าซังเป็นสายน้ำหลักเชื่อมต่อลำห้วยสาخainerainที่ป่าตันน้ำของตำบลบ้านปง และลำห้วยสาขากองหมู่บ้านผาแกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม และบ้านมังดอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง มีจำนวนประชากรรวม 4,059 คน กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีความหลากหลายคือชนเผ่ามัง คนพื้นเมือง คนไทยนอกที่เข้ามาทำธุรกิจบริการและโรงแรมในพื้นที่ และคนไทยนอกที่ซื้อบ้านจัดสรร หรือซื้อที่ดินปลูกบ้าน การประกอบอาชีพมีความหลากหลาย อาชีพหลักคือ ธุรกิจบริการและโรงแรม บ้านจัดสรร แรงงานรับจ้างในรีสอร์ฟ แรงงานก่อสร้าง แรงงานรับจ้างทั่วไป อาชีพรองลงมาคือเกษตรกรรมทำสวนทำไร่ และค้าขายเล็กน้อย อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 30 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 20-30 นาที เส้นทางสัญจรไปมาสะดวกเป็นถนนลาดยางเชื่อมต่อเมืองเชียงใหม่ และอำเภอไกล้าเคียง คือ อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่ริม และอำเภอสันกำแพง

ตำบลบ้านปงยังคงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำและลำห้วยหลายสายเชื่อมกัน เป็นกลุ่มน้ำแม่ต้าซัง และมีธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกตาดครก น้ำตกศรีสังวาลย์ และถ้ำตักแตen เป็นต้น ถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มทุนให้ความสนใจ และเข้ามาประกอบธุรกิจบริการ โรงแรม และจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการ ดังนั้น รายได้ส่วนใหญ่จึงกระจายอยู่กับเจ้าของธุรกิจบริการและโรงแรม

การเป็นพื้นที่ธุรกิจท่องเที่ยวจัดการโดยเอกชน ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายขยายอย่างกว้างขวางโดยนายทุนและชุมชนเป็นจำนวนมาก พื้นที่ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากลดลงอย่างต่อเนื่องการใช้บริการท่องเที่ยวธรรมชาติทำให้สภาพแวดล้อมของป่าไม้เกิดความเสื่อมโทรม เกิดปัญหาขยะ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว คนท้องถิ่นจึงได้รวมตัวกันขึ้นในนาม “กลุ่มรักษบ้านเกิดเพื่อการพัฒนา” การดำเนินด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบันมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนให้ทำงาน อาทิเช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ แผนงานสนับสนุนโครงการขนาดเล็กของชุมชนในการจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วม (SGP-PTF) ทำให้องค์กรและแกนนำได้รับการพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น และเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ในด้านการจัดการป่าไม้

จากเวทีสรุปบทเรียนการทำงานของกลุ่ม พบว่าพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอยู่ห่างแต่ชุมชนมิได้เข้าไปจัดการ แต่เป็นการจัดการโดยเอกชนที่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรมและเสียหาย จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการจัดการของชุมชน ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถเป็นเกราะป้องกัน และเป็นเครื่องมือในการยับยั้งป้องกันการทำลายป่าไม้ที่ยั่งยืน จากสถานการณ์ปัญหาและสภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลายชุมชนจึงต้องการที่จะศึกษาหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน รวมไปถึงแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมกับกลุ่มธุรกิจ สถานประกอบการ และกลุ่มคนที่มีความหลากหลายในพื้นที่ รวมถึงเป็นส่วนสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนด้วย

ขอบเขตพื้นที่ตำบลบ้านปง

ทิศเหนือ	เขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และบ้านผานกาก ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก	เขตป่าสงวนแห่งชาติ-อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย
ทิศตะวันตก	เขตป่าสงวนแห่งชาติออบขาน และตำบลน้ำแพร่
ทิศใต้	ตำบลหนองควาย

พื้นที่ศึกษาวิจัย

บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

ขอบเขตพื้นที่บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

ทิศเหนือ	เขตบ้านใหม่สันขะยอม หมู่ที่ 10 และบ้านแม่สะเนื้อ หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านปง
ทิศตะวันออก	เขตอุทยานแห่งชาติ-อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย
ทิศตะวันตก	เขตบ้านน้ำช้มหมู่ที่ 8 และเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ท่าช้าง-แม่น้ำนิลในเขตอุทยานแห่งชาติออบขาน
ทิศใต้	เขตบ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปง

ลักษณะทางกายภาพพื้นที่

ที่อยู่อาศัย บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่ลาดชันภูเขาสูง โดยตั้งอยู่ระหว่างสองฝั่งของสายน้ำแม่ตาข้าง

พื้นที่การเกษตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชันภูเขาสูงทำสวนลิ้น杰่เกือบทั้งหมดมีไม้ผลและพืชผักอื่นผสมอยู่บ้างจำนวนหนึ่ง เช่น ลำไย ส้ม กล้วยน้ำว้า กระหล่ำปลี ชาโยเต็ เป็นต้น
ประชากร มีจำนวนครัวเรือน 83 ครัวเรือน ประชากรรวม 276 คน (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ฉบับ พ.ศ.2549 ตำบลบ้านปง)

การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก คือ รับจ้างในรีสอร์ฟและโรงแรม และแรงงานทั่วไป อาชีพรอง คือ เกษตรกรรม และค้าขายเล็กน้อย

ทรัพยากรท่องเที่ยว

น้ำตก เป็นทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่หลายแห่งเช่น น้ำตกตาดบ้อย น้ำตกตาดครก น้ำตกศรีสังวาลย์ เป็นต้น มีลักษณะของน้ำตกที่ไม่สูงมากมีความสวยงาม เชื่อมต่อกันเป็นลำธารน้ำ слับกับโขดหินก้อนใหญ่เป็นระยะ รวมระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร สามารถเล่นน้ำได้อย่างปลอดภัย

ชุดชมวิดอยเลี่ยม สามารถมองเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามของชุมชนเราและป่าไม้ในพื้นที่ได้ชัดเจนและมองเห็นด้วยสุเทพ พระตำหนักภูพิงค์ราชานิเวศน์ บ้านมังดอยปุย สวนสองแสน

ป่าตันน้ำ เป็นป่าไม้ที่บังคงมีความสมบูรณ์อยู่บ้างส่วน มีตาน้ำที่เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยหลายสาย เช่น ห้วยหวาน ห้วยปางเจ้า ห้วยปูรอด ห้วยปันหมอง เป็นต้น ที่เป็นลำห้วยสาขาของลำน้ำแม่ตากช้าง นอกจากเป็นแหล่งกำเนิดลำห้วยแล้วยังเป็นแหล่งกำเนิด พืช สมุนไพร หลากหลายชนิดอยู่ในป่า เช่น อ้อม เอื้องหมายนา กำลังไก่แจ้ ดอกดิน แอปันชั้น เป็นต้น พืชสมุนไพรดังกล่าวสามารถนำมาปรุงเป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านใช้รักษาภาระทางการเงินป่วยต่างๆ ได้ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ท้องเสีย ปวดหลังปวดเอว เป็นต้น

ป่าชุมชนบ้านเก้าเดือ เป็นป่าไม้ที่มีแนวเขตเชื่อมต่อกับรีสอร์ท ที่ชุมชนสามารถจัดทำแนวเขต และจัดทำแผนที่ขอบเขตป่าที่ชัดเจน เป็นป่าชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างชุมชนกับรีสอร์ทในด้านสิทธิชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เป็นผู้ดูแลจัดการป่า โดยใช้ระยะเวลาในการต่อสู้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 - พ.ศ. 2549 รวม 13 ปี ชุมชนจึงได้สิทธิครอบครองดูแลจัดการป่าชุมชน และป่ากำลังพื้นตัวความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เป็นแหล่งอาหาร และยาสมุนไพรพื้นบ้าน กำลังจะกลับมา

วิถีชีวิต การทำสวนลินจี การปลูกข้าวไร่ การทำนาดำเน ข้าวซ้อมมือ ตีผึ้ง

ภูมิปัญญาชาวบ้าน นวดแผนไทย ยาสมุนไพรพื้นบ้าน จักรisan

สถานประกอบการในพื้นที่ เช่น สวนบัวรีสอร์ท บ้านกลางดอย กฤษดาดอย เป็นต้น

สภาพปัญหาของพื้นที่

1. มีรีสอร์ฟและโรงแรมมากในพื้นที่ แต่ชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

2. ชุมชนไม่มีระบบในการจัดการการท่องเที่ยว (ศูนย์ประสานงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์)

3. ชุมชนไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจนในการนำเสนอสถานประกอบการ (รีสอร์ฟและโรงแรม) และนักท่องเที่ยว

4. ไม่มีแนวทางการประสานงานกับสถานประกอบการในการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน

5. มีการตัดไม้ทำลายป่าบุกรุกขยายพื้นที่ป่าอยู่เนื่องๆ

6. ชุมชนที่เป็นแรงงานรับจ้างในสถานประกอบการไม่มีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ (ไม่สามารถกำหนดวิถีชีวิตตนเองได้)

7. ชุมชนขาดทักษะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน

8. ชุมชนความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ จึงไม่กล้าที่จะดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ให้เกิดขึ้นจริงได้

9. ชุมชนบางส่วนขาดความรู้และจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

10. หน่วยงานรัฐท้องถิ่นไม่สนับสนุนองค์กรชุมชนและชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นอย่างจริงใจ รวมถึงการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

11. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ขาดการดูแลปกป้อง และพื้นที่ ภายใต้แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ถูกปล่อยให้เสื่อมโทรม เช่น พลาสติก ขยะแก้ว เป็นต้น

เงื่อนไขที่เลือกศึกษา พื้นที่บ้านเก้าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

1. พื้นที่บ้านเก้าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่หลายแห่ง เช่น น้ำตกดาวครก น้ำตกออบแม่ปาน น้ำตกศรีสังวาลย์ ป่าชุมชน จุดชมวิวดอยเลี่ยม ป่าขุนน้ำ (ตันน้ำ) วิถีชีวิตการทำสวนลิ้นจี่ ปลูกข้าวไร่ ทำนาดำเนินต้น

2. มีแนวเขตพื้นที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และ มีเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการวางแผนการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะมีความหลากหลายของระบบนิเวศวิทยา ที่เป็นแหล่งต้นน้ำ ป่าชุมชน น้ำตกธรรมชาติที่สามารถเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของหมู่บ้านอื่นได้สะดวก

3. มีรีสอร์ฟ โรงแรม บ้านพักตากอากาศ และร้านอาหาร อยู่ในพื้นที่หลายแห่ง

4. มีความหลากหลายของกลุ่มคน คือ ชนเผ่ามัง คนพื้นเมือง คนภายนอกที่เป็นเจ้าของธุรกิจ (สถานประกอบการ) และคนภายนอกที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่โดยการซื้อบ้านจัดสรร หรือ ซื้อที่ดินปลูกสร้างบ้าน

5. ชุมชนมีความเข้มแข็งเนื่องจากผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าไม้ และมีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมถึงความพร้อมของแกนนำทางการและแกนนำธรรมชาติ ที่มีประสบการณ์ในการจัดการป่าไม้ร่วมกับกลุ่มรักบ้านเกิดเพื่อการพัฒนา

คำถามวิจัย :

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมภายใต้สถานการณ์ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน เป็นอย่างไร

2. แนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น และสถานประกอบการ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชนเป็นอย่างไร

เป้าหมายโครงการ

ใช้กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความตระหนักรู้ให้ชุมชนเกิดสำนึกร่วมกันรักษาป่า และมีเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ชัดเจนที่นำไปสู่การประสานความร่วมมือกับสถานประกอบการ (รีสอร์ฟ โรงแรม) ได้อย่างเหมาะสมที่สุดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และสามารถนำไปสู่การสร้างทางเลือกเพื่อความมั่นคงของครอบครัวได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่เหมาะสม ภายใต้สถานการณ์ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนห้องถิ่นกับสถานประกอบการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน
3. เพื่อเตรียมสร้างศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน

แผนงานและวิธีการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 (เตรียมความพร้อมในการเสนอโครงการ)

- 1) ประชุมระดมความคิดเห็น และแลกเปลี่ยน เรียนรู้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน และเป้าหมายในการจัดทำโครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (ก่อนส่งโครงการฯ)
- 2) ประชุมแลกเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชน และร่วมกันวางแผน แนวทาง และแผนงานในการจัดทำโครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (ก่อนส่งโครงการฯ)
- 3) ลงพื้นที่ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับนักวิชาการ (undp) เพื่อร่วมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ และให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ที่เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน (ก่อนส่งโครงการฯ)
- 4) ประชุมทบทวน วัตถุประสงค์ ครอบ แนวทาง แผนงาน การจัดทำโครงการท่องเที่ยวฯ เพื่อสรุปและประเมินความต้องการของชุมชน และร่วมกำหนดแผนงานโครงการ (ก่อนส่งโครงการฯ)

ขั้นที่ 2 (เสนอโครงการและพัฒนาโครงการร่วมกับเจ้าหน้าที่ฯ)

- 1) ประชุม แลกเปลี่ยน สถานการณ์ของชุมชน เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ครอบ และแนวทางการในการจัดทำโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวฯ เพื่อปรับปรุงพัฒนาแนวทางการจัดทำโครงการฯ ให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และให้มีความเข้าใจเป็นแนวทางเดียวกัน (ประชุม 3 ครั้ง)
- 2) ประชุมพัฒนาโครงการฯ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ (สกว.ภาฯ) (ประชุม 3 ครั้ง) โดย พูดคุยแลกเปลี่ยน ข้อคิดเห็น ทบทวน ครอบ แนวทาง และเป้าหมายการจัดทำโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความชัดเจน และมีความเข้าใจเป็นแนวทางเดียวกัน และเจ้าหน้าที่ (สกว.ภาฯ) ให้คำแนะนำเพิ่มเติมในการพัฒนาจัดทำโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และปัญหาของชุมชน และครั้งสุดท้าย อาจารย์ ดร.สินธุ์ สโตร์ล ให้คำแนะนำในกระบวนการทำวิจัยห้องถิ่น และกิจกรรมที่จะนำไปสู่การหาค้นหาของดีและจุดเด่นของชุมชนเพื่อสามารถนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต
- 3) ประชุมร่วมทีมวิจัย ทบทวน ปรับปรุงพัฒนาแผนงาน และรายละเอียดในกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 (เมื่อได้รับอนุมัติโครงการฯ)

การดำเนินกิจกรรม (ระยะที่ 1 : 8 เดือน เริ่ม 1 มีนาคม 2551-31 ตุลาคม 2551)

1) ประชุมทีมวิจัย ทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ โครงการวิจัยฯ และร่วมแลกเปลี่ยน สถานการณ์ชุมชน เพื่อประเมินสถานการณ์ในการกำหนดวันปฏิบัติงานตามแผนงานโครงการวิจัยฯ ให้ สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชน ณ ขณะนั้น และแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานของคณะวิจัยให้ เป็นไปตามความถนัดของบุคคล รวมถึงทำความสะอาดเข้าใจกระบวนการดำเนินโครงการวิจัยฯ และติดตาม ความคืบหน้าของการบูรณะทุกเดือน (เดือนที่ 1-7)

2) ประชุมใหญ่ระดับหมู่บ้านซึ่งแจ้งทำความสะอาดเข้าใจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกระบวนการ ดำเนินโครงการวิจัยฯ และรับฟัง ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่อการดำเนินโครงการฯ และรับสมัครสมาชิก ร่วมเป็นคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการต่อไป

3) ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลเดิมที่มีอยู่ในประเด็นต่างๆ เช่น เส้นทางเดินป่าและแหล่งท่องเที่ยว/ การจัดการทรัพยากร /ภูมิปัญญา /ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร /วิถีคนกับป่าไม้ /พืชสมุนไพร/ต้นไม้ เป็นต้น ที่สามารถนำข้อมูลที่ได้รวบรวม สรุป วิเคราะห์ ที่สามารถเป็นฐานข้อมูลชุมชนที่นำไปสู่การ พัฒนา เพิ่มเติม ข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไป และที่ไม่ชัดเจน ให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4) เก็บข้อมูลเพิ่มเติม คือ ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี/วัฒนธรรม เส้นทาง ท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว ต้นไม้ พืช สมุนไพร โดยการ

- สัมภาษณ์ผู้เฒ่า ผู้แก่ พระสงฆ์ ครู สถานประกอบการ ในพื้นที่
- สืบค้นข้อมูลจากเอกสาร
- กลุ่มย่อยผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่

5) สำรวจเส้นทางธุรกิจเพิ่มเติมให้ชัดเจนมากขึ้นและหมายเหตุจุดที่สำคัญ หรือจุดที่น่าสนใจ ในการท่องเที่ยว โดยสำรวจเพิ่มเติม 4 เส้นทาง คือ

- เส้นแม่ฮะ-เก้าเดือ ไปบ้านมัง หมู่ที่ 8 บ้านน้ำซัม จุดชมวิวอำเภอสันป่าตอง ไร่ ผักกาดขาว และกะหล่ำปลี โครงการหลวงทุ่งเริง
- เส้นแม่ฮะ-เก้าเดือ เส้นน้ำตกคาดครก ไปน้ำตกอ่อนแม่ปาน ไปปางคำ ไปสวนแม่สา ไทย (เขตติดต่อบ้านมังดอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง)

- เส้นแม่ฮะ-เก้าเดือ -น้ำตกครีสังวาลย์ –พากองพากอง(เขตติดต่อ ต.โป่งแยง อ.แมริม)
- เส้นแม่ฮะ-เก้าเดือ –ผานกอก (เขตติดต่อบ้านผานกอก ต.โป่งแยง อ.แมริม)

6) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่มีในแต่ละประเด็นวิเคราะห์ร่วมกัน ถึงความเป็นไปได้ ศักยภาพ ข้อจำกัด และสรุปข้อมูลแต่ละประเด็นทั้งหมดที่วิเคราะห์แล้ว

7) ศึกษาดูงานชุมชนท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมี ประสบการณ์ด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อการท่องเที่ยว

8) ประชุมตรวจสอบและเติมข้อมูลร่วมกัน

9) สรุปบทเรียนและประเมินผล ทีมวิจัยและโครงการฯ โดย แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ความรู้ บทเรียน ข้อดี ข้อด้อย การทำงานระยะ 8 เดือน ที่สามารถนำไปปรับปรุงกระบวนการทำงานโครงการ ระยะต่อไป และประเมิน

10) จัดทำรายงานผลการวิจัยระยะที่ 1 และแผนงานในระยะต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ (8 เดือน)

1. ทีมวิจัยและชุมชนเข้าใจวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกระบวนการดำเนินงานวิจัย
2. ได้สมาชิกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ได้ข้อมูลชุมชน และข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม เส้นทางเดินป่า แหล่งท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากร ภูมิปัญญา
4. ได้ข้อมูลจากการสำรวจเส้นทางธรรมชาติ 4 เส้น
5. ทีมวิจัยได้เรียนรู้บทเรียนการทำงานวิจัยเพื่อท่องเที่ยน และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
6. ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม และแนวทางในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับสถานประกอบการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่จะนำไปทดลองปฏิบัติการในระยะต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 ระยะเวลา 8 เดือน (1 มีนาคม 2551- 31 ตุลาคม 2551) มุ่งเน้นไปที่ การศึกษาศักยภาพของชุมชน การสร้างความเข้าใจกับชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ ศึกษาฐานรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของชุมชนที่เป็นแนวทาง ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในระยะที่ 2 โดยนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงนิเวศเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยดังนี้

2.1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการศึกษาของอุดร วงศ์ทับทิม (2546) ในการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์ “โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการ ท่องเที่ยว โดยชุมชนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) พบวันโดยนายการท่องเที่ยว ของรัฐตลอดช่วงที่ผ่านมา มุ่งเน้นการดึงดูดนักท่องเที่ยว ต่างชาติให้เข้ามากที่สุด และอยู่นานที่สุด เพื่อนำเงินตราเข้าประเทศให้มากที่สุด แนวคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดผลกระทบที่สำคัญ คือการเสื่อมสภาพของ ธรรมชาติ รวมถึงความเสื่อมทางวัฒนธรรมด้วย อันเนื่องมาจาก การขาดการจัดการที่จะสามารถทำให้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน จากรถถังกล่าวจึงมีการเสนอแนวคิด “การจัดการท่องเที่ยว แบบชุมชนมีส่วนร่วม” โดยมีหลักการและแนวคิด โดยสรุปดังนี้

2.1.2 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – based tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็น ผู้ดำเนินการ โดยให้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในด้านการ จัดการ เริ่มตั้งแต่การคิดวางแผน การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ การประเมินผลโครงการและการรับ ผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรับรองของธรรมชาติเป็นสำคัญ

1. การเตรียมความพร้อมชุมชน ชาวบ้านควรมีการประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสียและ ผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาร่วมกัน และช่วยกันค้นหา แนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ หมายถึง การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการประสานประโยชน์ของการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ การรับตัวให้ชาวบ้านตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ในด้านเศรษฐกิจนั้นมุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว อย่างทั่วถึงและทั้งเที่ยมกัน ส่วนด้าน สังคมและวัฒนธรรมนั้นควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อความ เข้าใจและตระหนักรู้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. กระบวนการมีส่วนร่วม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการจัดการ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งนี้ควรมีการร่วมมือกันในชุมชนเพื่อออกกฎระเบียบร่วมกันและสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงเพื่อ ให้การท่องเที่ยวเป็นมรดกของคนรุ่นต่อๆไป

4. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ ดุลยภาพของระบบนิเวศ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่น นอกจากนี้ อาจมีการเพิ่มทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เพิ่มเติม เพื่อให้สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

5. การสร้างเครือข่ายเรียนรู้ระหว่างชุมชน เพื่อให้การเกิดการถ่ายโอนความรู้ของคนในชุมชนจากแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากในแต่ละชุมชนนั้นมีจุดเด่น จุดด้อยที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกัน จึงจะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการพัฒนาชนบทและการอนุรักษ์พื้นฟู ธรรมชาติ แวดล้อมอย่างยั่งยืน

โดยนัยยะนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและอารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์พื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมไปพร้อมกัน ในสภาวะที่ชุมชนชนบทมายาหลายแห่งทั่วประเทศกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตในด้านของความยากจนและปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของคำตอบในการแก้ปัญหาอันพึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนยังเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการนำเอารายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในโครงการพัฒนาชุมชนด้วยตัวเองในรูปแบบต่างๆ ทั้งในด้านของการสร้างกองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพ และฝึกอบรมในภาคีชุมชน ในการประดิษฐ์หัตถกรรมพื้นบ้าน และการผลิตพื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านของการจัดการทรัพยากรพันธุกรรม การอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์พืชพื้นบ้านและการซื้อขายภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เป็นต้น

ภายใต้กรอบความคิดดังกล่าวข้างต้นเรามุ่งเน้นความหมายของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ว่าเป็นการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนและหรือ ในระดับเครือข่ายภายในนิเวศชุดหนึ่งเพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ แวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนและความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ

2.2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษา ของ ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย (2547) “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร” พบว่า ปัญหาของการท่องเที่ยวในรอบทศวรรษที่ผ่านมาเกิดจาก การท่องเที่ยวอย่างไม่ยั่งยืนและแผนการท่องเที่ยวถูกกำหนดโดยหน่วยงานของรัฐ และตัวแทนของกลุ่มผู้ประกอบการ เช่น กลุ่มนธุรกิจโรงแรม กลุ่มนธุรกิจนำเที่ยว ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ

และระดับท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียว ทำให้ผลประโยชน์หรือรายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวตกอยู่ในมือของบริษัทข้ามชาติหรือธุรกิจขนาดใหญ่ โดยมีการกระจายผลประโยชน์ไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยวอย่างมาก นอกจากนี้การกระจายผลประโยชน์ในชุมชนเองก็ยังเป็นไปแบบกระฉูกตัวอีกด้วย เช่น มีแต่ผู้นำชุมชนเท่านั้นที่พожดกจ่ายหาผลประโยชน์ จากบริษัทนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ได้ ในขณะที่ชาวบ้านในท้องถิ่นกลับได้รับค่าตอบแทนเฉลี่ยเพียงคนละ 20-30 บาท ต่อวันเท่านั้น ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความบาดหมางและความขัดแย้งและส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การนับถือผู้อาวุโสและระบบเครือญาติเริ่มคลอนแคลน อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเสื่อมถอยของระบบความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

การเข้ามาของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากยังได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในวิธีคิดเกี่ยวกับเงินตราและการบริโภค ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการหารายได้ของชาวบ้านในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น การปล่อยให้เด็กๆ กล้ายมาเป็นขอทานเพื่อขอเศษสตางค์และขนมจากนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์ถูกลดthonคุณค่าลงไป นโยบายของรัฐที่ซักนำให้กลุ่มต่างชาติพันธุ์บุนทีสูงหันมาให้ความสำคัญกับการปลูกพืชพานิชย์ในระบบเกษตรแผนใหม่แทนระบบการผลิตแบบเดิม ยังส่งผลให้เกิดปัญหาการกู้หนี้ยืมสินการสูญเสียที่ดินทำกิน และความจำเป็นในการใช้เงินสดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นและทึ่งวิธีการผลิตเดิม และหันมาเยี่ยดอาชีพรับจ้างและให้บริการนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นการเปลี่ยนแปลงในวิธีการหารายได้ทำให้เกิดความไม่สมดุลในระบบการจัดการแรงงานทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนส่งผลให้ระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานถูกแทนที่ด้วยการว่าจ้างและระบบความสัมพันธ์เชิงพันธะสัญญาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การแพร่ระบาดของลักษณะโรคตามส่งผลให้สำนึกรักความเป็นชุมชนถูกแทนที่ด้วยการลอกเลียนวิถีชีวิต การแต่งกายและการบริโภคตามอย่างนักท่องเที่ยวและสังคมภายนอก ส่งผลให้ชุมชนพึงพาตัวเองไม่ได้อีกต่อไป ในหลาย ๆ พื้นที่ การเข้ามาของทัวร์ปายังเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้เกิดการแพร่ระบาดของปัญหายาเสพติดและปัญหาโซเเกลน์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ความพยายามในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ ยังทำให้การท่องเที่ยวแบบทัวร์ปายังมาเป็นการจำกัดจังหวัดต่อวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น เช่น การที่นักท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญกับกฎหมายและจริยธรรมที่ของชุมชนท้องถิ่น เช่น การล่วงเกินห่อฟีการแต่งกายในลักษณะทีมเหมาะสม การมีพฤติกรรมทางเพศที่ผิดกາลเทศะ รวมไปจนถึงการที่บริษัทนำเที่ยวขอให้ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมหรือการละเล่นบางอย่างให้นักท่องเที่ยวชม ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นถูกบิดเบือนหรือสูญเสียคุณค่าและความหมายดังเดิมลงไป

ความนิยมในการท่องเที่ยวแบบทัวร์ปายังส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น เช่น การตัดไม้เป็นฟืนเพื่อบริการนักท่องเที่ยว การตัดไม้ไผ่เพื่อต่อแพในการล่องหน้า การทำลายป่าไม้ อันเนื่องมาจากการเลี้ยงช้าง การเพิ่มขึ้นของขยายฟอยและปัญหาการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น

สืบเนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่ได้กล่าวมานั้น หลายต่อหลายฝ่ายจึงพยายามคิดหาทางออกของปัญหา โดยมีหลักการใหญ่ๆ คือ การให้ชุมชนเข้ามาร่วมแกนหลักของการจัดการการท่องเที่ยวแทน

หน่วยงานรัฐ หรือตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ และเพื่อให้แนวคิดนี้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลที่ดี จึงมีการเสนอให้มีการมองเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นองค์รวมและเป็นผลวัต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้มีผู้ทำการศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก โดยในที่นี้จะทำการสรุปโดยเน้นถึงด้านผลของการดำเนินการของแต่ละชุมชน ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละพื้นที่นั้น ได้ผลกระทบอย่างใด มีอุปสรรค หรือผลกระทบอย่างไรบ้าง

บุสตี อาทิตยานันท์ มอนชอน และคณะ (2535) ได้วิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น” ได้สรุปให้เห็นว่าขณะที่การท่องเที่ยวเดินป่าในภาคเหนือตอนบนกำลังขยายตัวได้ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขาแต่ขณะเดียวกันก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ผู้คนในท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่อง คงจะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าภาครัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการการส่งเสริมการท่องเที่ยวเดินป่าเป็นนโยบายระดับชาติที่ชัดเจน เป็นแนวปฏิบัติในพื้นที่ทางเดียว กัน มีกฎหมายควบคุมเพื่อมิให้เกิดผลกระทบในทางลบ สำหรับภาคเอกชนก็ควรให้ความร่วมมือและดำเนินถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นจุดขายที่สำคัญ ถ้าหากฝ่ายร่วมมือกันอย่างดีแล้วการท่องเที่ยวแบบเดินป่า จะพัฒนาอย่างมั่นคงยั่งยืน

พิเชษ พิมลศรี, พ.ต.ท. (2536) ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า : ศึกษาเฉพาะกรณีของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เส้นทางในการศึกษามีทั้งหมด 6 เส้นทางประกอบด้วยเส้นทางเดินเท้าประมาณวันละ 5-8 กิโลเมตร ระยะเวลาเดินเท้าตั้งแต่วันละ 2 – 4 ชั่วโมง นอกจากนั้นก็มีกิจกรรมในการนั่งช้าง และล่องแพ แหล่งท่องเที่ยวส่วนมากเป็นประเทืองชาติ เช่นป่าไม้ สัตว์ป่าประเทอก และแหล่งท่องเที่ยววนธรรม ได้แก่ ชาวเขา การท่องเที่ยวแบบเดินป่า นอกจากได้สัมผัสถึงธรรมชาติและวัฒนธรรมแล้วยังเป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัย แต่มีอันตรายน้อย เส้นทางส่วนมากอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์โดยยึดบริเวณใกล้เคียงกับแม่น้ำแม่แจ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมท่องเที่ยวแบบล่องแพ

ปัจจัยและแรงจูงใจที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจท่องเที่ยว เดินป่า ได้แก่ ต้องการเห็นสิ่งแปลกใหม่และท้าทายความสามารถ ได้ชื่นชมธรรมชาติและวัฒนธรรมของชาวเขา ประสบการณ์เดิมที่เคยประทับใจจากการท่องเที่ยวเดินป่ามาก่อน

การท่องเที่ยวแบบเดินป่า มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นอย่างมากในด้านเศรษฐกิจประชาชนอาจมีรายได้เพิ่มขึ้นไม่มากนัก แต่เกิดนิสัยเห็นแก่เงินหรือให้ความสำคัญกับเรื่องเงินมากยิ่งขึ้น ในด้านวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการแต่งกาย อาหาร การใช้ภาษาถิ่นและการพึงพาอาศัยชึ้นกันและกันแต่ยังเปลี่ยนแปลงไม่เห็นเด่นชัดมากนัก ดังนั้นถ้ามีการวางแผนท่องเที่ยวแบบเดินป่าก็จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนลดน้อยลง

ไฟลินพันธุ์ สว้อยจากรุนต์(2538) ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แนวอนุรักษ์โดยใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเทศโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาประโยชน์ของคู่มือซึ่งนักศึกษาสามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้รับจากการนำไปใช้เป็นคู่มือในการท่องเที่ยวและพักรแรมในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความตระหนักและความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวซึ่งนักศึกษาที่มีต่อ สิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

การวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยทำการศึกษาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของนักศึกษาฯ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาระดับนี้ ประกอบด้วย นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง ซึ่งได้แก่นักศึกษาที่ศึกษาคู่มือแนะนำเชิงระบบนิเทศขณะเดินทางท่องเที่ยวและกลุ่มควบคุม ซึ่งได้แก่นักศึกษาที่ท่องเที่ยวโดยไม่ได้ใช้คู่มือดังกล่าว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ก่อน และหลังการใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเทศของกลุ่มตัวอย่าง และแบบสอบถาม ตลอดจนการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างขณะท่องเที่ยวและพักรแรมอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล จากการตอบแบบทดสอบของกลุ่มตัวอย่างพบว่า หลังจากที่ใช้เอกสารฯ แล้วนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เพิ่มขึ้นและรู้วิธีการท่องเที่ยวที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมได้แตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.01 ส่วนผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มพบว่าลดละเวลาของ การท่องเที่ยวและพักรแรมที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์นั้น นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มทดลองรู้วิธี ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่แสดงถึงการเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่มีพฤติกรรมในการทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มควบคุม

ชูสิกพันธุ์ ชูชาติ และคณะ (2539) ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในมณฑลยุนนาน : ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในนครคุนหมิง เมืองยูนนาน และเมืองหลูซี ผลการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณต้องการนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะต้องการรายได้จากการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำอโลู ประตูมังกร ได้ดัดแปลงธรรมชาติมาก เกินไป แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ขาดความซาบซึ้งและเกิดการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชนชาติในยูนนาน ทั้งหมด 26 ชาติ เป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาแต่ได้นำวัฒนธรรมปรับปุรุ่งให้เป็นธุรกิจมากเกินไป จึงทำให้คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวลดน้อยลง ในเรื่องของที่ระลึกมีสินค้าปลอมปนและราคาแพงไม่ได้มาตรฐาน

การท่องเที่ยวในมณฑลยุนนาน มีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งคือการอนุรักษ์ แต่วิธีการปฏิบัติทำให้วัตถุประสงค์เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการแก้ไขในเรื่องการบริการที่ดี ความซื่อสัตย์ต่อลูกค้าและสิ่งสำคัญ

ที่สุดต้องมีดหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดการพัฒนา แบบยั่งยืน และผลประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว

ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2540) ได้ศึกษาเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า โดยการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่กับการอนุรักษ์ป่าในระบบป่าจุบัน นอกจากนี้ต้องการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องระบบนิเวศป่าในด้านความเชื่อ พิธีกรรม และการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับป่า ผลการศึกษาพบว่าระบบนิเวศป่าของชาวบ้าน ประกอบด้วย สิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ฯลฯ สิ่งมีชีวิต ได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ผี สาม เทวดา ชาวบ้านใช้ระบบการผลิตและการดำรงชีวิตแบบพึ่งป่า โดยมีดหลักการอนุรักษ์ การพึ่งพาอาศัย การเคารพ การนับถือ ความกลัวและการสำนึกรู้คุณ ระบบนิเวศป่าในการผลิตเพื่อยังชีพ จึงดำรงอยู่ได้แต่เริ่มมีการสูญเสียเมื่อมีการพัฒนาพื้นฐานปัจจัยการผลิตและระบบการผลิตเพื่อขยายเข้าสู่หมู่บ้านภาคเหนือ เมื่อประมาณ 4 ทศวรรษที่ล่วงมาแล้ว ในท่ามกลางการขยายตัวของความเจริญในรูปแบบใหม่ ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ยังคงรักษาระบบนิเวศป่าได้ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

กระเทรี่ยงเป็นชนเผ่าที่อนุรักษ์ระบบนิเวศป่า โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมากกว่าเผ่าอื่นๆ และบริโภคนได้ที่มีกระเทรี่ยงอยู่อาศัยป่าค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ได้แก่ การนับถือผี การผูกสายสะเด้อทารกไว้ที่ต้นไม้ใหญ่ ระบบเหมืองฝาย การประปากูเข้า การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การปลูกป่า การทำไร่หมุนเวียน และการสร้างแนวกันไฟ ในปัจจุบัน พิธีกรรมดังกล่าวได้ขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชนและสื่อมวลชน

จากการวิจัยและพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว ในปัจจุบันพบว่าพื้นที่ป่าในภาคเหนือตอนบนในจังหวัดที่มีกระเทรี่ยงและลัวอยู่มาก มีพื้นที่ป่ามากที่สุดในประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ.2504 – 2536

อนุชา เล็กสกุลดิลก (2540) ได้เสนองานวิจัยเชิงนโยบายต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เรื่อง “การดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ” ในรายงานดังกล่าว ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสัมพันธ์กับข้อกัน 4 ประการ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์กร และองค์ประกอบด้านการจัดการ นอกจากนี้ได้เสนอแผนงานจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 27 แผนงาน ซึ่งประกอบด้วย แผนงานด้านการจัดการพื้นที่ การให้การศึกษา การสร้างเครือข่าย และการตลาดฯลฯ

แผนงานดังกล่าวถึงแม้เป็นทางเลือกใหม่แต่ก็เน้นในด้านเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ ในรายการวิจัยได้แสดงไว้เด่นชัดว่า อาจจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะ การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) ได้ถ้ามีการจัดการที่ดี นอกจากนี้ยังมีแผนงานที่ 3 เรื่อง จัดทำเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว กำหนดให้จัดพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตตัวบ้านปง ป่าตัวอย่างดังกล่าวแล้วน่าจะไม่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย (2547) “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากร ได้ทำการวิจัย บริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยคัดเลือกพื้นที่การวิจัย ไว้ 7 แห่งและได้สรุป ภาพรวมของแต่ละแห่งไว้ดังนี้

1) บ้านแม่อ้อ (รักไทย) หมู่ 6 ต.หมอกจำเป่า อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวจีนยูนนาน (จีนอ่อ) โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวโดยแบ่งตามลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน ได้ 3 รูปแบบ คือ

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายใต้การรณรงค์ และประชาสัมพันธ์โดยทางหน่วยงานของทางราชการ เช่น สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด และหน่วยงานท้องที่ดูแลรับผิดชอบด้านความมั่นคงในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมีลักษณะจัดเป็นเทศกาลประจำปี เช่น เทศกาล ชิมชาจัดช่วงหลังวันตรุษจีน เทศกาลอาหารยูนนาน ช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยอาศัยกลุ่มองค์กรสตรีในหมู่บ้านเป็นองค์กรที่รองรับในการจัดการแต่ละครั้ง

รูปแบบของการท่องเที่ยวที่เข้ามาในลักษณะนี้มีลักษณะเด่นคือหมู่บ้านแม่อ้อ ได้รับการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายโดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมของความเป็นจีนยูนนาน (จีนอ่อ) เป็นจุดขาย อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังคงมีข้อจำกัดในแง่ที่ว่าการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมงานเป็นลักษณะการขายบัตรทำให้เน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เป็นคนในห้องถินแม่ฮ่องสอนเท่านั้น และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านก็จะเข้ามาชิมชา ชื้อชา หรือซื้อม้าเด็ดยอดชา หรือได้เข้ามารับประทานอาหารยูนนาน เสร์วิสแล้วจึงเดินทางกลับ

ปัจจุบันหมู่บ้านแม่อ้อ ยังคงมีการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้อยู่โดยมีการจัดงานที่จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านประมาณปีละ 2-3 ครั้ง และมีผู้ที่ให้ความสนใจมาร่วมงานแต่ละครั้งประมาณ 300-500 คน และผลกำไรที่ได้จากการจัดงานแต่ละครั้งจะเข้าเป็นกองทุนของหมู่บ้าน

2. นักท่องเที่ยวอิสระที่เดินทางโดยการเช่ารถขับเข้ามาเอง หรือนั่งรถเช่าเข้ามาในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและสืบถាមข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัด จากบริษัทรถเช่าหรือบริษัททัวร์ต่าง ๆ และขับรถ自行 สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ไปเรื่อย ๆ จุดที่น่าสนใจของบ้านแม่อ้อ ที่ทำให้นักท่องเที่ยกลุ่มนี้เดินทางมาในหมู่บ้านคือ เป็นหมู่บ้านชาวจีนอ่อที่อยู่ติดกับชายแดนไทย-พม่า และมีระยะทางที่ไม่ไกลมากนัก การคมนาคมสะดวกและผ่านหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลายหมู่บ้าน

3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่อโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปจากบริษัททัวร์ ที่มีเครือข่ายติดต่อ กันตั้งแต่ระดับจังหวัด ไปจนถึงระดับประเทศและระดับโลก ดังนั้น รายการการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยกลุ่มนี้จะมีการกำหนดไว้เรียบร้อยว่าในช่วงเวลาที่อยู่ในประเทศไทยจะไปที่จังหวัดใดบ้าง ชมสถานที่ท่องเที่ยวอะไรบ้าง และสำหรับจังหวัดแม่ฮ่องสอน จุดขายสำคัญของจังหวัดที่บริษัททัวร์ต่าง ๆ นิยมที่จะพาคนท่องเที่ยวไป

เยี่ยมชมกิจกรรมบ้านจะเรียกว่าที่บ้านในสอย ตำบลบ้านปง ซึ่งมีเส้นทางหลักที่เป็นเส้นทางเดียว กับหมู่บ้านแม่อ หลังจากนั้นจะพาต่อกันท่องเที่ยวไปอวนน้ำแร่ที่ภูโคนน้ำพุร้อน ที่ตำบลหมอกจำเป้ และจะเลยต่อไปดูหมู่บ้านเจนจือที่แม่ออ

เมื่อนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เข้ามาถึงหมู่บ้านแม่ออ ไกด์จะพาเดินดูรอบ ๆ หมู่บ้านนักท่องเที่ยวบาง คนอาจซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ใบชา เสร็จแล้วก็จะเดินทางออกจากหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยนักท่องเที่ยว กกลุ่มนี้จะใช้เวลาอยู่ในหมู่บ้านประมาณ 1-2 ชั่วโมงเท่านั้น และมีจุดwarehouse รับประทานอาหาร หรือจุดwarehouse ของที่เป็นร้านประจำที่มัคคุเทศก์จะได้รับผลประโยชน์จากการร้าน

ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่เข้ามายังหมู่บ้านก่อนเริ่มโครงการวิจัย

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวที่เข้ามายังหมู่บ้านแม่ออตั้งแต่ช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและชาวบ้านในหลาย ๆ ประการ ดังนี้

1. ชาวบ้านไม่มีอำนาจในการตัดสินใจควบคุม วางแผน และจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่ในเขตการควบคุมของกองกำลังทหารที่อ้างสาเหตุความมั่นคง และความปลอดภัยของ นักท่องเที่ยวเนื่องจากอยู่ติดเขตชายแดนพม่า และเคยมีประวัติศาสตร์การสู้รบที่ดุเดือดกับกองกำลังขุน สำในขณะที่ผู้ควบคุมการท่องเที่ยกลับเป็นไกด์ที่มาจากภายนอกที่สามารถเลือกนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ใน หมู่บ้านให้กับนักท่องเที่ยว โดยที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว

2. ชาวบ้านที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว กระจุกตัวอยู่กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพียงไม่กี่หลังคาเรือนเท่านั้น เช่น ร้านค้า ร้านอาหารที่มีเพียง 3-4 ร้าน หรือเจ้าของม้าที่บริการให้ นักท่องเที่ยวเช่นนี้ หมู่บ้าน เป็นต้น ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ เข้ามายังหมู่บ้าน เพราะไม่รู้สึกว่าตนเองจะได้รับผลประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว

3. ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้จัดรณรงค์ “เทคโนโลยีชีวภาพ” และ “เทคโนโลยีชีวภาพ” อย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายแต่การรวมตัวขององค์กร ในชุมชนยังคงเป็นไปในลักษณะเพื่อการจัดการเฉพาะกิจ ในช่วงที่มีเทศบาลประชาสามัคันธ์การท่องเที่ยว นั้น ยังขาดการรวมตัวกันอย่างจริงจังเพื่อคิดหาแนวทางร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวที่เข้ามายัง หมู่บ้าน

4. การท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นไปในลักษณะเดียวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไปที่เน้นให้ นักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมและลิ้มรสสิ่งแปรรูป ๆ ใหม่ ๆ ในหมู่บ้านแต่เพียงรูปแบบเท่านั้น แต่ยังขาดตัว เนื้อหาและองค์ความรู้ต่าง ๆ อันเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แท้จริงของชาวบ้านที่จะสื่อสารให้แก่ นักท่องเที่ยวได้รับรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์จีนอีก ในฐานะอดีตทหารจีนคณะชาติ (กอง พล 93) ความรู้เกี่ยวกับชาชีวะเป็นรายได้หลักของหมู่บ้านแม่ออ และเป็นวิถีชีวิตของชาวจีน ภูมิปัญญา เรื่องอาหารและการแปรรูป หรือแม้แต่เรื่องอาหารนานม้า — พ่อ เป็นต้น

จุดแข็งของชุมชน

1. เป็นพื้นที่ที่อยู่ในแผนการส่งเสริมท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้ได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุก ๆ ปี จึงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เช่น เทศกาลการซิมชา เทศกาลอาหารจีนยุนนาน เป็นต้น

2. เส้นทางการคมนาคมจากตัวจังหวัดมายังหมู่บ้านเป็นระยะทาง 45 กิโลเมตร เป็นเส้นทางที่ไม่ไกลไป เดินทางสะดวกและในระหว่างการเดินทางมีป่าและธรรมชาติที่สวยงามผ่านหมู่บ้านหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น คนไทย-บ้านหมอกจำแป๊ , ห้วยขานชาวกะเหรี่ยงแดง - บ้านห้วยโป่งอ่อน , ชาวมัง - บ้านนาป่าแป๊ เป็นต้น

3. สถานที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในภูมิประเทศที่สวยงาม และมีทศนิยภาพที่ดงมารรายล้อมด้วยเทือกเขาตามแนวชาวแಡนไทย-พม่า และมีอ่างน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่กลางหมู่บ้าน มีเส้นทางการท่องเที่ยวรอบ ๆ หมู่บ้านที่มีธรรมชาติ น้ำตกและทิวเขียวที่สวยงาม ซึ่งสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชนกับกองกำลังต่างชาติ เช่น สนามเพลาะ , คุกใต้ดิน เป็นต้น

4. ต้นทุนการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ เป็นชาวจีนยุนนาน (จีนอ่อ) มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่มีความสำคัญ สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการเมืองของประเทศไทย คือปฏิวัติประเทศจีนสู่ระบบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 และการเกิดขึ้นของประเทศไทยตั้ววัน ประเด็นดังกล่าวอย่างคงเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองระหว่างประเทศที่ประชาคมโลกกำลังให้ความสนใจในปัจจุบัน นอกจากนี้หมู่บ้านแม่อ้อ ยังเคยมีประวัติศาสตร์การต่อสู้อย่างดุเดือดเพื่อผลักดันกองกำลังขุนสำราญกรุกเข้ามาในเขตแดนประเทศไทย

5. หมู่บ้านมีภูมิประเทศตั้งอยู่บนที่สูงทำให้มีอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี เหมาะกับการปลูกพืชเมืองหนาว ได้แก่ ท้อ สาลี บัว เป็นต้น และเป็นแหล่งปลูกชาพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลประเทศไทยตั้ววัน ซึ่งผลผลิตชา นอกจากจะเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักให้กับชาวบ้านแม่อ้อ คือทำรายได้ปีหนึ่ง ๆ หลายแสนบาท วัฒนธรรมชาวยังเป็นวัฒนธรรมสำคัญที่คู่กับชาวจีนมาหลายพันปี ส่วนผลผลิตอื่น ๆ อาจเป็นรายได้เสริมของชาวบ้านที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

6. หมู่บ้านมีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งในการดำเนินงานของชุมชน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มเยาวชนซึ่งมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นในการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน

7. ชาวบ้านมีความรู้ และภูมิปัญญาในการปรุงรักษาผลิตภัณฑ์อาหาร และผลไม้

จุดอ่อนของชุมชน

1. หมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ควบคุมของททหารเนื่องจากอยู่ติดเขตชายแดนไทย-พม่า ทำให้ชาวบ้านไม่มีอิสระเท่าที่ควรในการที่จะเริ่มดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมของหมู่บ้าน ประกอบกับชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะเป็นเพียงผู้อพยพและยังไม่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองไทย ดังนั้น กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านที่ผ่านมาจึงเป็นฝ่ายที่ต้องรอรับคำสั่งจากทางราชการอยู่เสมอ ชาวบ้านไม่มีโอกาสที่จะเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์และขาดความมั่นใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน

2. การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นไปในลักษณะเฉพาะกิจเป็นครั้งคราวตามที่ได้รับการร้องขอจากส่วนราชการที่เข้ามาสนับสนุนยังขาดการรวมตัวกันอย่างจริงจังในการจัดการการท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวถูกกำหนด รวมทั้งนำเสนอโดยบุคคลหรือบริษัททัวร์จากภายนอก เช่น จากการเมืองแม่ฮ่องสอนหรือจากจังหวัดเชียงใหม่ โดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆ จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว

3. ชุมชนมีต้นทุนทางการท่องเที่ยวมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่เนื้อหาทางวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวจีนยุนนาน แต่ยังไม่ได้รับการสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เพื่อที่จะสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นชาติพันธุ์หรือ วัฒนธรรมของชาวจีน เป็นต้น

4. มีผลผลิตหลายอย่างที่มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนอาหารและสินค้าทางวัฒนธรรม และยังขาดการปรับปรุงคุณภาพ การพัฒนาด้านการบรรจุผลิตภัณฑ์เพื่อให้เป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว

หลังจากที่ชาวบ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและพยายามแสวงหารูปแบบและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

- จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน แบ่งฝ่ายการทำงานและเลือกตั้งกรรมการ ด้านต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบการทำงาน
- จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยว

2.) บ้านห้วยโป่งอ่อน หมู่ 7 ต.หอกจำแป๊ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

จากสถานการณ์ท่องเที่ยวที่ผ่านมาในหมู่บ้านห้วยโป่งอ่อน อาจแบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ คือ

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวอิสระ เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มแรกที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน คือเข้ามาในปี พ.ศ. 2528 เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวอิสระชาวตะวันตกที่ชื่นชอบการ�件ภัยการเดินป่า โดยไม่มีไกด์นำเที่ยว นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเดินทางท่องเที่ยวไปตามแผนที่ผ่านหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยใช้เส้นทางท่องเที่ยว เส้นทางที่สอง และเข้ามาพักค้างคืนในหมู่บ้าน โดยจะพักตามบ้านของผู้นำชาวบ้าน ส่วนของค่าตอบแทนขึ้นกับนักท่องเที่ยวที่พอใจจะให้ชาวบ้านที่ไม่ได้เรียกร้องอะไรและเดินดูสภาพหมู่บ้านและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

2. นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีไกด์นำเที่ยว เป็นกลุ่มท่องเที่ยวอิสระกลุ่มละ 4-5 คนที่มาเป็นกลุ่มครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน เดินทางมาเที่ยวในจังหวัดและติดต่อหาไกด์นำเที่ยวจากบริษัททัวร์ในเชียงใหม่หรือแม่ฮ่องสอน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีทั้งกลุ่มที่เข้ามาพักในหมู่บ้านและกลุ่มที่ไม่พัก

กลุ่มที่ไม่ได้นอนพักค้างคืนจะเป็นนักท่องเที่ยวที่ใช้เส้นทางท่องเที่ยวสายแรก ส่วนมากจะเดินผ่านแร่ซึ่งหมู่บ้านเท่านั้น และถ้าเป็นกลุ่มที่จะเดินทางต่อไปยังบ้านในสอย จะไปพักค้างคืนที่หมู่บ้านลีซอหรือบางกลุ่มที่เดินขึ้นไปยังหมู่บ้านห้วยโป่งอ่อนเสร็จแล้วก็เดินกลับทางเดิม

ส่วนกลุ่มที่พักค้างคืนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะใช้เส้นทางเส้นที่สอง โดยที่ไกร์ จะแจ้งให้หมู่บ้าน ทราบก่อนว่าจะเข้ามาพักเมื่อไร เพื่อให้ชาวบ้านจะได้จัดเตรียมที่นอนและอาหารมาให้บริการแก่ นักท่องเที่ยว ที่ผ่านมานักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมานอนพักค้างคืนที่บ้านของผู้ให้เช่าบ้าน ซึ่งมีลูกสาวเปิดร้าน ขายของอยู่แล้ว และจะมีการจัดเตรียมซื้ออาหารไว้จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวจะ ทำอาหารกินกันเอง ในส่วนของค่าที่พักไกร์จะจ่ายให้หัวละ 20 บาทต่อคนต่อคืน หรือหากกรณีมี นักท่องเที่ยวบางคนที่ประทับใจอาจจะให้พิเศษอีกเป็นบางครั้งเท่านั้น

3.นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ (กลุ่มกรุ๊ปทัวร์) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ซึ่อโปรแกรมทัวร์ตั้งแต่ ต่างประเทศหรือจากกรุงเทพฯ จากบริษัททัวร์ที่มีเครือข่ายโยงใยกับธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หลายอย่าง เช่น โรงแรม สถานที่ท่องเที่ยวตามจังหวัดต่าง ๆ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีขนาดใหญ่ ประมาณกลุ่มละ 30-50 คน โดยเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านหัวยไปอ่อนเมื่อปี พ.ศ.2540 ลักษณะของ โปรแกรมของกลุ่มนี้ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านคือ จะมีมาจากรุ่นหล่าพุร้อน (ตั้งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน) เดินทางเข้าไปเที่ยวชมธรรมชาติจนถึงหมู่บ้านหัวยไปอ่อน จะwareชุมหมู่บ้าน โรงเรียน จากนั้นไกร์จะ นำรถเข็นไปรับกลับมาทางเดิม

ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวก่อนเริ่มโครงการวิจัยฯ

เวทีการท่องเที่ยวที่ถูกแสดงในชุมชนบ้านหัวยไปอ่อนหากมองจากมุมมองของผู้ถูกท่องเที่ยวไม่ ว่าเวทีนี้จะเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ความชอบหรือไม่ชอบของชาวบ้านที่มีเกียรติ ศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ เท่าเทียมกับแขกผู้มาเยือน รวมถึงองค์กรธุรกิจที่แสวงหาผลประโยชน์อันมหภาคจาก การท่องเที่ยว เราคงไม่อาจที่จะปฏิเสธได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนตลอดระยะเวลาที่ ผ่านมานั้นได้สร้างปัญหาและผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ในหลาย ๆ แห่งมุ่งดังนี้

1. ปัญหาชาวบ้านถูกเอาไว้เปรียบจากบริษัทธุรกิจการท่องเที่ยว โดยให้ค่าตอบแทนแก่ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไม่เป็นธรรม การมองภาพชาวบ้านเป็นเพียงแหล่ง แสวงหาผลประโยชน์อันมหภาค

2. คนในชุมชนขาดความรู้สึก และตระหนักในศักยภาพของตนเอง ที่จะมีความสามารถในการ จัดการการท่องเที่ยวที่เข้ามายังหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง ดังนั้น แม้ว่า เวทีการท่องเที่ยวแห่งนี้จะแสดงอยู่ ในชุมชนท้องถิ่น แต่ผู้จัดงานและกำกับการแสดงทั้งหมดดึงล้วนเป็นคนจากภายนอกทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานจากองค์กรภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ไกร์ หรือนักท่องเที่ยวอิสระ ซึ่งเลือกที่จะเดินทางหรือไม่เดินทางไป ชุมชนได้ตามกำหนดเวลาของตนเอง โดยมีชาวบ้านเป็นเพียงผู้รับและตอบสนองคำสั่งการ

3. ความไม่เท่าเทียมในการกระจายผลประโยชน์ คือ ในสถานการณ์ที่ชาวบ้านขาดองค์กรที่มี ความเข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวทำให้บุคคลภายนอกสามารถเลือกที่จะหยิบยกเศษของ ผลประโยชน์ที่หลงเหลือจากการจดจำจากนักท่องเที่ยวให้กับบุคคลชั้นนำที่มีเพียงไม่กี่คนในหมู่บ้าน ในขณะที่ชาวบ้านส่วนที่เหลือที่เป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชนต่างมีความรู้สึกอยู่ในใจว่า “นักท่องเที่ยวจะ มาหรือไม่มา ฉันก็ไม่เห็นจะได้อะไร”

4. การจัด杳กการแสดงโดยธุรกิจการท่องเที่ยว โดยนำเอา “วัฒนธรรมมาเป็นสินค้า (COM modification of culture) ดังเช่น กรณีการแจ้งวันเวลาล่วงหน้าให้แก่ชาวบ้านที่จะต้องแต่งตัวชุด กะหรี่ยงแดงเพื่อแสดงให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาชมในหมู่บ้านนั้น ยังคงเป็นที่อกเตียงได้ว่า จริง ๆ แล้วนักท่องเที่ยวชื่นชมกับการจัด杳จากนี้จริงหรือ หรือว่าพวกเขายากจะมาเห็นและชื่นชม

วัฒนธรรมอันเป็นส่วนที่เป็นวิถีชีวิตจริงในชีวิตประจำวันของชาวบ้านมากกว่า จากการวิจัยทางด้านการท่องเที่ยวพบว่ามีนักท่องเที่ยวไม่น้อยที่รู้สึกดับข้องใจเป็นอย่างมากกับคำว่า “ของจริง” จากกิจกรรมที่ถูกจัดจากและยัดเยียดให้ต้องชม

5. ผลกระทบอื่น ๆ โดยทั่วไปได้แก่การทึ่งเศษขยะเรียรำในหมู่บ้าน ที่เป็นระปองใส่เครื่องดื่มอาหาร หรือถุงพลาสติก กล่องขนมต่าง ๆ ที่ซื้อมาจากภายนอกหรือผู้ขายด้วยพากรไกด์หรือธุรกิจทัวร์ เป็นต้น ในขณะที่ชาวบ้านยังขาดองค์กรและภูระเบียบที่จะดูแลควบคุมดูแล

จุดแข็งของชุมชน

1. บ้านหัวยโง่่อ่อนดั้งอยู่กลางทุบเขา รายล้อมด้วยป่าที่มีสภาพธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ และมีระยะทางที่ไม่ไกลจากตัวเมือง

2. ต้นทุนการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น ป่าสมุนไพร ป่าพิชิกรรม น้ำตก ชมทิวทัศน์บนยอดดอย การตีเหล็ก ตีดาบ จักรสา ฯลฯ

3. หมู่บ้านอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวที่สามารถเชื่อมต่อกับหลายหมู่บ้าน หลายชาติพันธุ์

4. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีความพร้อมในการรวมกลุ่มค่อนข้างสูง มีผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำทางพิชิกรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

5. ทรัพยากรบุคคลในหมู่บ้านมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ กลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาวที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมต้น-ปลาย และมีครูประจำโรงเรียนที่มีประสบการณ์การพัฒนา

6. หมู่บ้านอยู่ในพื้นที่ที่เป้าหมายของศูนย์ศิลปาชีพเพื่อส่งเสริมด้านการพัฒนาอาชีพหัตถกรรม และงานฝีมือพื้นบ้าน

จุดอ่อนของชุมชน

1. ชาวบ้านยังขาดความมั่นใจในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมายังถูกควบคุมจากนักธุรกิจจากภายนอกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกควบคุมโดยบริษัทจากภายนอกมายาวนาน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้สึกไม่สนใจกับการท่องเที่ยว

2. ชาวบ้านยังขาดทักษะในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในหมู่บ้านโดยเฉพาะทักษะด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การจัดการกลุ่มและการทำบัญชี เป็นต้น

3. มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานฝีมือที่หลากหลาย และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว แต่ยังขาดด้านการพัฒนาคุณภาพและทักษะ

4. เส้นทางเข้าหมู่บ้านค่อนข้างลำบากในฤดูฝน

3.) บ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

บ้านเมืองแพมเริ่มมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาในหมู่บ้านเป็นครั้งแรก ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา จากการซักนำของไก๊ด นักท่องเที่ยวรุ่นแรก ๆ เข้ามาในหมู่บ้านด้วยการเดินเท้า และพากค้างแรมที่บ้าน นายกะเดอ วงศ์กะหรี่ยง ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านในขณะนั้นและมีบ้านหลังใหญ่พอที่จะรับนักท่องเที่ยวมา พากค้างแรมได้ ในขณะนั้นจะมีไก๊ดที่พานักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นประจำอยู่ 4-5 ราย และมักพากค้างคืนใน หมู่บ้าน 1 คืน

ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้นจึงได้ขยายขยายให้นักท่องเที่ยวมาพากค้างแรมที่บ้านนายพะเจ พอ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนอีกคนหนึ่ง นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวมีทั้งไก๊ดนำเข้ามาเที่ยวและมาเอง มีทั้งค้างคืนในหมู่บ้าน และไม่ค้างคืน ถ้าไม่ค้างคืนในหมู่บ้านส่วนมากจะเดินทางเข้ามาโดยรถยนต์ หรือ omnibus ไซด์ เฉลี่ยแล้วจะมีนักท่องเที่ยวเดือนละประมาณ 50 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการพัฒนารูปแบบ ทัวร์ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น คือ มีการเดินทัวร์ป่า มีบริการเช่าห้อง ล่องแพ แทนที่จะมาดูวิถีชีวิต ของชาวบ้านอย่างเดียว ในชุมชนมีผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอยู่ 7 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มทัวร์ช้าง จะมีช้างบริการนักท่องเที่ยวอยู่ 5-7 เชือก ในกลุ่มจะมีสมาชิกอยู่ 10 คน โดยนักท่องเที่ยวทัวร์ช้างจะมาจาก 2 กลุ่มคือ กลุ่มทัวร์ที่เดินมาจากบ้านผา茂 จนมาถึงป่าชุมชนบ้านเมืองแพม ก็จะนั่งช้างชมป่าเข้าหมู่บ้าน และกลุ่มทัวร์ที่เดินทางมากับรถยนต์ ซึ่งจะนั่งชุมหมู่บ้าน

2. กลุ่มทำทัวร์ล่องแพ จะมีแพที่ให้บริการนักท่องเที่ยวอยู่ 16 แพ มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ 32 คน โดยล่องแพจากบริเวณใกล้หมู่บ้านไปจนถึงหมู่บ้านถ้ำลอด

3. กลุ่มลูกหาบที่จะรับจ้างแบกของนำทางให้กับนักท่องเที่ยวมีอยู่ 8 คน

4. ไก๊ดท่องถิน สามารถพูดภาษาอังกฤษได้จำนวน 2 คน

5. กลุ่มเจ้าของบ้านที่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวมีจำนวน 5 หลังค่า

6. กลุ่มทอผ้าขายให้กับนักท่องเที่ยว จะมีรายได้จากการทำงานหัตถกรรมเกือบทุกหลังค่า

ตั้งแต่กลุ่มที่ 1-3 ส่วนมากจะเป็นคนกลุ่มเดียวกันที่ได้รับผลประโยชน์เป็นกอบเป็นกำจากการ เข้ามาของนักท่องเที่ยว

ข้อดีของการท่องเที่ยว คือ

1. ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว

2. ชุมชนได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว

3. สร้างงานให้กับชุมชน เช่นงานหัตถกรรม

4. มีการพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

5. นักท่องเที่ยวได้รู้จักหมู่บ้านเมืองแพมมากยิ่งขึ้น

ข้อเสียของการท่องเที่ยว คือ

1. ผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวมักจะกระจุกอยู่กับคนกลุ่มเดียวเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นงานหัตถกรรม
2. เด็กและเยาวชน ได้รับวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนมาใช้ เช่น ความฟังเพ้อจากสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ใช้เงินสิ้นเปลือง
3. ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย จากการที่นำช้างมาบริการนักท่องเที่ยว
4. พืชไร่ คู คลอง ถูกช้างเหยียบย้ำ ทำให้ได้รับความเสียหายเกิดความขัดแย้งในชุมชนขึ้น
5. มีการนำยาเสพติดเข้ามาเสพในกลุ่มคนทำทัวร์ช้าง

การจัดการของชาวบ้าน การท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่มีองค์กรใด ๆ ในหมู่บ้านเข้ามายับริหาร จัดการรูปแบบของการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่พัก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การกระจายรายได้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า ซึ่งยังไม่มีแบบแผนที่เป็นรูปธรรมในการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ปัญหา/ความต้องการ

1. ไม่มีคนในกลุ่มพูดภาษาอังกฤษได้ จึงอยากให้ทางโครงการจัดอบรมการเป็นไกด์ท่องถิ่น
2. ชุมชนเองไม่มีความมั่นใจในความต่อเนื่องของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนทำให้เสียเวลาในการเตรียมการ
3. ไม่มีความมั่นใจในการทำอาหารต้อนรับนักท่องเที่ยว จึงอยากให้มีการอบรมการทำอาหาร
4. อยากให้โครงการจัดทัศนศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จมาแล้ว

4.) บ้านผาmom อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

บ้านผาmom มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเป็นเวลาประมาณ 17-18 ปีมาแล้ว ในอดีตก่อนที่หมู่บ้านผาmom จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านทางการ ชุมชนเซอร์เบนกีอยู่กระจัดกระจายอยู่บริเวณนี้ ได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอยู่แล้ว ในสมัยนั้นนักท่องเที่ยวจะต้องเดินเท้าอย่างเดียว เนื่องจากยังไม่มีถนนเข้าถึงหมู่บ้าน แต่โชคดีที่บ้านผาmom ตั้งอยู่ไม่ไกลจากถนนสาย 1095 เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน และอยู่ใกล้กับหมู่บ้านอื่นซึ่งเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวอยู่แล้ว

เส้นทางแรก นักท่องเที่ยวจะลงรถโดยสาร หรือรถเหมาลำ ที่บริเวณปากทางป่าไม้แดงริมถนน 1095 จะเดินทางลัดเลาะตามป่าไม้บ้านผาmom ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 2 ชั่วโมง พากค้างคืนที่บ้านผาmom รุ่งเช้าจะเดินทางลัดเลาะตามป่ากลุ่มน้ำห้วยโป่ง ไปบ้านกะหรี่ยง บ้านเมืองแพม-บ้านถ้ำลด-บ้านวนหาหลวง-บ้านบ่อไคร้-ค้างคืนที่บ้านบ่อไคร้ ซึ่งแต่ละวรรคทัวร์มีประมาณ 10-15 คน

เส้นทางที่สอง นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาด้วยรถยนต์ จะแวะเที่ยวหมู่บ้านลีซอ บ้านนำริน ผ่านบ้านวนหาหลวงเดินทางขึ้นบ้านผามอน ค้างคืนที่บ้านผามอน รุ่งเช้าเดินทางด้วยเท้าลัดเลาะตามป่าสู่น้ำห้วยโป่ง ไปบ้านกะหรี่ยง ค้างคืนที่บ้านกะหรี่ยง บ้านเมืองแพม ออกจากบ้านเมืองแพมโดยรถยนต์ขึ้นไปรับ แวะเที่ยวถ้ำนำลอด บ้านวนหาหลวงด้วยเท้าลัดเลาะไปตามป่า ไปบ้านมูเซอร์ดា บ้านบ่อไครพัก ค้างคืนที่บ้านบ่อไคร รุ่งเช้าเดินทางกลับด้วยรถยนต์ ไปแม่น้ำส้อนหรือเชียงใหม่

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนบ้านผามอนส่วนใหญ่จะมากับบริษัททัวร์จากจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีไกด์เป็นผู้นำเที่ยว มีเพียงส่วนน้อยที่มาด้วยตนเอง โดยการขึ้นมาเตอร์ไซค์ขึ้นมาเที่ยว มาเดินดูบริเวณบ้าน 1 วัน แล้วก็เดินทางกลับไปเที่ยวต่อที่บ้านถ้ำลอด และจะพักค้างคืนอยู่ที่นั่น ประมาณ 2-5 คืน

ค่าใช้จ่าย ในการพักค้างคืนของกรุ๊ปทัวร์ จะเสียค่าที่พักให้ชาวบ้านคือ 10-30 บาท ค่าอาหาร 10-20 บาท และค่าน้ำชาガละ 10 บาท เนลี่ยแล้วชาวบ้านจะได้รายได้จากการนักท่องเที่ยวที่มาพักในหมู่บ้านเฉลี่ยแล้วคนละ 50 บาท

ปัญหาและผลกระทบของการท่องเที่ยว

1. ศักดิ์ศรีของความเป็นมหุษย์ของชาวบ้านผามอนถูกมองเป็นกลุ่มน้ำเสื่อม การหยิบยื่นผลประโยชน์จากบริษัททัวร์เป็นไปในลักษณะแพร่ส่วนบุคคลการท่องเที่ยวจึงมิใช่การกระจายผลประโยชน์แต่กลับเป็นปัจจัยตอกย้ำความแตกต่างและทำให้ชาวบ้านนรุ้สึกว่าตนเองไม่ได้รับค่าตอบแทนอย่างยุติธรรม

2. หมู่บ้านผามอนถูกจัดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งที่ถูกกำหนดจากกรุ๊ปทัวร์ว่าจะต้องมียาเสพติดมาเป็นจุดบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านผามอน ทำให้ชาวบ้านหลาย คนโดยเฉพาะคนที่เป็นลูกหลานติดยาเสพติดไปด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จึงไม่ค่อยได้ผลมากนัก

3.จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านในปริมาณที่ค่อนข้างมากทำให้หลายครอบครัวมีน้ำอุปโภคบริโภคไม่พอใช้โดยเฉพาะในฤดูแล้งแต่ผลประโยชน์กลับตกอยู่กับคนไม่กี่ครอบครัว เวลาประปาภูเขาได้รับความเสียหายทุกครอบครัว ต้องร่วมกันรับผิดชอบ

จุดแข็งของชุมชน

1. มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์ สามารถจัดกิจกรรมในการเดินป่า ดูน้ำตก เที่ยวถ้ำ ที่ยังบริสุทธิ์

2. มีวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน ยังเข้มแข็งอยู่ สามารถศึกษาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนได้ มีความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว และแยกผู้มาเยือน

จุดอ่อนของชุมชน

1. เส้นทางการท่องเที่ยวอยู่ห่างจากหมู่บ้านทำให้ต้องใช้เวลา และเหนื่อยในการท่องเที่ยว

2. ในช่วงของฤดูทำไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปค้างคืนที่ไร่ ในหมู่บ้าน จังหวัดนราภิเษก เป็นส่วนใหญ่ จะทำการท่องเที่ยวชมความต่อเนื่อง และขนาดคนรับผิดชอบ

3.ชาวบ้านยังขาดความมั่นใจในการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

4. ยังขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและรับผลประโยชน์จากการรุปทั่วไปได้ไม่เที่ยว

5. การได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่กับคนไม่เกี่ยวกับครัวเรือน

5.) บ้านปางหมู อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

การเป็นหมู่บ้านไต และมีวัฒนธรรมแบบไทยใหญ่และเป็นหมู่บ้านแห่งแรกของเมืองแม่ส่องสอนที่เปิดด้วยการท่องเที่ยว เนื่องจากมีระยะทางไม่ห่างจากตัวเมืองมากนักเพียงแค่ 6 กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งใช้เวลาเดินทาง ด้วยรถยนต์ประมาณ 10-15 นาที ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางที่สะดวกสบายไม่ลำบาก และหมู่บ้านตั้งอยู่บนเส้นทางผ่านจากตัวเมืองไปสู่อำเภอปาย และจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ ในหมู่บ้านมีที่พักแรมถึง 2 แห่ง คือ สักสายรีสอร์ฟ และโรงแรมโกลเด้นท์ปาร์ค รีสอร์ฟ ประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้านที่รู้จักกันดี คือ ปอยส่างลง นอกจากนี้ยังมีสินค้าที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้านและภูมิภาค เช่น ของที่ระลึกของจังหวัดแม่ส่องสอน คือ ถั่วแปลหล่อ และถั่วแปลจ่อ รวมทั้งถั่วเน่า แคบ เครื่องปูรุ่งและเป็นอาหารวิตามินชั้นดีของท้องถิ่น

ปัจจุบันบ้านปางหมูเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวแยกเป็นแหล่งธรรมชาติ คือ สวนสัตว์เปิดหัวยฝายคอ เป็นสถานที่สวยงามได้รับการยกน้ำมือ การจัดตกแต่งพื้นที่จัดสวน ปลูกต้นไม้และตั้งเป็นสวนสัตว์เปิด บางครั้งก็เปิดให้มีการตกปลาในอ่างด้วยอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ อยู่ใกล้กับสวนสัตว์เปิดหัวยฝายคอ และอยู่ริมน้ำปาย เป็นสถานที่สวยงามมีที่พักรับรองหลายหลังการเดินทางสะดวกง่ายระยะทางไม่ไกล ช่วงเทศกาลมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวเป็นจำนวนมาก แม่น้ำปายก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่น่าสนใจน้ำปายเป็นแม่น้ำที่มีขนาดกว้างพอควรมีน้ำตลอดทั้งปี ถูกผนวกไว้ในหุบเขา มีเกาะแก่ง บางแห่งลึกมาก มีต้นกำเนิดมาจากการถลอกภูเขา คงเดียวเข้ามาสู่หมู่บ้านปางหมู นานาไปกับหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้แหล่งน้ำนี้เพาะปลูกข้าว พืชผักต่างๆ เหลือง กระเทียม และเป็นที่ท่องเที่ยวโดยล่องแพตามลำน้ำปายชมทิวทัศน์สองฝั่งลำน้ำ

ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากหมู่บ้านปางหมูเป็นชาวชน่ำดังเดิมดังนั้นสภาพของหมู่บ้านรูปทรงอาคารบ้านໄຕแบบดั้งเดิม กล่าวคือ บ้านได้ถูกสร้างมีชานตัวบ้านมีทึ้งเรือนเดี่ยวและเรือนแฝด หลังคายอดแหลม มุงหลังคาดวยใบตองตึง วิถีการทำเนินชีวิต การแต่งกาย อาหารการกิน ภาษาพูด การประกอบอาชีพ สินค้าที่ผลิตจากหมู่บ้าน เช่น แปเหลือง แปจ่อ ถั่วลิสง ถั่วเน่าแค็บ ตลอดจนประเพณีที่สำคัญคือ ปอยส่างลอง การละเล่นในเทศกาลออกพรรษา ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ในอดีตมีการจัดการให้มีบริการแก่นักท่องเที่ยว ขี่เกวียนซึ่งเป็นพาหนะใช้บรรทุกสิ่งของ ผลผลิตการเกษตร และใช้ในการเดินทาง เกวียนถูกดัดแปลงให้มีที่นั่งสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อขี่ซึ่งในหมู่บ้าน และใช้เดินทางไปที่จุดเริ่มต้นล่องแพบริเวณห้วยฝายค้อ

สภาพการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปงหมุน นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวตลอดทั้งปี และช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาว อากาศเย็นสบาย นักท่องเที่ยวมีทุกชาติเดินทางเข้ามาโดยการนำของบริษัทการท่องเที่ยวเข้ามาพักที่รีสอร์ฟในหมู่บ้าน คือ สักสวยงามรีสอร์ฟ และทิร์มปายรีสอร์ฟ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เมื่อเข้ามาพักแล้ว จะเช่าจักรยานขี่ชมทัศนียภาพเดินเที่ยว จีเกวียน ชมสภาพหมู่บ้านและวิถีชีวิต จากนั้นจะนั่งเกวียนจากที่พักไปยังหัวยฝาย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นล่องแพ ล่องแพตามน้ำป่ายผ่านหมู่บ้านไปขึ้นที่ท่อน้ำท้ายหมู่บ้านและเดินหรือขึ้นรถกลับที่พัก โดยมีมัคคุเทศก์ที่มากับคณะนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำตลอด บางครั้งมีนักท่องเที่ยวเดินเที่ยวในหมู่บ้านและขึ้นสินค้าจำพวก “กุ๊ป” คล้ายงอบเป็นเครื่องจักรสาร سانด้วยตอก รูปร่างกลมยอดแหลม เพื่อเป็นที่ระลึกแต่ซ่อนน้อยมาก สินค้าไม่ค่อยมีการซื้อขายกัน นอกจากดูชุม หรือถ่ายภาพ เท่านั้น นักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทยจะมีเฉพาะในเทคโนโลยีปอยส่างลง หรือในช่วงสงกรานต์ ส่วนมากเข้ามาในหมู่บ้านเดินเที่ยวและขึ้นสินค้าจำพวกถั่วแปลหล่อ แปปจ่อ ถั่วลิสิง และถั่วน่าแคง และอาจเลยไปเที่ยวสวนสัตว์ เช่น หัวยฝายคอก และอาบน้ำป่ายที่อุทยานน้ำตกแม่สุรินทร์

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่หมู่บ้านปงหมุนก่อให้เกิดผลดี คือ ชาวบ้านมีรายได้จากการเป็นคนงานในรีสอร์ฟทั้งสองแห่ง ทำให้มีรายได้ประจำ และรายได้เสริมจากการให้บริการล่องแพในลำน้ำป่าย ให้บริการนั่งเกวียนเที่ยวในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าเสื้อໄຕ กุ๊ป อาท�력กิน ถั่วแปลหล่อ แปปจ่อ ถั่วลิสิง ถั่วน่า การให้บริการนวดแบบพื้นบ้าน และบริการรับจ้าง ส่วนอื่นที่เป็นผลดีต่อหมู่บ้านปงหมุนคือ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ นำสิ่งที่พบเห็นไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวอีกทั้งได้มีสื่อมวลชนในรูปแบบของสารคดีทางโทรทัศน์ สื่อทางหนังสือพิมพ์ได้เข้ามาทำสารคดีเผยแพร่ จึงทำให้หมู่บ้านปงหมุนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

ขณะเดียวกันกับสิ่งที่ได้รับผลดี ผลเสียด้านต่าง ๆ ก็ตามมาด้วยอย่างช้า ๆ สภาพหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไปรูปแบบอาคารสิ่งปลูกสร้างแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นไม่มีเหลืออยู่ เกิดรูปแบบอาคารตัวตนแทนสมัยเข้ามาแทนที่ การแต่งกายแบบพื้นบ้านหายไป มีการเลียนแบบการแต่งกายแบบ

ที่พัก	จำนวนหลัง	จำนวนห้องพัก
โกลเด้นปายรีสอร์ฟ	11	33
สักสวยงามโดย	3	20
เทอร์มารีชีย	10	30
รวม	24	83
รวมที่พัก 950/ห้อง : เตียงคู่, แวร์, เครื่องทำน้ำอุ่น, ทีวี, ตู้เย็น		
รวมที่พัก 1,250/ห้อง: เตียงคู่, แวร์, เครื่องทำน้ำอุ่น, ทีวี, ตู้เย็น, อาบน้ำ		

ใหม่จากนักท่องเที่ยว วิถีการดำเนินชีวิตแบบไทยค่อยเปลี่ยนไปเป็นแบบสมัยใหม่ ขับเคลื่อนเนื่องในประเพณีได้รับความนิยมน้อยลง หมู่บ้านที่เคยอยู่อย่างสงบเรียบร้อยได้รับผลกระทบจากการล่าวะเสียง น้ำเสียง และอากาศเป็นพิษผลกระทบดังกล่าวชาวบ้านปางหมุยังไม่ตระหนักรึสึก เนื่องจากเป็นไปอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป

ความคาดหวัง การศึกษาพบว่าชาวบ้านปางหมุ อยากรู้เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านประจำปีนักท่องเที่ยวจะได้ชัมภูนธรรม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิตตลอดทั้งปี มีศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหมู่บ้าน มีศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จำหน่ายสินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตในหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวมาซื้อ รวมทั้งมีการแสดงนาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านให้นักท่องเที่ยวชม มีผู้มาใช้การขี่เกวียน ล่องแพ และต้องการจะเรียนรู้ภาษาเพื่อนใช้สื่อภาษา กันนักท่องเที่ยว

6.)บ้านบ่อไคร้ หมู่ 11 อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

รูปแบบการท่องเที่ยวน้ำบ่อไคร้เท่าที่ผ่านมา มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การท่องเที่ยวแบบเดินป่า หรือทัวร์ป่า นักท่องเที่ยวกลุ่มทัวร์ป่าจะเข้ามาพักแรมในหมู่บ้านเป็นประจำ โดยมีมัคคุเทศก์นำทางของบริษัทนำเที่ยวทั้งจากจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน กลุ่มนักท่องเที่ยวเดินป่านี้มีประมาณ 4-5 กลุ่ม หมุนเวียนกันมา บางกลุ่มเริ่มต้นเดินจากปางไม้แดง ซึ่งอยู่ริมถนนหลวงสายปายแม่ฮ่องสอน ไปยังบ้านผามอน ซึ่งเป็นบ้านมุเซอร์แดง จากนั้นเดินต่อไปยังบ้านเมือง แม่ ซึ่งเป็นบ้านกะเหรี่ยง หลังจากพักระยะที่บ้านเมืองเพียงหนึ่งคืนแล้ว จะเดินต่อมาพักค้างคืนที่บ้านบ่อไคร้ เช้าวันรุ่งขึ้นจะเดินต่อไปยังบ้านแม่ละนา ซึ่งเป็นบ้านไทใหญ่ ในการเดินป่านี้ กลุ่มทัวร์ป่ามีการว่าจ้างชาวบ้านเป็นลูกหางคนละ 1,500 บาท ต่อเที่ยว หากใช้เวลาห้อยกว่าหนึ่งวันจะได้ประมาณ 700-800 บาทต่อเที่ยว ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ที่ดีพอสมควร แต่มีชาวบ้านเพียงไม่กี่รายเท่านั้น ที่จะได้รับผลประโยชน์จากการเป็นลูกหาง เนื่องจากการตัดสินใจว่าจ้างไคร้ ขึ้นอยู่กับมัคคุเทศก์นำทาง ซึ่งจะว่าจ้างลูกหางข้าประจำเพียงไม่กี่คน

2. การท่องเที่ยวแบบ Sightseeing หลังจากมีกลุ่มทัวร์เข้ามาไม่นาน ได้มีคนนักท่องเที่ยวแบบไม่พักแรมมาแวดล้อมอยู่ไม่นานก็จะกลับออกไปเที่ยวต่อที่อื่น ๆ นักท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่มากับรถตู้ โดยมีมัคคุเทศก์นำทาง และนักท่องเที่ยวประเภทนี้อีกบางส่วนที่ได้ขึ้นชิ้นรถจักรยานยนต์เข้ามาเที่ยวกันเอง ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้จะใช้เวลาเดินรอบหมู่บ้านไม่นานก็กลับออกไป

ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิต ในระยะแรกที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาค้างแรมในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านยังไม่มีการขยายของที่ระลึก เสื้อผ้า และเครื่องดื่ม แก่นักท่องเที่ยว ชาวบ้านบางส่วนมีรายได้เล็กน้อย ๆ จากการแสดงเต้นจะดีและร้องเพลงพื้นบ้านรอบกองไฟบริเวณลานบ้านให้นักท่องเที่ยวได้รับฟังและรับชมในตอนกลางคืนชาวบ้านจะร้องและเต้นอยู่ประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยจะได้ค่าตอบแทนครั้งละ 300 บาท ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีอาชีพทำไร่และเลี้ยงสัตว์

ต่อมา ได้เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการตั้งกฎกติกาสำหรับการบริการแก่นักท่องเที่ยวขึ้น ได้แก่ ได้มีหมู่ที่ชาวบ้านเลี้ยงเอาไว้ 5 ตัว หนีเข้าไปอยู่ในป่าและไม่ยอมกลับมาอีก ชาวบ้านให้เหตุผลว่าสาเหตุที่หมู่บ้านหนีเข้าไปอยู่ในป่าและไม่ยอมกลับมานั้น แสดงว่า ได้เกิดการกระทำผิดจากเรื่องประเพณีอย่างร้ายแรงในหมู่ชาวบ้าน (หรือที่เรียกว่าภาษาเมืองว่า “ขี้ด”) ซึ่งก็คือ การเด้นจะคืบอบกงไฟโดยที่ไม่ได้อยู่ในช่วงเวลาของพิธีกรรมตามประเพณีใด ๆ นั้นเอง

หลังจากเกิดเหตุการณ์นั้นไม่นาน ได้มีการประชุมชาวบ้าน ผู้นำทางความเชื่อหรือปู่เจ้าในหมู่บ้านได้ให้ตั้งกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามว่าต่อไปนี้ไม่ให้ชาวบ้านก่อองไฟ และเด้นจะคืนในบริเวณล้านหน้าบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวชุมดูเท่านั้นอีก แต่ไม่ได้ห้ามปราบอย่างเด็ดขาด อนุญาตให้หมອแคนและชาวบ้านเด้นจะคืนได้เฉพาะบนบ้านที่มีนักท่องเที่ยวพักแรมอยู่เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ทำให้ในระยะต่อมาชาวบ้านเข้าร่วมการเด้นรำได้เพียงคราวละ 4-5 คนเท่านั้น เพราะบนบ้านคับแคบ ส่วนค่าตอบแทนจะคิดเป็นรายหัวคนละ 40-50 บาท

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ชาวบ้านบ่อไอร์มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวไม่ได้สร้างปัญหาแก่ชาวบ้านมากนัก ในทางตรงกันข้าม ชาวบ้านมองว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านกลับทำให้ชาวบ้านมีหนทางมีรายได้มากกว่าเดิม รายได้เหล่านี้มาจากการขายเสื้อผ้า ค่าร้องเพลง ค่าเป่าแคน ค่าเด้นจะคืน และค่าเป็นลูกหบาน เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าเป็นรายได้เสริมสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการครอบครัวได้อีกด้วย ทันทุนการสูญเสียรายได้จากการผลิตฝิน ดังนั้น ในส่วนของชาวบ้านแล้วเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องดี และได้พยายามปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี จึงยังไม่มีปัญหาการลักขโมยหรือคดโกงและเอาเปรียบนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น

ผลดีอีกประการหนึ่งของการท่องเที่ยวก็คือ ทำให้ชาวบ้านบางส่วนมีรายได้จากการหาของป่ามาวางขาย และการขยายผลผลิตจากการทำไร่ จากการที่บ่อไอร์ตั้งอยู่ไม่ห่างจากถนนหลวงสายอำเภอปาย-จังหวัดแม่ฮ่องสอนมากนัก (ประมาณ 500 เมตร) ทำให้ชาวบ้านมีช่องทางหารายได้จากการขายของป่าและผลผลิตการเกษตร โดยไปสร้างเพิงวางขายของที่ริมถนนปากทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวผ่านทางจำนวนมากในแต่ละวัน ปากทางบ้านบ่อไอร์นับว่าเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวแวะพักและซื้อของเป็นแห่งแรกในบริเวณนี้ ซึ่งในปัจจุบันได้มีจุดขายของเช่นเดียวกันนี้เพิ่มอีกหลายจุด เช่นปากทางเข้าบ้านจะบ่อ และจุดชมวิวที่อยู่ใกล้กับทางเข้าบ้านลูกข้าวหلام

7. บ้านน้ำริน อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

ที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวน้ำรินหลายรูปแบบ ได้แก่

- นักท่องเที่ยวที่ผ่านทางมาและชมแบบ Sightseeing นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีทั้งที่มากับบริษัทนำเที่ยว โดยมากับรถตู้มีมัคคุเทศก์นำทาง และผ่านมาแล้วแวะเข้ามาเอง ซึ่งมีทั้งมากับรถยนต์ส่วนตัวและรถจักรยานยนต์ โดยไม่มีมัคคุเทศก์นำทางวัตถุประสงค์หลักของนักท่องเที่ยวประเภทนี้ น้ำตกส่วนใหญ่บ้านและความเป็นอยู่ของชาวเขาตามปกตินักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้เวลาอยู่ในหมู่บ้านเพียงสั้น ๆ ประมาณ 15 นาที แต่ไม่เกิน 2 ชั่วโมงก็จะกลับออกไปชาวบ้านจะนำของอุปโภคบริโภคเดินเร่ขายให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวประเภทนี้จำนวนมากเที่ยวชมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็น

ประจำทุกวัน

2. นักท่องเที่ยวมาพักเกสท์เฮาส์ในหมู่บ้าน มีชื่อว่า “Lisu Lodge” นักท่องเที่ยกลุ่มนี้นอกจากจะเดินเที่ยวในหมู่บ้านแล้ว มักจะเดินป่าและไปดูน้ำตกด้วย ดังนั้นนอกจากชาวบ้านจะมีรายได้จากการขายของแล้ว บางคนยังได้ค่าจ้างเป็นคนนำทางไปเที่ยวป่าและน้ำตกอีกด้วย ซึ่งจะได้เที่ยวละประมาณ 150 บาทต่อคน

3. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเองส่วนใหญ่จะเช่ารถจักรยานยนต์หรือมากับรถโดยสาร นักท่องเที่ยกลุ่มนี้จะมาเดินเที่ยวชมหมู่บ้าน ไม่นานนักก็จะไปที่อื่นต่อไป

4. นักท่องเที่ยวแบบเดินป่า นักท่องเที่ยกลุ่มนี้จะมากับคนนำทางจากบริษัทนำเที่ยว ทัวร์ป่า จำกماพักค้างคืนในหมู่บ้านประมาณเดือนละ 2-3 ครั้ง โดยจะมาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 10-20 คน และมักจะไปพักค้างคืนที่บ้านของนายเลาหลุ่ เลาลี ซึ่งจะได้ค่าเช่าที่พักรายละ 30 บาทต่อคืน โดยเจ้าของบ้านต้องหุงข้าวให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวและคนนำทางด้วยส่วนกับข้าวจะเป็นหน้าที่ของคนนำทางเป็นคนจัดการให้ กับลูกทัวร์ที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง

ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่บ้านนี้rin เป็นประจำนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่ามีผลดีมากกว่าผลเสีย เพราะทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการขายผลิตภัณฑ์ เป็นลูก手下 คนนำทาง นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวบางส่วนได้อาลีสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ มาแจกจ่ายให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้านด้วย เป็นต้นว่า ปากกา ดินสอ สมุด ขนม เป็นต้น สำหรับผลกระทบ มีดังนี้

1. ผลกระทบทางสังคม เนื่องจากเท่าที่ผ่านมา ชุมชนยังไม่มีการวางแผนก่อสร้างใด ๆ เกี่ยวกับการต้อนรับและขายของให้กับนักท่องเที่ยว ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำคือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ชาวบ้านจะเข้าไปห้อมล้อมนักท่องเที่ยว เพื่อแย่งกันเสนอขายสินค้าของตนเอง จนเกิดการทะเลกันอยู่เนื่อง ๆ เพราะมีการตั้งราคาภัยเพื่อให้ขายของได้จันในระยะต่อมาได้เริ่มมีความเคลื่อนไหวเพื่อจัดระเบียบหรือกำหนดแบบแผนบางอย่างร่วมกันขึ้นมาให้เห็นบ้างแล้วก็ล่าวคือ มีชาวบ้านบางกลุ่มอยากจะให้มีการจัดที่วางขายของอย่างเป็นที่เป็นทาง ไม่อยากให้ชาวบ้านเดินเร่ขายดิตตามนักท่องเที่ยวไปทั่วหมู่บ้านอย่างที่เป็นอยู่ เพราะเห็นว่าเป็นการสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยวและทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อดหมู่บ้าน

2. ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม การที่มีนักท่องเที่ยวแปรเปลี่ยนเข้ามาในหมู่บ้านทุกวัน ทำให้เกิดปัญหาขยะในชุมชน โดยเฉพาะตามถนนในหมู่บ้านและในลำห้วย มีเศษขยะถูกทิ้งอยู่เป็นจำนวนมาก ต่างกับชุมชนลีซอโดยทั่วไปที่มักจะมีการรักษาระบบน้ำดีทั้งในบ้านและบริเวณหมู่บ้านเป็นอย่างดี

จากการทบทวนวรรณกรรม เรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ได้มีการนำ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการพัฒนาชนบทและการอนุรักษ์พื้นฟู ธรรมชาติและล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายพื้นที่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับงานวิจัยในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนได้มีการนำหลักการมาปรับรวมเข้ากับบริบทของชุมชน ที่สร้างแนวทาง รวมถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่ ชุมชนได้มีการสรุปรวมกันได้ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ชุมชนมีความพยายามที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยให้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดการ เริ่มตั้งแต่การคิดวางแผน ด้วยตัวของชุมชนเอง โดยเริ่มจากประชุมระดมความคิดเห็น และแลกเปลี่ยน เรียนรู้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และเป้าหมายในการจัดทำโครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ แล้วจากนั้น ประชุมและเปลี่ยนสถานการณ์ชุมชน และร่วมกันวางแผนรอบ แนวทาง และแผนงานในการจัดทำโครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2. การเตรียมความพร้อมชุมชน ชาวบ้าน ได้มีการประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสียและผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาร่วมกัน และช่วยกันค้นหาแนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยร่วมกันสรุปวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในหลายด้าน เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการ ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านความขัดแย้งในชุมชน ด้านปัญหาการจัดการขยะในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

3. กระบวนการมีส่วนร่วม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการจัดการ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ได้มีการทำกิจกรรมที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมโดยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลเดิมที่มีอยู่ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ของชุมชน ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน ระบบเครือญาติ การใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สถานประกอบการต่างๆ ในพื้นที่ การเข้ามานักท่องเที่ยว ภูมิปัญญา และประเพณี/วัฒนธรรมของชุมชน นำมาสังเคราะห์ และเพิ่มเติมข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนนำมาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการทำงานวิจัย

4. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้ความเข้าใจ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ ดุลยภาพของระบบนิเวศ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่น แต่ในระยะนี้ยังขาดการเพิ่มทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เพิ่มเติม เพื่อให้สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

5. การสร้างเครือข่ายเรียนรู้ระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ของคนในชุมชนจากแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากในแต่ละชุมชนนั้นมีจุดเด่น จุดด้อยที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกัน จึงจะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีการไปถูงานที่บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่่อน จังหวัดเชียงใหม่ ได้ข้อสรุปดังนี้

สิ่งที่บ้านเก้าเดือเหมือนหรือคล้ายคลึงกันกับบ้านแม่กำปอง

- 1.บ้านเก้าเดือมีทรัพยากรธรรมชาติท่องเที่ยว ป่าไม้ น้ำตก พืช ผักสมุนไพรพื้นบ้าน เส้นทางเดินป่า
- 2.บ้านเก้าเดือมีประเพณีวัฒนธรรมปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างนาน เช่น ประเพณีใหม่เมืองประเพณีล้อยกระ邦
- 3.บ้านเก้าเดืออยังคงมีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น การทำไฟล์ตองตึง การหารถด้วน การนวดแผนโบราณ เป็นต้น
- 4.บ้านเก้าเดือมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วหลายสาย
- 5.บ้านเก้าเดือมีผู้อพยพหรือชาวบ้าน ในด้านต่างๆ เช่น ยาสมุนไพร ไม้ชนิดต่างๆ และการใช้ประโยชน์ เป็นต้น

สิ่งที่บ้านเก้าเดือไม่มี

- 1.บ้านแม่กำปองมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง มีความตั้งใจแน่วแน่ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความสงบสุข มีรายได้เพียงพอเลี้ยงตนเองและครอบครัวอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบี้ยนธรรมชาติ
- 2.บ้านแม่กำปองเป็นชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพโอบล้อมด้วยภูเขาที่เป็นป่าไม้ที่สมบูรณ์มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเป็นธรรมชาติมาก ไม่มีอาคารสิ่งปลูกสร้างหลักหลากรูปแบบแทรกอยู่ในป่า
- 3.บ้านแม่กำปองมีลักษณะชุมชนเป็นชุมชนเดียวไม่ใช่ชุมชนที่เป็นทางผ่านติดต่อกันหลายชุมชน การประสานงานสร้างความสามัคคีสร้างความเข้าใจเจิงทำได้ค่อนข้างง่าย
- 4.บ้านแม่กำปองมีภูมิภาคที่มีภูมิประเทศที่หลากหลาย ห้ามล่าสัตว์ ห้ามทำลายพืชสมุนไพรที่สำคัญ ห้ามนำไม้ที่สำคัญออกจากป่า เป็นต้น
- 5.บ้านแม่กำปองมีการจัดการขยายในชุมชนอย่างเรียบร้อยสะอาดตาโดยมีเดาพาขยะขนาดเล็กตั้งไว้ตามจุดต่างๆ ในชุมชน ที่ไม่ส่งผลกระทบด้านมลภาวะให้กับชุมชน
- 6.บ้านแม่กำปองมีลักษณะบ้านเรือนยังเป็นบ้านไม้สมัยก่อน
- 7.บ้านแม่กำปองมีสวนเมืองออยู่ในป่า

ทางด้านการศึกษา ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละแห่ง ชุมชนได้ทำการสรุปโดยเน้นถึงด้านผลของการดำเนินการของแต่ละชุมชน ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละพื้นที่นั้น ได้ผลมากน้อยเพียงใด มีอุปสรรค หรือผลกระทบอย่างไรบ้าง ซึ่งได้พบประเด็น ที่น่าสนใจสามารถนำมาปรับเข้ากับชุมชนได้ดังนี้

- 1.ไม่ควรดัดแปลงธรรมชาติมากเกินไป โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ขาดการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนทำให้คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวลดน้อยลง

2. ตามกลางการขยายตัวของความเจริญในรูปแบบต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับภูมิปัญญา ชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศ โดยยึดหลักการอนุรักษ์ การพึ่งพาอาศัย ระหว่าง ทรัพยากรธรรมชาติและการไม่มีปิดเปียนซึ่งกันและกัน

3. ชาวบ้านควรมีอำนาจในการตัดสินใจควบคุม วางแผน และจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม พ布ว่า แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ชาวบ้านที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว กระจุกตัวอยู่กับผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องเพียงไม่กี่หลังคาเรือนเท่านั้น เช่น ร้านค้า ร้านอาหารที่มีเพียง 3-4 ร้าน หรือหน่วยงานของ รัฐที่เข้ามาดูแลจัดการ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าตนเองจะไม่ได้รับผลประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว

4. ทำให้เห็นถึงภาพรวมของนักท่องเที่ยวที่สามารถสรุปลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใน หมู่บ้าน ได้ 3 รูปแบบ คือ

หนึ่ง กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายใต้การรณรงค์ และประชาสัมพันธ์โดยทางหน่วยงาน ของทางราชการ เช่น อบต. สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด และหน่วยงานทหารที่ ดูแลรับผิดชอบด้านความมั่นคงในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมีลักษณะจัดเป็นเทศกาล ประจำปี

สอง นักท่องเที่ยวอิสระที่เดินทางโดยการเช่ารถขับเข้ามาเอง หรือนั่งรถเช่าเข้ามาใน หมู่บ้านนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยว สอดคล้องกับ สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัด จากบริษัทรถเช่าหรือบริษัททัวร์ต่าง ๆ แล้วขับรถแวดวงสถานที่ท่องเที่ยว ต่าง ๆ ไปเรื่อย ๆ

สาม กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่ม นักท่องเที่ยวที่ซื้อโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปจากบริษัททัวร์ที่มีเครือข่ายติดต่อ กันตั้งแต่ระดับ จังหวัด ไปจนถึงระดับประเทศและระดับโลก ดังนั้น รายการการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จะมีการกำหนดไว้เรียบร้อยว่าในช่วงเวลาที่อยู่ในประเทศไทยจะไปที่จังหวัดใดบ้าง ชมสถานที่ท่องเที่ยว อะไรบ้าง

5. ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม การที่มีนักท่องเที่ยวแปรเปลี่ยนเข้ามาในหมู่บ้านทุกวัน สิ่งที่ หลักเลี้ยงไม่ได้คือปัญหาขยะในชุมชน โดยเฉพาะตามถนนในหมู่บ้านและในลำห้วย มีเศษขยะถูกทิ้งอยู่ เป็นจำนวนมาก ชุมชนควรมีการเตรียมการป้องกันไว้แต่เนิ่นๆ เพื่อรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

บทที่ 3 กระบวนการวิจัย

ในบทนี้นำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของทีมวิจัยชุมชนและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบ้านปง เพื่อให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนทางความคิดโดยผ่านกระบวนการศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวบ้านเก่าเดือ ตำบลบ้านปง อำเภอหางด จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง ระยะ 8 เดือน (ระยะที่ 1 : 1 มีนาคม 2551-31 ตุลาคม 2551) มีรายละเอียดดังนี้

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 มีขอบเขตเนื้อหาด้านการศึกษาศักยภาพของชุมชนโดยชุมชน และศึกษาด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแผนงานโครงการระยะที่ 2

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาศักยภาพของชุมชน แบ่งประเด็นที่จะทำการศึกษาไว้ดังนี้

- 1.1 บริบทชุมชน
- 1.2 ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน
- 1.3 ศึกษาประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น
- 1.4 ศึกษาวิถีชีวิต และภูมิปัญญา
- 1.5 ศึกษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 1.6 ศึกษาสถานประกอบการและนักท่องเที่ยว

2. ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถานที่ดำเนินงานวิจัย

บ้านเก่าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง อำเภอหางด จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงบนความหลากหลายของกลุ่มคน สามารถแบ่งข้อมูลได้ 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยวิธีเก็บรวบรวมดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิเกิดจากการสำรวจมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้ข้อมูลกับนักวิจัยชุมชน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสัมภาษณ์ ใช้ 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยการจัดบันทึก บันทึกเสียง บันทึกภาพ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำชุมชน และสมาชิกชุมชน

2. การสำรวจ โดยการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มี รวมทั้งข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้วิธีสำรวจภาคสนาม บันทึกภาพ บันทึกเสียง จดบันทึก แผนที่หมู่บ้าน แผนที่เส้นทางแหล่งท่องเที่ยว

3. การสังเกต ใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อรับรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน วิถีชีวิต และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

4. การสนทนากลุ่ม Focus group Discussions ใช้ในการเก็บรวบรวมของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวบรวมข้อมูลทั้งในด้านแนวลึกและด้านรายละเอียดข้อมูลหลัก ต่างๆ ที่ต้องการศึกษาและเพื่อตรวจสอบข้อมูล

5. การจัดเวทีชาวบ้าน ทั้งเวทีใหญ่ระดับหมู่บ้านเพื่อรับรวมข้อมูลและความคิดเห็นต่างๆ ของชุมชน และเวทีเล็กสำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลของทีมวิจัย เพื่อการติดตามความก้าวหน้าของงาน เตรียมความพร้อม การวางแผน การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลและปฏิบัติงาน

ข้อมูลทุติยภูมิ

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยรวมทั้งจาก เอกสาร วิชาการ ตำรา รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ บทความ วรรณกรรม หนังสือพิมพ์ ข้อมูลการท่องเที่ยวของหน่วยราชการ และกลุ่มนบุคคล เพื่อนำเนื้อหามาประกอบในการวิเคราะห์และตีความรวมกับข้อมูลที่ได้จากการแหล่งปฐมภูมิ

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจร่วมระหว่างนักวิจัย ทีมวิจัยชุมชน และพี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์

1.1.1 เพื่อให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจตรงกันในเป้าหมาย กระบวนการวิจัยและระบบบริหารจัดการโครงการวิจัย

1.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นต่อแผนงานโครงการ และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวบ้านเก้าเดือ

1.2 วิธีการ/กระบวนการ

1.2.1 จัดประชุมทีมวิจัยชุมชนร่วมกับพี่เลี้ยงทีมวิจัย (สกว.ภาฯ)

1.2.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย (สกว.ภาฯ) ชี้แจงกระบวนการวิจัยและการบริหารจัดการโครงการ

1.2.3 แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการวิจัยและการบริหารจัดการโครงการวิจัย

1.2.4 วางแผนเริ่มกำหนดวันจัดกระบวนการวิจัยตามแผนงานโครงการ

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน

1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่และวันจัดกิจกรรม

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านเก้าเด้อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

วันที่ 24 มีนาคม 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยชุมชนมีความรู้ในการรอบการใช้เงิน และเอกสารประกอบการใช้จ่ายเงินในการดำเนินกิจกรรมภายใต้แผนงานโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระยะ 8 เดือน (1 มีนาคม 2551-31 ตุลาคม 2551) ที่เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาคร) ที่สามารถนำไปสู่ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการโครงการที่จะทำให้ทีมวิจัยชุมชนทุกคนมีความเข้าใจตรงกันที่จะไม่ทำให้เกิดปัญหาในด้านบริหารจัดการโครงการในอนาคต

2. ทีมวิจัยชุมชนมีความเข้าใจในระดับหนึ่งต่อกระบวนการจัดกิจกรรมภายใต้แผนงานโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถกำหนดวัน เวลา สถานที่จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชน

กิจกรรมที่ 2 สรุปวิเคราะห์ข้อมูลเดิมของชุมชนที่มีอยู่

1.1 วัตถุประสงค์

1.1.1 เพื่อสรุปรวมรวมข้อมูลเดิมที่มีอยู่ และเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ที่ขาด

1.1.2 เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

1.1.3 เพื่อให้เกิดการจัดหมวดหมู่ข้อมูล และประดิษฐ์การเก็บข้อมูลตามความสนใจของทีมวิจัยแต่ละคน

1.1.4 เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมกำหนดกรอบ ขอบเขต ระยะเวลา การศึกษาข้อมูลโดยทีมวิจัยชุมชน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

1.2.1 ทีมวิจัยแลกเปลี่ยน ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน

1.2.2 กิจกรรมความรู้แทรก “การมองเห็นของสิ่งเดียวกันแต่คิดแตกต่างกัน”

1.2.3 สรุป ประมาณ วิเคราะห์ข้อมูลเดิมที่มีอยู่และเพิ่มเติมข้อมูลใหม่

1.2.4 แบ่งความรับผิดชอบการเก็บข้อมูลในแต่ละประดิษฐ์ตามความสนใจของทีมวิจัย

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน

1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่ และวันที่จัดกิจกรรม

อาคารประชุมด้านสنانกีพา บ้านเก้าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

วันที่ 30 มีนาคม 2551

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบข้อมูลเดิมและเก็บเพิ่มเติมข้อมูลใหม่

ประเด็น	ทุนเดิม	เพิ่มเติมข้อมูลใหม่	ผู้รับผิดชอบ
1.ทรัพยากรธรรมชาติ	1.ลักษณะของป่าไม้ ป่าดันน้ำ ลำห้วย การใช้ประโยชน์ 2.การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 3.ไม้ยืนต้น คุณประโยชน์ สรรพคุณ 4.พืชสมุนไพรคุณประโยชน์ สรรพคุณ 5.ผักพื้นบ้าน คุณประโยชน์ สรรพคุณ 6.อาหารในป่า เห็ด หน่อไม้ รถต่วน 7.เส้นทางเดินป่า	1.สำรวจเพิ่มเติมอาหารในป่า เห็ด หน่อไม้ รถต่วน ต่อ ฝัง ประโยชน์ สรรพคุณ ภูมิปัญญา ในการจัดการเก็บ 2.ระยะทางเส้นทางเดินป่าไป น้ำตกตادครก และน้ำตกศรี สังวาลย์ 2.1 ระดับชั้นของน้ำตกทั้ง 2 มีกี่	นายไชย และ นายพล
	8.น้ำตกตادครก และน้ำตกศรีสังวาลย์	ชั้น มีความสูง ความลึก ความ กว้างเท่าใด 2.2 ลักษณะแวดล้อมและภูมิ ทัศน์ความนำ้สนใจตลอด เส้นทางเดิน 3.กล่าวไม้ป่ามีกี่ชนิด ออกฤดู ไหนบ้าง 4.นกในป่าและสัตว์เล็กสัตว์น้อย อื่นๆ ที่มีความนำ้สนใจและสร้าง สีสันให้ป่า	
2.วิถีชีวิตชุมชน	1.การทำสวนลินจี 2.การทำสวนชาโยเต้ 3.การปลูกข้าวไร่ 4.การปลูกข้าวนานาชาติ (ไม่มีรายละเอียด)	1.รายละเอียดชั้นตอนการทำ สวนลินจี สวนชาโยเต้ ข้าวไร่ ข้าวนานาชาติ ตั้งแต่ชั้นตอนการ เตรียมพื้นที่ปลูกถึงการเก็บ ผลผลิตขาย	นายอินสม นายพงศ์ศักดิ์ นายสมบูรณ์ นายบุญสม
3.ภูมิปัญญา	1. ไฟลตองตึง 2.การตีฝัง 3. การเก็บต่อ 4. การเก็บรถต่วน	1.รายละเอียดชั้นตอนการทำ ไฟลตองตึงทั้งกระบวนการจน เป็นไฟลุมงหลังค่า 2.รายละเอียดชั้นตอนการทำฯ รัง	นายอินสม นายสมบูรณ์ นายบุญสม นายไชย

โครงการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง / 35

ประเด็น	ทุนเดิม	เพิ่มเติมข้อมูลใหม่	ผู้รับผิดชอบ
	5. ขนมป้าด (ไม่มีรายละเอียด)	ผึ้ง ต่อและรถต่วน หั้งกระบวนการ การที่ได้ รังต่อ รังผึ้ง น้ำผึ้ง ตัว รถต่วน 3.รายละเอียดขั้นตอนการทำ ขnmป้าด	นายผลแก้ว
4.ประวัติชุมชน	ไม่มีรายละเอียด	1 การย้ายมาตั้งถิ่นฐานใน ระยะแรก มาจากที่ไหน มา เมื่อใด เป็นใคร กี่ครอบครัว 2 การขยายครัวเรือน การจัดตั้ง ^{หมู่บ้าน} 3 การทำมาหากินในระยะแรก และการเปลี่ยนแปลง 4 สภาพป่าไม้จากอดีตถึง ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง 5 ลำห้วยตันน้ำ มีการจัดการใช้ น้ำอย่างไร และ การ เปลี่ยนแปลง 6 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ของ ชุมชน และคนภายนอก	นายอินสม นายบุญสม นางสุพัตรา นายดวง นายต้น นายบุญมา
5.ประเพณี/วัฒนธรรม 12 เดือนของชุมชน	1.เลี้ยงผีชุนน้ำ 2.เลี้ยงผีเจ้าบ้าน 3.ปีใหม่เมืองแท้ไม้ค้า 4.เข้ากรรม ตามข้าวใหม่ 5.ยีเปีง (ปฏิบัติกรรมประจำทุกปี แต่ไม่มี รายละเอียดบันทึกไว้)	1.ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญที่ ทำประจำทุกปีมีประเพณี อะไรบ้าง 2.รายละเอียดของแต่ละประเพณี และความสำคัญ	นายบุญสม นางสุพัตรา นายดวง นายต้น นายพล นายจำรงค์
6.สถานประกอบการ และนักท่องเที่ยว	สวนบัวรีสอร์ท บ้านกลางดอยรีสอร์ท เป็นต้น แต่ไม่ได้มีการสำรวจเกี่ยวกับ นักท่องเที่ยวที่มาพัก หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่มีในสถานประกอบการ และบางแห่ง ^{ได้ปิดกิจการลงไปในช่วงปี 2549-2551}	2 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ และคนไทย ระยะ 12 เดือน 3.ตดูกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาก- น้อย ลักษณะการมาพัก ประชุม/ พักผ่อน 4 ความต้องการท่องเที่ยว เพิ่มเติม	นายพงศ์ศักดิ์

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. เกิดกลุ่มประเด็นการเก็บข้อมูล 6 ข้อ คือ
 - 1.1. ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 1.2. วิถีชีวิตริมแม่น้ำ
 - 1.3. ภูมิปัญญา
 - 1.4. ประวัติศาสตร์ชุมชน
 - 1.5. ประเพณีวัฒนธรรม
 - 1.6. สถานประกอบการและนักท่องเที่ยว
2. ทีมวิจัยชุมชนแต่ละคนเก็บข้อมูลในประเด็นที่ตนเองมีความสนใจ เช่น นายอินสม สิงห์คำ เก็บข้อมูลการทำสวนลินจី (เป็นเจ้าของสวนฯ) นางสุพัตรา ไชยนันติ เก็บข้อมูลสถานประกอบการและนักท่องเที่ยว (เคยเป็นผู้จัดการบ้านยอดดอยรีสอร์ท) เป็นต้น
3. เกิดกรอบการเก็บข้อมูล ที่ทีมวิจัยชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และรวมถึงระยะเวลาในการเก็บข้อมูล
4. ทีมวิจัยชุมชนมีความรู้และความเข้าใจตรงกันในกระบวนการวิจัยในระดับหนึ่ง ที่สามารถเสนอความคิดเห็นต่อกระบวนการการเก็บข้อมูลในชุมชน

ข้อสังเกต

1. ทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้มีภูมิความรู้และประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในระดับที่ดีมาก คือ สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมของตำบลบ้านปงให้เด็กและเยาวชนได้มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองเพิ่มขึ้น
2. ภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่มีในดำเนินวิถีชีวิตริมแม่น้ำ ไม่มีการบันทึกไว้ และไม่ได้ถ่ายทอดและสืบทอดต่อกันรุ่นใหม่
3. ประวัติของชุมชนไม่มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูล ไม่มีการบันทึกข้อมูลทำให้ไม่ทราบมาก่อน การตั้งถิ่นฐานเป็นอย่างไร
4. ทีมวิจัยชุมชนไม่ทราบว่าสถานประกอบการมีกิจกรรมอะไรบ้างที่ให้บริการนักท่องเที่ยว และในปีหนึ่ง ๆ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มากน้อยเท่าใด เป็นครัว มาจากไหน

กิจกรรมที่ 3 สร้างความเข้าใจร่วมกันระดับชุมชนบ้านเก้าเดือ

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายและกระบวนการวิจัยโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่บ้านเก้าเดือ
- 1.1.2 เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการจัดกิจกรรมโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 ทีมวิจัยชุมชนนำเสนอเป้าหมาย แผนกิจกรรม และกระบวนการวิจัยโครงการ
จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.2.2 ชาวบ้านร่วมแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ ต่อกระบวนการวิจัย

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 ผู้นำชุมชน
- 1.3.3 ผู้อาวุโส
- 1.3.4 ผู้แทนองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านปง

1.4 สถานที่และวันที่จัดกิจกรรม

อาคารประชุมด้านสนับสนุนกีฬา บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง
วันที่ 4 เมษายน 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับเป้าหมายและกระบวนการวิจัยโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่บ้านเก้าเดื่อ และยอมรับทีมวิจัยชุมชนที่จะลงปฏิบัติการเก็บข้อมูลในชุมชน
2. ก่อเกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับทีมวิจัยชุมชนในการแลกเปลี่ยนข้อมูลชุมชนร่วมกัน
3. กระบวนการวิจัยโครงการจัดการท่องเที่ยวฯ เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านเก้าเดื่อ

กิจกรรมที่ 4 เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ประเพณีวัฒนธรรม

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อร่วบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน และประเพณีวัฒนธรรม
- 1.1.2 เพื่อให้ทีมวิจัยและผู้เฝ่า ผู้แก่ในชุมชน ได้แลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 กลุ่มย่อยทีมวิจัยร่วมกับผู้เฝ่า ผู้แก่ในชุมชน
- 1.2.2 ร่วมแลกเปลี่ยน พูดคุย ในประเด็นการเก็บข้อมูลชุมชน
- 1.2.3 เก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้เฝ่า ผู้แก่ แกนนำในชุมชน ด้วยการบันทึกเสียง จดบันทึก และพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 ผู้นำชุมชน

1.3.3 ผู้เฒ่า ผู้แก่ และผู้รู้ในชุมชน

1.4 สถานที่และวันที่จัดกิจกรรม

อาคารประชุมด้านสنانกีพา บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง
วันที่ 22 พฤษภาคม 2551 และวันที่ 5 มิถุนายน 2551 และ^{ในพื้นบ้านเก้าเดื่อหมู่ที่ 3 บ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4 บ้านแม่สะหมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันขายอมหมู่ที่ 10 และบ้านใหม่ห้วยลึก หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านปง (เมษายน – สิงหาคม 2551)}

สรุปผลที่เกิดขึ้น

- ทีมวิจัยชุมชน ผู้เฒ่า ผู้แก่ และ ผู้นำชุมชน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกันในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่ปฏิบัติสืบกันมา
- ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บ้านเก้าเดื่อ และประเพณีวัฒนธรรมชุมชน
- ชุมชนบ้านเก้าเดื่อเกิดการตื่นตัวที่จะเรียนรู้และสืบคันข้อมูลรากเหง้าของตนเอง รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมที่จัดสืบทอดกันประจำทุกปี

กิจกรรมที่ 5 เก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยว

1.1 วัตถุประสงค์

- เพื่อร่วมรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
- เพื่อให้ทีมวิจัยชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ในด้านทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติ

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- ทีมวิจัยชุมชนแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติ และเตรียมวัสดุ/อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการสำรวจ เช่น สายวัดระยะทาง เชือกฟางใช้วัดความลึก สูง ของน้ำตก สมุดบันทึก เป็นต้น
- ปฏิบัติการเดินสำรวจพื้นที่น้ำตกติดครก น้ำตกศรีสังวาลย์ จุดชมวิวดอยเลี่ยม และห้วยน้ำตก
- สังเกต บันทึกรายละเอียดสภาพแวดล้อมระหว่างทางเดิน และวัดความสูง ความลึก ความกว้างของน้ำตก และระยะทางที่ไปน้ำตกแต่ละแห่ง
- สรุปข้อมูลเส้นทางเดินป่า 4 เส้นทาง และเขียนแผนที่เส้นทางเดินป่า
- ทีมวิจัยชุมชนร่วมกันกำหนดวัน เวลา สถานที่ ดำเนินกิจกรรมในช่วงต่อไป

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน

- 1.3.2 ผู้นำชุมชน
- 1.3.3 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่และวันที่ดำเนินการ

นำตกลตามครก	: วันที่ 18 พฤษภาคม 2551
นำตกลศรีสังวาลย์	: วันที่ 15 มิถุนายน 2551
ดอยเลี่ยม	: วันที่ 5 กรกฎาคม 2551
ห้วยน้ำนก	: วันที่ 20 กรกฎาคม 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. สามารถรวบรวมข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อม ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย
2. ทีมวิจัยชุมชนเกิดการเรียนรู้สั่นทางท่องเที่ยวธรรมชาติและสภาพแวดล้อมระหว่างทางเดินป่า และสามารถเขียนแผนที่สั่นทางท่องเที่ยวธรรมชาติได้ชัดเจน

ข้อสังเกต

1. ทีมวิจัยชุมชนไม่ค่อยดื่นเด้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร เนื่องจากมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ

กิจกรรมที่ 6 เก็บข้อมูลวิถีชีวิต ภูมิปัญญา

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาของชุมชน
- 1.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 ทีมวิจัยชุมชนลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามประเด็นที่ตนเองรับผิดชอบ
- 1.2.2 ทีมวิจัยชุมชนเขียนข้อมูลประสบการณ์ต้นของด้านวิถีชีวิตและภูมิปัญญา
- 1.2.3 ทีมวิจัยชุมชนเดินข้อมูลด้านวิถีชีวิตและภูมิปัญญาในแบบสอบถาม
- 1.2.4 สรุปข้อมูลชุมชนที่ทีมวิจัยชุมชนลงพื้นที่เก็บเป็นระยะในการประชุมทีมวิจัย และ เทศกาลวัฒนธรรมชุมชน

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 ผู้นำชุมชน
- 1.3.3 ผู้เฒ่า ผู้แก่ และผู้ใจดีในชุมชน

1.4 สถานที่และระยะเวลาดำเนินการ

บ้านเก่าเดื่อหมู่ที่ 3 บ้านแม่สะหมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันขะยอม หมู่ที่ 10 บ้านใหม่หัวยลึก
หมู่ที่ 11 และสถานประกอบการในตำบลบ้านปง
ระยะเวลา พฤศจิกายน 2551-สิงหาคม 2551 (4 เดือน)

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. สามารถรวบรวมข้อมูลวิถีชีวิต และภูมิปัญญาชุมชน
2. ทีมวิจัยชุมชนมีประสบการณ์ที่เป็นบทเรียนจากการกระบวนการเก็บข้อมูลชุมชน

กิจกรรมที่ 7 สถานประกอบการและนักท่องเที่ยว

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อรับรวมข้อมูล สถานประกอบการและนักท่องเที่ยว
- 1.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานประกอบการในด้านการจัดการท่องเที่ยว

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 ทีมวิจัยชุมชนลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามประเด็นที่ตนเองรับผิดชอบ
- 1.2.2 สรุปข้อมูลเป็นระยะในการประชุมทีมวิจัย และเวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 ทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 ผู้แทนสถานประกอบการในตำบลบ้านปง

1.4 สถานที่และระยะเวลาดำเนินการ

สถานประกอบการในตำบลบ้านปง
ระยะเวลา พฤษภาคม 2551-กันยายน 2551 (5 เดือน)

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. สามารถรวบรวมข้อมูลสถานประกอบการและนักท่องเที่ยวในตำบลบ้านปง
2. ทีมวิจัยชุมชนมีประสบการณ์ที่เป็นบทเรียนจากการกระบวนการเก็บข้อมูล

กิจกรรมที่ 8 ประชุมทีมวิจัยชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อติดตามความก้าวหน้าในแต่ละกิจกรรม
- 1.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ข้อมูลชุมชน สถานการณ์ชุมชน และกระบวนการวิจัย และร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม

1.1.3 เพื่อเตรียมความพร้อมทีมวิจัยในการจัดกิจกรรมระยะต่อไป

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

1.2.1 สรุปข้อมูลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง

1.2.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงการจัดกระบวนการกิจกรรมในครั้งต่อไปให้เหมาะสมสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมชุมชนและวิถีทีมวิจัย

1.2.3 ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดวันจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน

1.3.2 ผู้นำชุมชน

1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่และวันที่จัดกิจกรรม

ที่ทำการบ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านเก้าเดือหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

วันที่ 17 พฤษภาคม 2551

วันที่ 23 มิถุนายน 2551

วันที่ 10 กรกฎาคม 2551

วันที่ 18 กรกฎาคม 2551

อาคารประชุมด้านสนับสนุนกีฬา บ้านเก้าเดือหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

วันที่ 24 สิงหาคม 2551

วันที่ 16 กันยายน 2551

กิจกรรมที่ 9 สรุปผลตอบรับเรียนทีมวิจัย ระยะแรก (มีนาคม 2551-กรกฎาคม 2551)

1.1 วัตถุประสงค์

1.1.1 เพื่อสรุปและวิเคราะห์กระบวนการทำงานวิจัยระยะแรก

1.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อแนวทางกระบวนการวิจัยในระยะต่อไป

1.1.3 เพื่อปรับปรุงกระบวนการเก็บข้อมูลชุมชนให้เหมาะสมสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

1.2.1 ทีมวิจัยนำเสนอกระบวนการทำงานวิจัย

1.2.2 แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็นกระบวนการเก็บข้อมูล ที่ต้องปรับปรุง และเพิ่มเติมในระยะต่อไปให้สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีทีมวิจัย

1.2.3 สรุปและวางแผนแนวทางแผนงานการทำงานระยะต่อไป

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย (สกอ.ภาค)

1.4 สถานที่ดำเนินการ

ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลทางดง

วันที่ 12 กรกฎาคม 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. ทีมวิจัยชุมชนได้ประสบการณ์ที่เป็นบทเรียนจากการวิจัย
2. สรุปข้อมูลแต่ละประเด็นที่รวมไว้ในระดับหนึ่ง
3. ทีมวิจัยชุมชนสามารถปรับปรุงแนวทางในการเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในช่วงต่อไป

ตารางที่ 3.2 แสดงกระบวนการผลิตของวัสดุรักษณะราก เพื่อวางแผนในการประยุกต์ไป

กิจกรรม	กระบวนการ	ครรภ์	ภัยหา อุปสรรค	ทำอะไรต่อ / กิจกรรมยังคงดำเนินต่อไป
		หลักศึกษา จันทร์ ไชย	เรียนรู้สัมผัส ผู้คน ภูมิปัญญา สมบูรณ์	เรียนรู้สัมผัส ผู้คน ภูมิปัญญา ชุมชน ไปต่อว่ายัง หรือ บริเวณดูพัก จุดที่สำคัญๆ ที่เป็นตำนาน
3. เก็บข้อมูล นักท่องเที่ยว	- ใช้การอบคัดภาระที่ทำในตราดไปสัมภาษณ์ ผู้จัดการ / หัวหน้าเรือสอร์ฟจำนวน 10 แห่ง เนื่องจาก ข้อมูลนักท่องเที่ยว	พี่สาว ไชย	- รีสอร์ฟไม่ต่อยหัวอ่อน - น้ำใจไม่ดีอย่างเวลา	- เก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวเพิ่มเติม - เอาข้อมูลจากรีสอร์ฟและชุมชนฯ นักท่องเที่ยว
4. เก็บข้อมูลร้านค้า จับมือชุมชนฯ	- สัมภาษณ์ผู้เช่า ผู้นำ ผู้ใหญ่หนุ่มสาว - จอดจากาประมงสภากาแฟตัวของชุมชนฯ ภูมิปัญญา (นั่งนิ่ง และเขียง) <u>ร่องที่กินแบบลีว</u> - การทำไวนอลดองตี๊ง - การปูกล้วยไกว รีอย่างไม่รีบ - การทำสาลันนี้ - การทำนาส้ม / การปลูกชาโยติ	บุญสม สมบูรณ์ สมบูรณ์ พ่อหลวงอินสม หลีมาก ไชย	- ดำเนินห้องมูลไม่ค่อยดี เวลา ไม่สนับสนุนมาก ไม่สนับสนุนมาก เช่นนั้น หลียก ไชย	- เก็บข้อมูลเพิ่มเติมที่ยังไม่เสร็จ - ดำเนินชุมชนสืร่องอาหารและชุมชนพืชผัก - ออกแบบการเก็บข้อมูล ซื้อง่วง แก็บขยะ นั่งนิ่งๆ เรียนไม่ออก - เก็บข้อมูลการจัดการสถานพิมเมติม (อุบลฯ)
5. เก็บข้อมูล ประเพณี วัฒนธรรม	- สัมภาษณ์ บ้านทึกภาค บ้านทึกเสียง มั่นทึกข้อมูล เก็บข้อมูล - แม่เฒ่า + รดนำทำพ้าไฟบูร - ยังคง - เนื้อพรม - เนื้อพรม - เนื้อพรม - เนื้อพรม	บุญสม สมบูรณ์ พี่ศรี บุญมาก ชาทีมมาช่วย เนื้อพรม เนื้อพรม	ดำเนินห้องมูลไม่ค่อยมีเวลา ไม่สนับสนุนมาก บุญมาก ชาทีมมาช่วย เนื้อพรม	- ยังคงไม่ครบ ต้องงบเพิ่ม

กิจกรรมที่ 10 ตรวจสอบประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อ

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ กับชุมชนในด้านประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อ
- 1.1.2 เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อ

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 ทีมวิจัยนำเสนอข้อสรุปประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อ
- 1.2.2 ชุมชนร่วมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ เพิ่มเติมข้อมูล ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อ
- 1.2.3 สรุปข้อมูลประวัติศาสตร์บ้านเก่าเดื่อที่แก้ไขและเพิ่มเติมโดยชุมชน

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 ผู้นำชาวบ้าน
- 1.3.3 ชาวบ้าน
- 1.3.4 ผู้แทนจากองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านปง

1.4 สถานที่ดำเนินการ

ศาลาประชุมปีอกบ้านดง บ้านเก่าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง
วันที่ 6 สิงหาคม 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

- 1.ชุมชนยอมรับข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน และร่วมแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น เพิ่มเติมแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง
- 2.ชุมชนตื่นตัวมีความต้องการเรียนรู้ประวัติศาสตร์راكเหง้าของตนเอง
- 3.ก่อเกิดความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

กิจกรรมที่ 11 สรุปวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนทั้งหมด ระยะที่ 1 (มีนาคม 2551-กันยายน 2551)

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อสรุปและวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว
- 1.1.2 เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อข้อมูล และกระบวนการวิจัย
- 1.1.3 เพื่อนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ และบทเรียนที่ได้รับ เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1 และวางแผนงานวิจัยในระยะที่ 2

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลชุมชนทั้งหมด
- 1.2.2 ร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่อแนวทางกระบวนการวิจัยในระดับที่ 2
- 1.2.3 สรุปข้อมูล และบทเรียนของทีมวิจัยที่ได้รับจากการวิจัย

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่ดำเนินการ

อาคารประชุมด้านสنانมกพา บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง
วันที่ 5 กันยายน 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

- 1.ทีมวิจัยชุมชนเกิดประสบการณ์ที่เป็นบทเรียนจากการวิจัย
- 2.เกิดชุดข้อมูลศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว
- 3.ทีมวิจัยชุมชนสามารถนำข้อมูลศักยภาพของชุมชนเป็นแนวทางในการวางแผนงานระดับที่ 2 ให้เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถนำไปสู่การตอบโจทย์ความต้องการวิจัยได้

กิจกรรมที่ 12 ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.1.2 เพื่อกระตุ้นทีมวิจัยชุมชนให้เกิดความต้องการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตนเอง
- 1.1.3 เพื่อนำประสบการณ์ และบทเรียนที่ได้รับเป็นแนวทางในการวางแผนงาน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 แบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบทีมวิจัยแต่ละคนในประเด็นที่ต้องการศึกษาเรียนรู้
- 1.2.2 ทีมวิจัยลงพื้นที่ศึกษา เรียนรู้ กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่օน จังหวัดเชียงใหม่
- 1.2.3 ทีมวิจัยร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ ร่วมกับชุมชนบ้านแม่กำปอง

1.2.4 สรุปการเรียนรู้และบทเรียนที่ได้รับ

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน

1.3.2 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่และวันที่จัดกิจกรรม

บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่อ่อน จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 19-20 กันยายน 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลโดยแลกเปลี่ยนกับแกนนำและพ่อหลวงพรหมมินทร์ และเดินป่าศึกษาเรียนรู้เส้นทางเดินป่า ต้นไม้ พืชสมุนไพรในป่า สภาพป่าไม้ และเดินชุมชนสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านทำให้ได้เรียนรู้ข้อมูลในด้านต่างๆ ของบ้านแม่กำปอง และสิ่งที่จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมระยะต่อไปของโครงการคือ

ตาราง 3.3 แสดงสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ และสิ่งที่ต้องกลับไปทำต่อ

สิ่งที่ได้เรียนรู้	จะกลับไปทำอะไรต่อที่บ้าน
1.ได้เรียนรู้ระบบบริหารจัดการในชุมชน	1.กระตุ้นคนในชุมชน / เล่าความรู้ต่างๆ ให้ฟัง
2.ได้เรียนรู้เรื่องการจัดการตลาด	2.กลับไปคุยกับกลุ่ม/ทำบูรณะชุมชนพันธ์ในงานต่างๆ ของชุมชน
3.ได้เรียนรู้การจัดการป่าไม้และการอนุรักษ์	3.วางแผนกำหนดเส้นทางเดินป่าให้ชัดเจน
4.ได้เรียนรู้การต้อนรับของเจ้าของบ้านที่เป็นกันเอง	4.พัฒนาปรับปรุงเส้นทาง ให้ปลอดภัย เดินได้จริง และเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบวนเวียนป่าได้จริง
5.การจัดการบ้านพักโอมสเตอร์	5.กลับไปทำความสะอาดบ้านตนเอง
6.อาหารท้องถิ่น : เอกลักษณ์ชุมชน	6.กลับไปทำอาหารในเมือง/แกงหน่อ
7.อัชญาตรัยไมตรีที่ดีของคนในชุมชนยิ่งแย้มแจ่มใส	7.สร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชน
8.ผู้นำเข้มแข็ง, การพัฒนาศักยภาพของกรรมการ	8.แกนนำพัฒนาตนเองในด้านการเรียนรู้ชื่อของต้นไม้และพันธ์ไม้ และการเป็นไกด์นำเที่ยว
9.มีการประชุมประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน	9.กลับไปจัดการเรื่องขยายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว
10.วิธีใช้ไม้กฤษณาอย่างยั่งยืน	10.สร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน ด้วยวิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และในที่ประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน
11.วิธีการจัดเก็บขยะ	

1. ทีมวิจัยชุมชนเกิดประสบการณ์ที่เป็นบทเรียนในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ทีมวิจัยชุมชนเกิดความต้องการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตนเองให้เป็นจริงโดยนำตัวอย่างการบริหารจัดการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปองเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว
3. ทีมวิจัยชุมชนสามารถนำบทเรียนที่ได้รับเป็นแนวทางในการวางแผนงานระยะที่ 2 และเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1

กิจกรรมที่ 13 คืนข้อมูลสู่ชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยโครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 1.1.2 เพื่อให้ชุมชนร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่อข้อมูลศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบ้านเก่าเดือ

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

- 1.2.1 ทีมวิจัยนำเสนอข้อสรุปข้อมูลชุมชน 5 ประเด็น
- 1.2.2 ทีมวิจัยร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ กับชุมชน

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

- 1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน
- 1.3.2 ผู้นำชุมชน
- 1.3.3 ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง
- 1.3.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่และวันที่จัดกิจกรรม

ศาลาประชุมปีอกบ้านดง บ้านเก่าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง
วันที่ 7 ตุลาคม 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. ชุมชนยอมรับและเห็นด้วยกับข้อมูลศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว
2. ชุมชนมีความเข้าใจในกระบวนการวิจัยจัดการท่องเที่ยวในระดับที่น่าพอใจที่ชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย
3. เกิดความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยชุมชนและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในระยะต่อไป

กิจกรรมที่ 14 ประชุมทีมวิจัยวางแผนโครงการวิจัยระยะที่ 2

1.1 วัตถุประสงค์

1.1.1 เพื่อวางแผนงานโครงการวิจัยระยะที่ 2

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

1.2.1 ทีมวิจัยร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ กับ พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.2.2 ทีมวิจัยนำเสนอภาระ ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบงาน ในแผนงานระยะที่ 2

1.2.3. สรุปแผนงานระยะที่ 2

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

1.3.1 นักวิจัยและทีมวิจัยชุมชน

1.3.4 พี่เลี้ยงทีมวิจัย

1.4 สถานที่และวันที่ดำเนินการ

อาคารประชุมด้านสنانกีพา บ้านเก้าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

วันที่ 15 ตุลาคม 2551

สรุปผลที่เกิดขึ้น

1. เกิดแผนงานโครงการวิจัยระยะที่ 2 (ระยะเวลา 12 เดือน มกราคม 2552-ธันวาคม 2552) และผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม
2. ทีมวิจัยมีแนวทางในการทำงานในระยะที่ 2 ที่ชัดเจน ที่สามารถตอบโจทย์คำถามวิจัย คือ 1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมภายใต้สถานการณ์ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน เป็นอย่างไร 2. แนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น และสถานประกอบการ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชนเป็นอย่างไร และสามารถตอบวัตถุประสงค์โครงการวิจัยได้ทั้ง 3 ข้อ คือ 1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่เหมาะสม ภายใต้สถานการณ์ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน 2. เพื่อศึกษาแนวทางในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับสถานประกอบการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน 3. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านเก้าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1 เวลา 8 เดือน (1 มีนาคม 2551 ถึง 30 ตุลาคม 2551) โดยทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้ศึกษา หรือดำเนินการหลัก และมีนักวิจัยภายนอก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ภาคร) เป็นผู้สนับสนุนเสริมนั้น ทำให้เกิดผลกระทบจากการกระบวนการวิจัยสามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 2 ส่วนมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ข้อมูลศักยภาพของชุมชน

4.1.1 บริบทชุมชน

4.1.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และการตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนบ้านเก้าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 520-600 เมตร อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 22 องศาเซลเซียส ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำแม่ตาช้างตอนกลาง อยู่ระหว่างหุบเขาสองด้าน คือด้านตะวันออกเทือกเขาอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และด้านตะวันตกเทือกเขาอุทยานแห่งชาติออบขาน มีสายน้ำแม่ตาช้างไหลผ่านหมู่บ้านทำให้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นสองฝั่งน้ำหรือสองฝั่งถนนสายหางดง-สะเมิง ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบหุบเขา และที่ลาดภูเขาสูง ต่ำสลบซับซ้อนกันไป บ้านเรือนตั้งอยู่ที่ราบหุบเขา ที่ลาดภูเขา และบนภูเขา อยู่ระหว่างสองฝั่งของถนนสายหางดง-สะเมิง หรือสองฝั่งน้ำแม่ตาช้าง บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นรูปแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากชาวตะวันตกเป็นบ้านชั้นเดียว ก่อสร้างด้วยปูนมุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอน บ้านเรือนทรงไทยล้านนา โบราณมีส่วนน้อยมากหาได้ยากนอกจากเป็นบ้านเรือนเก่า ชุมชนบ้านเก้าเดือตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้นานมากกว่า 250 ปี

4.1.1.2 ที่ตั้ง-อาณาเขต

บ้านเก้าเดือ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจาก อำเภอหางดง ประมาณ 11 กิโลเมตร และห่างจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประมาณ 26 กิโลเมตร มีถนนเชื่อมต่อกัน 3 เส้นที่สามารถเดินทางมาที่บ้านเก้าเดือ คือ ถนนสายเชียงใหม่-ขอด (ทางหลวงหมายเลข 108) แยกเข้าถนนหางดง-สะเมิง (ทางหลวงหมายเลข 1269) และถนนเลี่ยบคันคลองจากกาดพะยอม แยกขวาบริเวณสี่แยกข้าวคำ บ้านสันทรราย หมู่ที่ 9 ตำบลหนองควาย เข้าถนนหางดง-สะเมิง

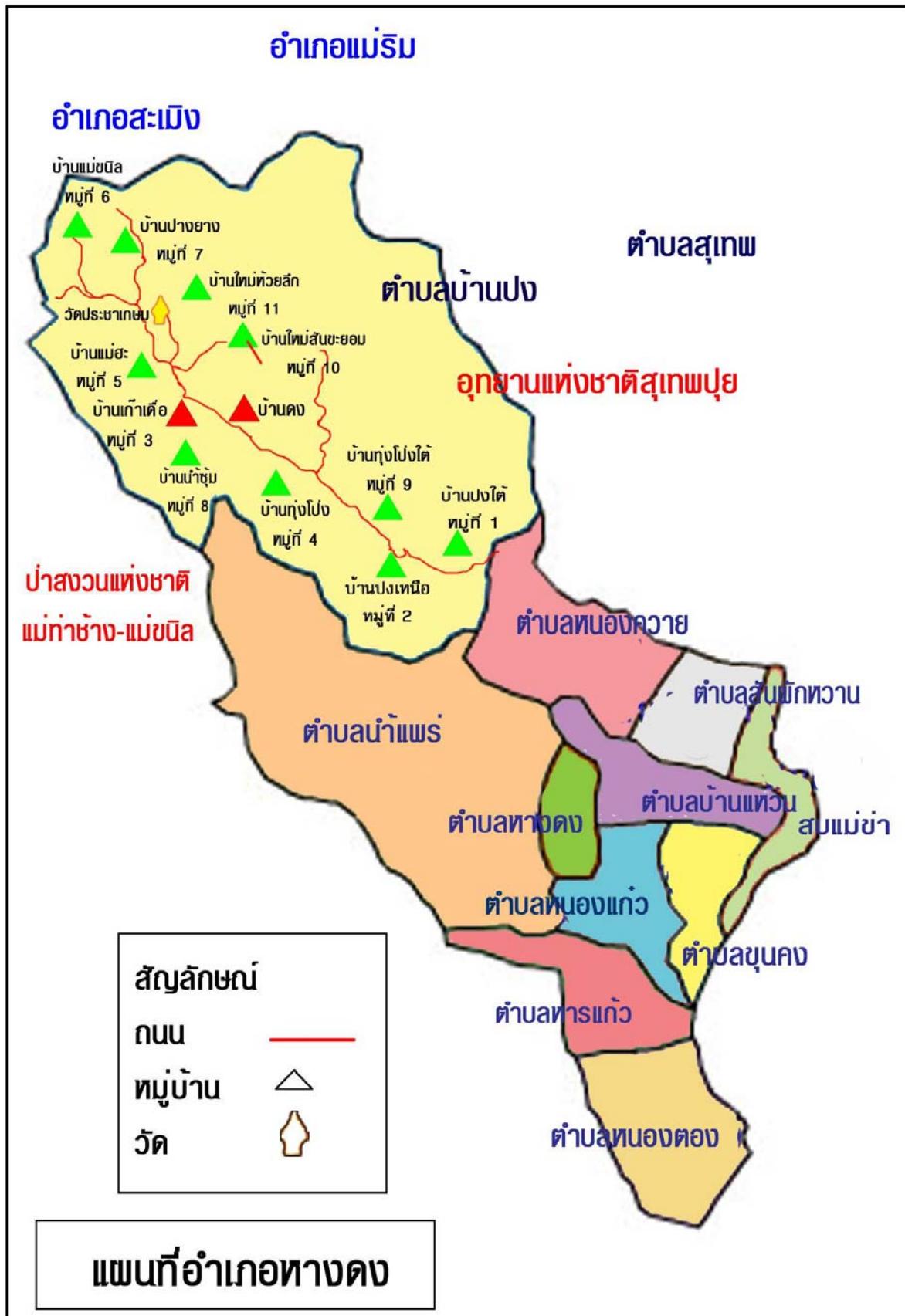
ทิศเหนือ จดเขตบ้านแม่จะ หมู่ที่ 5 และ บ้านใหม่สันจะยอม หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านปง

ทิศตะวันออก จดเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ตำบลบ้านปง

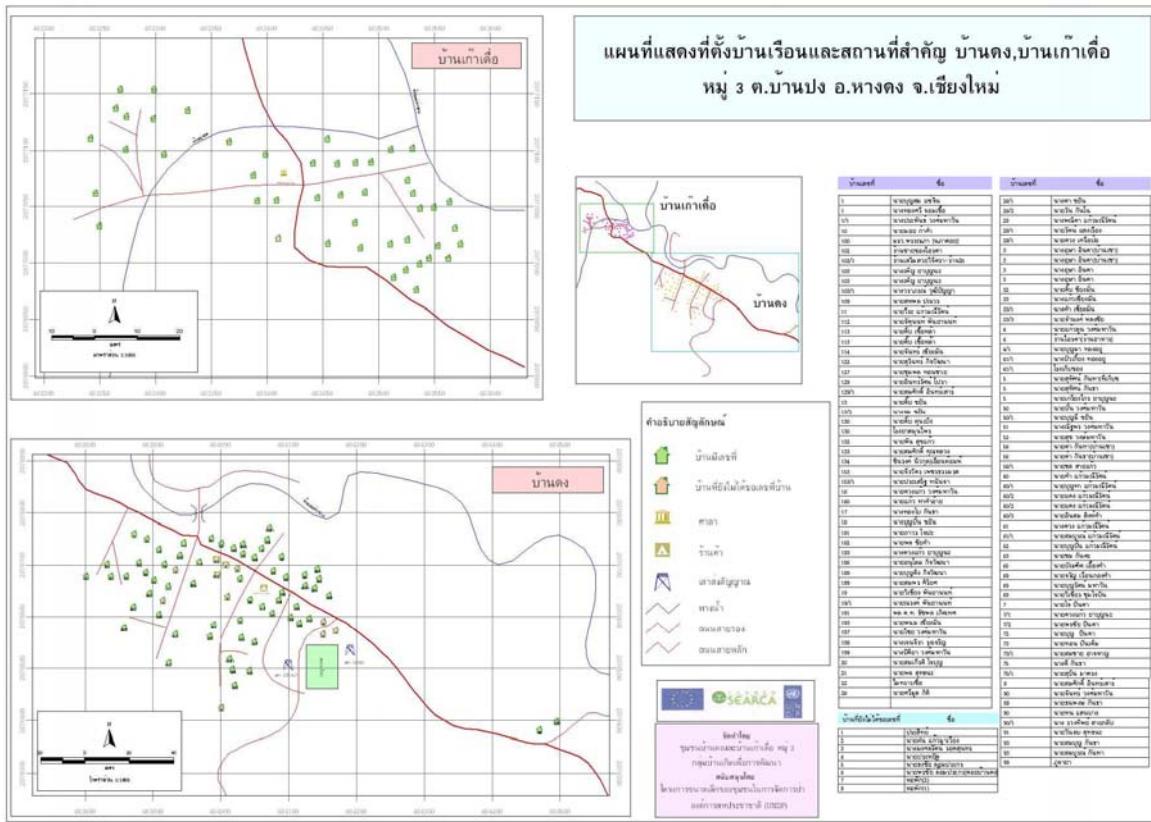
ทิศตะวันตก จดเขตบ้านน้ำช้ม หมู่ที่ 8 และเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ท่าช้าง-แม่นิล ในเขตอุทยานแห่งชาติออบขาน

ทิศใต้ จดเขตบ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปง

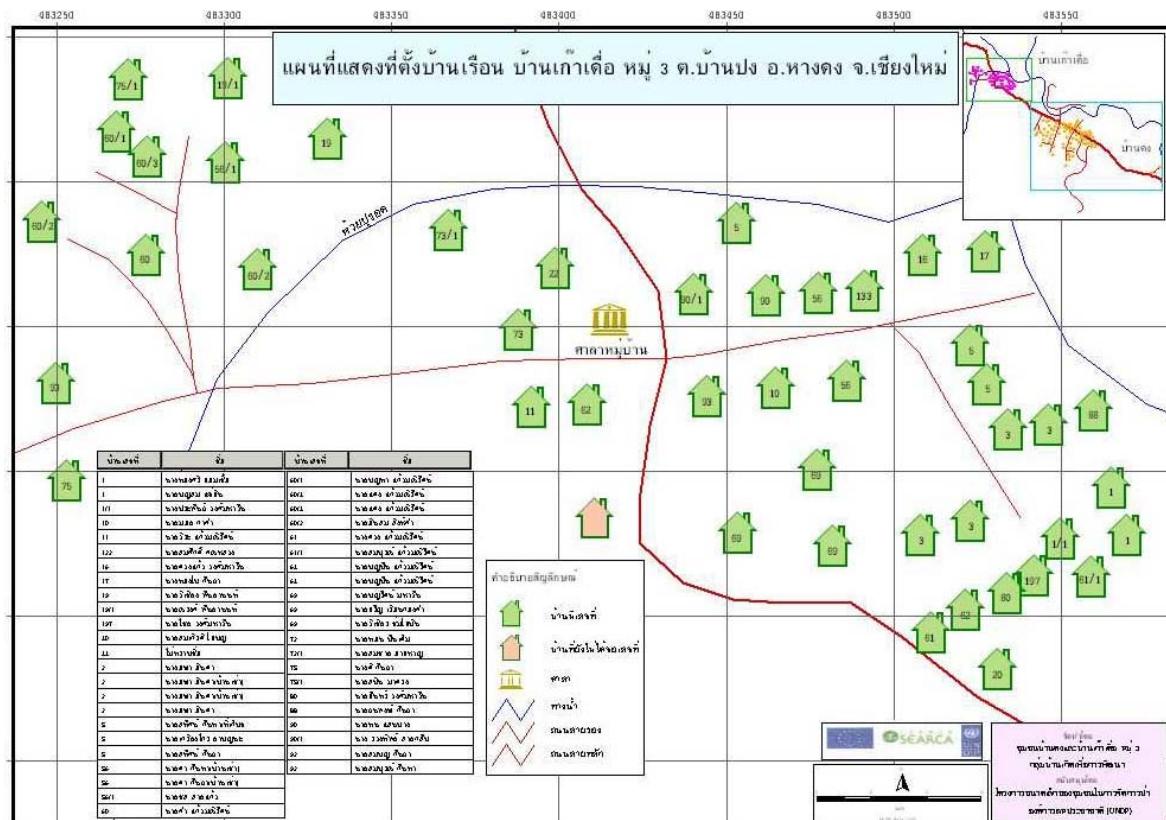
แผนภาพที่ 4.1 แผนที่อำเภอทางดง

แผนภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนบ้านเก่าเดือ

แผนภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนเฉพาะบ้านเก้าเดือ

แผนภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงการตั้งบ้านเรือนเฉพาะบ้านดง

4.1.1.3 เศรษฐกิจและสภาพทางสังคม

บ้านเก้าเดื่อมีประชากรรวม 297 คน 83 ครัวเรือน (ข้อมูลสำรวจล่าสุด ปี 2551) โดยแยกตามอายุ และเพศดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรเพศชายและเพศหญิงและอายุ บ้านเกิดเดียว หมู่ที่ 3

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
น้อยกว่า 1 ปีเต็ม	2	1	3
1 ปีเต็ม – 2 ปี	1	3	4
3 ปีเต็ม – 5 ปี	3	3	6
6 ปีเต็ม – 11 ปี	11	7	18
12 ปีเต็ม – 14 ปี	9	8	17
15 ปีเต็ม – 17 ปี	8	8	16
18 ปีเต็ม – 49 ปี	91	81	172
50 ปีเต็ม – 60 ปีเต็ม	17	18	35
มากกว่า 60 ปี เต็มขึ้นไป	17	9	26
รวมทั้งหมด	159	138	297

หมายเหตุ : ข้อมูลจากฝ่ายแผนงานพัฒนาชุมชน (ปภ.) ปี 2551 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง

ลักษณะของการประกอบอาชีพ

บ้านเก้าเดื่อ มีความหลากหลายของกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ทั้งที่เป็นคนพื้นเมืองเดิม ชนเผ่า และคนภายนอก การประกอบอาชีพจึงมีความหลากหลายไปด้วย สามารถแบ่งการประกอบอาชีพได้ 2 ลักษณะดังนี้

ภาคการเกษตร

บ้านเก้าเดื่อ มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างเป็นอาชีพหลักควบคู่กันไป ด้วยการทำสวนไม้ผล สวนผัก และทำไร่ โดยใช้พื้นที่ปลูกตามลักษณะทางกายภาพทางภูมิศาสตร์ คือทำเกษตรในราบทุบเขาที่ลาดเชิงเขา ที่ลาดชันภูเขา คือ ปลูกลิ้นจี่ ลำไย กล้วยนำ้วา ปลูกชาโยเต็ ปลูกข้าวไร่ (ข้าวดอย) และทำนาดำ

อาชีพรับจ้างทั่วไปและอาชีพบริการ

การประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และอาชีพบริการ เนื่องจากบ้านเก้าเดื่อเป็นพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตเศรษฐกิจ คืออยู่บนเส้นทางธุรกิจรีสอร์ท และอยู่ใกล้เมือง ทำให้ชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน อาชีพภายนอกชุมชน คือ รับจ้างในรีสอร์ฟทุกสาขา (แม่บ้าน แม่ครัว ทำความสะอาด ยามรักษาความปลอดภัย พนักงานต้อนรับ พนักงานเสิร์ฟ จัดสวนหย่อม ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ช่างก่อสร้างต่อเติม) อาชีพรับเหมา ก่อสร้างบ้าน ก่อสร้างอาคาร ก่อสร้างถนน รับจ้างทั่วไปทุกประเภท อาชีพบริการ เช่น ร้านเสริมสวย ร้านคาราโอเกะ นวดแผนโบราณ ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ และอาชีพอิสระ เช่น ไฟล์ตองตึง หาของป่าตามถุดูกาล เช่น หาเห็ดหน่อไม้ รถด่วน ผึ้ง ต่อ 木ดส้ม เป็นต้น และค้าขายเล็กน้อยในหมู่บ้าน

4.1.1.4 ลักษณะการถือครองที่ดิน

บ้านเก้าเดื่อ มีพื้นที่รวมทั้งหมด 1,900 ไร่ ครัวเรือนมีที่ดินทำกินของตนเองและไม่ต้องเช่า 35 ครัวเรือน เอกสารสิทธิ์ส่วนมากเป็นโฉนด การใช้ประโยชน์ที่ดินในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 7 ส่วน รายละเอียดในตารางดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ที่	การใช้ประโยชน์พื้นที่	รายละเอียด	จำนวน (ไร่)	จำนวน ครัวเรือน
1	ทำนา	ปลูกข้าว	30	9
2	ทำไร่อ่ายสัน	ปลูกถั่วเหลือง, ถั่วกาแฟ, ถั่วดำกาแฟ	30	10
3	ทำสวนไม้ผล	ปลูกลิ้นจี่ ลำไย กล้วยนำ้วา	222	40
4	ป่าชุมชน	ป่าผสม	99	-
5	ปารักษ์นำ้	ป่าผสม	20	-
6	สถานประกอบการ	โรงเรียนนานาชาติ, สวนบัวรีสอร์ท, นาคาดอย, ภูจาญา บ้านสวนอ่อนห้าย ม่อนเอื้องดอย บ้านกลางดอย	85	-
7	พื้นที่บ้านพักอาศัย	บ้านพักอาศัยและที่สาธารณะ	1,414	-
		รวมพื้นที่ทั้งสิ้น	1,900	-

4.1.1.5 กลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน

- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่ม อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน)
- กลุ่มเกษตรกร
- กลุ่มออมทรัพย์
- กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
- กลุ่มสงเคราะห์asmaปันกิจ
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่ม อปพร.
- กลุ่ม อสทป.

4.1.2 ประวัติบ้านเก้าเดื่อ

“บ้านเก้าเดื่อ” อุี้ยต้า และแม่อร กันชา เล่าว่า มีที่มาจากการ “ต้นมะเดื่อหลวง” ที่มีขนาดลำต้นสูงใหญ่ตั้งตระหง่านอยู่ในทุ่งนาของอุี้ยมอย ผู้คนเดินทางผ่านไปมาพบเห็นต้นมะเดื่อหลวงเด่นชัดกว่าสิ่งอื่นๆ ในบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงพากันเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเก้าเดื่อ” เดิม “บ้านเก้าเดื่อ” เป็นส่วนหนึ่งของบ้านแม่จะะ ซึ่งขณะนั้นประมาณปี พ.ศ.2300 - พ.ศ.2486 บ้านแม่จะะหมู่ที่ 1 มี 7 ป้อมบ้าน คือ บ้านวัด บ้านหัวยลึก บ้านเก้าเดื่อ บ้านโถงป่าหามาก บ้านเด่นกระต่าย บ้านสันจะยอม และบ้านปางยาง ขึ้นกับ ตำบลแม่จะะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีท้าวมหาเวชน์เป็นกำนันคนแรก ต่อมา เมื่อท้าวมหาเวชน์ทรงดาวระ พญาเดช ขึ้นเป็นกำนันต่อจากท้าวมหาเวชน์ ได้ย้าย บ้านแม่จะะหมู่ที่ 1 ไปขึ้นกับ ตำบลกอง และ อำเภอสะเมิง ต่อมาเมื่อทรงดาวระของพญาเดช ได้ย้าย บ้านแม่จะะหมู่ที่ 1 ไปขึ้นกับ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม สันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของบ้านเก้าเดื่อเป็นชนเผ่า “ลัวะ” ซึ่งเป็นประชาชนพื้นเมืองดังเดิมส่วนใหญ่ของเชียงใหม่ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ.2300-2486 ส่งผลก่อเกิด ชุมชนบ้านเก้าเดื่อ ดังนี้

ปี พ.ศ. 2300 วัดประชาเกษตร (ชื่อเดิม คือวัดแม่จะะ) ถูกก่อสร้างขึ้น

ปี พ.ศ. 2477 สร้างโรงเรียนบ้านแม่จะะ (ใช้ศาลาวัดบ้านแม่จะะเป็นที่เรียนหนังสือเปิดสอนในชั้นประถมปีที่ 1 มีนักเรียน 47 คน (รุ่นแรก) มีนายสิงห์ไชย ไชยรังษี เป็นครูใหญ่คนแรก ขึ้นกับ ตำบลกอง และ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ปี พ.ศ. 2480 ชนเผ่าขมุ มีอาชีพเลี้ยงช้างเพื่อรับจ้างลากซู (บริษัทสัมปทานไม้ของอังกฤษและฝรั่งเศส) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ท่าช้าง-แม่ขัน nil และอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ซึ่งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของบ้านแม่จะะหมู่ที่ 1 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม และได้มีครอบครัวอยู่ที่บ้านแม่จะะหมู่ที่ 1 ชนเผ่า “ขมุ” จึงนับเป็นบรรพบุรุษของบ้านเก้าเดื่ออีกด้วย

ปี พ.ศ. 2486 บ้านเก้าเดื่อ แยกออกจากบ้านแม่จะะ รวม 4 ป้อมบ้าน คือ บ้านเก้าเดื่อ มี 8 หลังคาเรือน บ้านโถงป่าหามาก มี 10 หลังคาเรือน บ้านเด่นกระต่าย มี 10 หลังคาเรือน และบ้านสันจะยอม มี 3 หลังคาเรือน รวมเป็น 31 หลังคาเรือน

ปี พ.ศ. 2492 บ้านเก้าเดื่อ จัดตั้งอย่างเป็นทางการ (เมื่อก่อน หมู่ที่ 3 คือบ้านดงตีนผาบริเวณ

อุทยานล้านนาปัจจุบัน ยุบร่วมเข้ากับ บ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 4) เป็นบ้านเก่าเดื่อหมู่ที่ 3 ขึ้นกับตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก พ่อหนานมา กันชา

ปี พ.ศ.2495 โรงบ่มใบยาสูบเข้ามาตั้งที่บ้านหัวยลึก ทำให้ชาวบ้านพากันปลูกยาสูบเพื่อส่งขาย ให้โรงบ่มเหตุการณ์นี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวิถีการปลูกพืชไว้กินในครัวเรือนและแบ่งปัน เพื่อบ้านเป็นการปลูกพืชเพื่อการค้า

ปี พ.ศ.2502 บ้านเก่าเดื่อขยายหมู่บ้านไปที่บ้านดง มี 3 ครอบครัวที่ขยายอกรามประกอบด้วย บ้านอุยบันและแม่ใจ, บ้านพ่อสุขและแม่เอือน, บ้านพ่อต่าและแม่օ่อน บริเวณบ้านดง สมัยก่อนเป็นป่า ตรงกับที่บ้านแม่ใจ ที่เป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคของชุมชนนี้ซึ่งเรียกว่า “หัวดง” ควบคู่กับชื่อ “บ้านดง” กลายเป็นปือกบ้านดง เป็นส่วนหนึ่งของบ้านเก่าเดื่อ และต่อมา มีการขยายครัวเรือนมาเรื่อยๆ ถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2513 - พ.ศ.2515 ป้าไม่อำเภอทำถนน (สายหางดง-สะเมิง) จาก อำเภอหางดง ขึ้นมาที่บ้านแม่ยะแล้วทิ้งไว้ หลังจากนั้น ร.พ.ช. (เร่งรัดพัฒนาชนบท) เข้ามาพัฒนาสภาพถนนเพิ่มขึ้นเป็นถนนดินลุกรัง

ปี พ.ศ.2517 ลินเจิร์เริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชน บ้านแรกที่นำลินเจิร์มาปลูก คือ บ้านอุย เชียร สมานราช แล้วขยายต่ออย่างบ้านอื่นๆ ในตำบลบ้านปง ทำให้การทำสวนลินเจิร์ในบ้านเก่าเดื่อเป็นอาชีพหลักของชุมชน

ปี พ.ศ.2518 ชนเผ่ามังอพยพมาจากดอยปุย อาศัยอยู่ที่บ้านหัวยปันหมอง และบ้านน้ำซุ้ม ขึ้น ลงกับบ้านเก่าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านปง

ปี พ.ศ. 2524 อุทยานแห่งชาติประภาคราชทับทิพย์ที่กำกินของหมู่บ้านและที่อยู่อาศัย

ปี พ.ศ.2524-2525 กรมทางหลวงชนบท เข้ามาพัฒนาถนนสายหางดง-สะเมิงเพิ่มเติม จากที่ร.พ.ช. ได้ทำไว้ เป็นถนนทางหลวงหมายเลข 1269

ปี พ.ศ. 2527-2535 ยุคเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตชาวบ้าน จาก คนฐานะยากจนเป็นผู้มีอันจะกินมีฐานะ ที่ดินที่เป็นที่นาและที่สวนของชาวบ้านถูกนำไปขายให้นายทุน เป็นจำนวนมาก อาชีพตัดไม้ทำลายป่ารุ่งเรือง เนื่องจากนายทุนซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างรีสอร์ฟ

ปี พ.ศ.2528 ไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนมีแสงสว่างจากไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน และมีวัสดุ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าตามมา เช่น ตู้เย็น พัดลม เครื่องเสียง เป็นต้น

ปี พ.ศ.2540 วันที่ 3 พฤษภาคม จัดตั้ง 3 ปือกบ้านคือ บ้านน้ำซุ้ม บ้านหัวยกวาง บ้านหัวยปัน หมอง เป็น บ้านน้ำซุ้ม หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านปง แยกออกจาก บ้านเก่าเดื่อหมู่ที่ 3

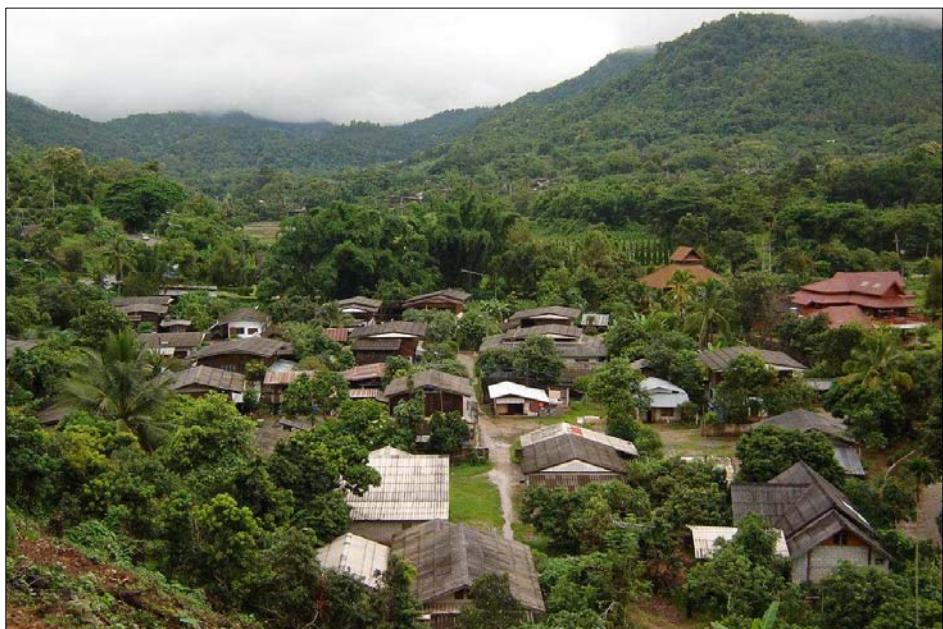
ปี พ.ศ.2545 เดือนพฤษภาคม ปือกบ้านโถงป่ามาก ปือกบ้านเด่นกระต่าย และปือกบ้านสันจะ ยอม แยกออกจาก บ้านเก่าเดื่อ หมู่ที่ 3 ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่าบ้านใหม่สันจะยอม หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านปง

ปี พ.ศ. 2548 นายอินถ้า ชัยยา ผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่ยะ หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านปง นำพันธุ์ผักชาโยเต็ หรือมะเขือเครื่องจากอำเภอสะเมิง มาทดลองปลูกเป็นคนแรก และขยายมายังบ้านเก่าเดื่อถึงปัจจุบัน ชาโยเต็จงเป็นผักเศรษฐกิจของบ้านเก่าเดื่อควบคู่กับลินเจิร์ ลำไย และกล้วยน้ำวัว

บ้านเก่าเดื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในพื้นที่อยู่ตลอดเวลาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เดิมถึงปัจจุบัน ส่งผลให้บ้านเก่าเดื่อต้องอยู่บน ถนนสายธุรกิจที่ประกอบด้วยรีสอร์ฟมากมายหลายแห่ง เช่น บ้านกลางดอยรีสอร์ฟ สวนบัวรีสอร์ฟแอนด์

สปา เป็นต้น เรียงสลับกับป่าไม้และบ้านพักอาศัยของชุมชนตามถนนทางดง-สะเมิง นำผู้คนที่เป็นนักท่องเที่ยว และนักเดินทาง เข้ามาสู่พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อน ที่ชุมชนมิได้เป็นเจ้าของธุรกิจ หรือเป็นผู้จัดการด้านท่องเที่ยวธรรมชาติ แต่มีนายทุนภายนอกเป็นผู้จัดการผลประโยชน์และใช้ประโยชน์จากการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของบ้านเก้าเดื่อแต่เพียงผู้เดียว

แผนภาพที่ 4.5 ภาพแสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนตามลักษณะภูมิประเทศ

แผนภาพที่ 4.6 ภาพแสดงการตั้งรีสอร์ฟตามลักษณะภูมิประเทศ

4.1.3 ประเพณีวัฒนธรรม

บ้านเก่าเดื่อ ถึงแม้ว่าจะแวดล้อมไปด้วยสถานประกอบการและมีพื้นที่ใกล้เมือง แต่ชุมชนก็ยังสามารถรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมปูนติสีบโทดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันมีประเพณีที่สำคัญๆ ในรอบ 12 เดือน มีรายละเอียดดังนี้

4.1.3.1 ประเพณีตามหลัพิงไฟพระเจ้า และ ประเพณีตามข้าวใหม่ สีเปี๊ง (วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 เหนือ ประมาณเดือนมกราคม) คือการทานหลัพิงไฟพระเจ้าหรือการถวายฟืนเพื่อจุดไฟผิง แก่พระพุทธเจ้าจะจัดในช่วงฤดูหนาวช่วงบ้านจะช่วยกันขนฟืนไว้ไว้มากองรวมกันเพื่อจุดไฟให้พระเจ้าได้ผิงไฟ จัดพร้อมกับประเพณีตามข้าวใหม่ หลังจากช่วงเวลาเสร็จภาระกิจทางไรเนาได้ข้าวขี้นยังเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำพิธีตามข้าวใหม่เพื่อให้พระสงฆ์ได้นั่งภัตตาหารที่ประกอบจากข้าวใหม่ที่เพิ่งได้มาจากทุ่งนา ชาวบ้านตักบาตรข้าวสารและข้าวเปลือก และถือโอกาสถวายสังฆทานโดยจัดสิ่งของใส่ชะลอม เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปหาญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

4.1.3.2 ประเพณีปีใหม่เมือง (วันที่ 13-17 เมษายน) มีงานติดต่อ กัน 5 วัน เทศกาลนี้จะประกอบด้วยวันสำคัญต่างๆ พร้อมด้วยพิธีกรรมและการละเล่นหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

วันส่งกรานต์ล่อง หรือวันสังขารล่อง ตรงกับวันที่ 13 เมษายน คือ วันมหาสงกรานต์ เป็นวันสังขารอาบุสิ้นไป หมวดไป จะเริ่มต้นตั้งแต่เช้าตื่นของวันนี้มีการยิงปืน จุดประทัด ปัดกวาดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเรือนสะอาด ซักเสื้อผ้า เก็บความและเผาขยะมูลฝอยให้เรียบร้อย แล้วอาบน้ำ สะพม ขัดเหงื่อโคล ชำระให้หมดจดเป็นสิริมงคลตัว นุ่งห่มเสื้อผ้าใหม่ ถือว่าเสนียดจัญไรให้หล่องไปตามสังขารจะมีนำส้มป่อยมาล้นไฟให้หอมแล้วโรยลงไปในน้ำซึ่งมีภาชนะรองรับ เช่น หม้อน้ำ สลุงเงิน สลุงทอง (ทอง) ใช้น้ำส้มป่อยลูบหัวและใช้ผลส้มป่อยเช็ดเสนียดจัญไร การลิกนีบอนอวัยวะร่างกายข้างทึ้งไป

วันเนาว์ หรือวันเน่า ตรงกับวันที่ 14 เมษายน วันนี้ เป็นวันเนาว์วันใหม่ของประเพณีสงกรานต์ ห้ามการกระทำสิ่งที่ไม่เป็นมงคล หรือสิ่งที่ไม่ดี โดยเฉพาะห้ามการด่าทอทะเละวิวาทกัน กล่าวกันว่า ผู้ใดที่ด่าทอผู้อื่นในวันนี้แล้วปากของผู้นั้นจะเน่า และหากวิวาทกันในวันนี้บุคคลผู้นั้นจะอัปมงคลไปตลอดปี วันเนาว์นี้จะเป็นวันเตรียมงาน (วันแต่งดาวรุ้ว) ชาวบ้านจะพา กันไปซื้อของเพื่อกินและใช้ในวันพญาวัน เมื่อกินตอนบ่ายจะมีการช่วยกันนثرรายเข้าวัดกองรวมกัน การขนทรายเข้าวัดนี้ถือว่าเป็นการทำลายมาดแทนส่วนที่ติดเท้าของตนออกจากวัดซึ่งเสมอ กับได้ลักษณะจากวัด

วันพญาวัน (รถนำด่าหัวคนเฒ่า) ตรงกับวันที่ 15 เมษายน เป็นวันเคลิบศกเริ่มต้นจุลศักราชใหม่ วันนี้เป็นวันที่มีการทำบุญที่วัดตั้งแต่เช้าตื่นชาวบ้านจะนำเอาสำรับอาหารหวานเค็มต่างๆ ไปทำบุญถวายพระสงฆ์ ตามขันข้าว เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อทำบุญเสร็จจากวัดแล้ว ตอนบ่ายจะนำข้าวมัน-สมปอยไปทำหัวผู้เฒ่าผู้แก่บิດามารดา ญาติพี่น้องผู้อาวุโส หรือผู้มีบุญคุณหรือผู้ที่เคยพนับถือในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการขอขมาและผูกให้กับก็จะให้พร ตอนเย็นก็จะมีขบวนแห่ไม้ก้าม ลักษณะและขนาดของไม้ก้ามที่ใช้แห่ไม่เหมือนในสมัยก่อนที่ใช้ไม้ขنادเล็กไปคำตันโพธิ์ในวัดเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการช่วยกันค้ำจุนพระศาสนานี้ให้ยืนยาวต่อไป แต่ ปัจจุบันใช้ไม้ขนาดใหญ่ใช้ประโยชน์ได้มากกว่า เพราะใช้ทำศาลากุฎิวัด

วันปากปี ตรงกับวันที่ 16 เมษายน ตอนเช้าวันนี้ถือว่าเป็นวันทำบุญบ้าน จะกำหนดเอาใจกลางของหมู่บ้านหรือสี่แยก ศูนย์กลางของหมู่บ้าน ครั้งชาที่ไม่ไปวัด จะไปเตรียมสถานที่ เพื่อทำบุญปูจาริบ้าน

ส่งผีที่เข้ามาในหมู่บ้านออกไปนอกเขต ให้หมดเคราะห์ ให้คนในหมู่บ้านมีแต่ความสงบสุข

วันปากเดือน ตรงกับวันที่ 17 เมษายน ซึ่งถือเป็นวันเริ่มต้นของเดือนใหม่ ไม่นิยมออกนอกบ้าน หรือไปไหน ยังไงไปไหนอยู่กรรม ปีใหม่ก็ให้อยู่บ้าน ถ้าไปทำงานก็จะเป็นคนไม่ดี ต้องไม่ไปไหนเลย เพราะจะเกิดความแตกแยกทางสังคม แตกแยกทางความคิด แตกแยกทางศาสนา

แผนภาพที่ 4.7 ทีมวิจัยกำลังดำเนินพ่อหลวงอินสม สิงห์คำ บ้านเก้าเดื่อ

4.1.3.3 ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน เดือน 9 เหนือออก (ปลายเดือนพฤษภาคม-เดือนมิถุนายน) จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเป็นผู้ดูฤกษ์งามยามดี ในวันข้างขึ้นแล้วจัดพิธี จะมีเครื่องเซ่นไหว้ที่ประกอบไปด้วยอาหารหวานที่ชาวบ้านนำมารวมกัน พร้อมทั้งไก่ต้ม ข้าวตอก ดอกไม้ รูป เทียน การเลี้ยงผีเจ้าบ้าน ชาวบ้านเพื่อเชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ไม่ให้เกิดความเจ็บป่วย หรือมีเรื่องร้ายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ให้ผีบ้านช่วยปกปักษากาให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุขปราศจากเรื่องเลวร้าย

4.1.3.4 ประเพณีเลี้ยงผีขุนนำ เดือน 9 เหนือออก (ปลายเดือนพฤษภาคม-เดือนมิถุนายน) เป็นความเชื่อตั้งเดิมของคนเหนือเชื่อว่า ภูเขาแต่ละลูกและสันดอยแต่ละสัน ป่าแต่ละผืนมีผีอยู่ดูแล คนพื้นเมืองจะทำพิธีเลี้ยงผีขุนนำทุกปีจนเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ด้วยความสำนึกรักผูกกับบุญคุณของคุณเจ้าป่า เจ้าเขา ผีนำ ที่ได้ปกปักษากาคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำให้มีนำใช้ต่อสั่งทั้งปี พิชพรรณอาหารอุดมสมบูรณ์ และขอมาที่ได้มีการล่วงเกิน การทำพิธีเลี้ยงผีขุนนำจะทำบริเวณต้นนำที่เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ จะมีเครื่องเซ่นไหว้ที่ประกอบไปด้วย หัวหมูหรือไก่ต้ม ข้าว เมียง หมาก พลู บุหรี่ ขันตั้ง ข้าวตอก ดอกไม้ เหล้าขาว เหล้าแดง น้ำหวาน

แผนภาพที่ 4.8 ผู้อาวุโสกำลังเตรียมทำพิธีเช่นไหร่ผิดน้ำ

4.1.3.5 ประเพณีเข้าพรรษา เดือน 10 เหนือ แรม 1 ค่ำ (เดือนกรกฎาคม) เป็นประเพณีเข้ากรรม 3 เดือน เป็นประเพณีที่ชาวบ้านถือปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการถวายเทียนพรรษา ชาวบ้านจะดื่นแต่เข้าตู้รู่เตรียมอาหารความหวานถวายพระสงฆ์เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว และตั้งจิตอธิฐานปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่ตนเองคิดว่าจะสามารถปฏิบัติได้ เช่น ลดการดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ ลดการเที่ยวเตร่นอกบ้าน ปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดี หากปฏิบัติได้ก็จะเกิดผลดีกับตนเองและครอบครัว

แผนภาพที่ 4.9 ชาวบ้านทำบุญเข้าพรรษา

แผนภาพที่ 4.10 แสดงการห่อขنمเพื่อใช้ทำบุญเข้าพรรษา

4.1.3.6 ประเพณีทำบุญสลาภภัต หรือ “กินก่าวysลาก” เป็นประเพณีที่ชาวเหนือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานแล้วรุนสู่รุน การทานก่าวysลากจะเริ่มในราวันเพียงเดือนสิงหาคม ก่อนวันพิธี “กินก่าวysลาก” หนึ่งถึงสองวันถือเป็นวันดาวนแต่งดาวก็เรียกหรือวันห้างครัว ทุกครอบครัวที่ร่วมทำบุญจัดเตรียมสถานที่วัดและแต่ละครอบครัวจัดทำต้นสลาภ ทำต้นครัวทาน สาบก่าวys ชนิดต่างๆ ด้วยตอกไม้ไผ่มี “ก่าวysปุ่ม” “ก่าวysหัวจุก” หรือ “ก่าวysสามต่า” 3 ชื่อนี้ คือ “ก่าวys” อันเดียวกัน บางครอบครัวจะทำหลาบสิบลูกแล้วแต่ครัวทรายและกำลังทรัพย์จะอำนวยให้ จัดเตรียมข้าวสาร พริก หอม กระเทียม กะปิ ปลาาร้า ขนมข้าวต้ม และอาหาร ผลไม้ต่างๆ เครื่องใช้สอยต่างๆ ตามครัวทรายและฐานะ สิ่งของต่างๆ เหล่านี้จะบรรจุลงในก่าวysซึ่งรองด้วยใบตองหรือกระดาษศีต่างๆ แล้วจะนำ “ยอด” คือ สถาบันหรือชนบัตรผูกติดไม้เรียวเสียบไว้ เมื่อเตรียมสิ่งของต่างๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว เข้าวันรุ่งขึ้นในวันทานสลาภ เอาก่าวysสลาภไปวางเรียงไว้เป็น列ๆ ที่บันศาลารวัด ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่จะจัดเตรียมขัน(พาน) เข้าตอกดอกไม้รูป เทียน ถือขัน(พาน) ไปตักกันเป็นครอบครัว เพราะถือว่าการทานสลาภภัตน์มีอานิสงส์มาก และจะได้ช่วยกันเอา “ก่าวysสลาภ” ไปถวายพระ มีการเรียก “เส้นสลาภ” คือกระดาษที่ตัดเป็นแผ่นยาวๆ จากรีกซื้อเจ้าของก่าวysสลาภไว้ และบอกด้วยว่าอุทิศส่วนกุศลนั้นให้ครรภัง และให้ตนเอง เมื่อล่วงลับไปแล้วจะได้รับเอาของไทยทานนั้นใน프로그 ซึ่งเป็นความเชื่อของพุทธศาสนาทั่วไปว่าเมื่อทำบุญถวายทานไว้ในพิธีจะได้รับความเชื่อของพุทธศาสนาทั่วไปว่าเมื่อ

แผนภาพที่ 4.11 ชาวบ้านกำลังถวาย “ก่าวysлага”

4.1.3.7 ประเพณียี่เป็ง หรือลอยกระทง จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนพฤษภาคม ของทุกปี ชาวบ้านจะตื่นแต่เช้าหุ่งหาจัดเตรียมอาหารคาวหวาน เพื่อไปทำบุญตักบาตรที่วัดตอนเช้า เพราะตรงกับวันศีลใหญ่ของทางล้านนา ตอนบ่ายฟังเทศน์ฟังธรรม ตอนค่ำจะจุดประทีปประดับไว้ตามวัดวาอาราม และบ้านเรือน และจุดพุ ดอกไม้ไฟ นิยมจุดตอนหัวค่ำ และปล่อยโคม การปล่อยโคมมี 2 แบบ คือ ตอนเช้า ประมาณ 10 โมงเช้า จุดโคมคันหรือว่าวลมหรือว่าวคัน ที่เป็นกระดาษ ใช้คันดัดจากไฟที่สูมไว้ให้มีไฟใช้น้ำมันโซล่าให้คันมากๆ จุดใส่ฟืน ใส่ระบบออกส่งคันเข้า ถ้าคันออกเต็มที่ก็ปล่อยออกไป ตอนกลางคืนประมาณ 3 ทุ่มปล่อยโคมลอย เป็นการส่งบุญที่ทำในตอนเช้าให้วิญญาณคนตายแล้วมารับบุญไป และเป็นการปล่อยเคราะห์ ตอนกลางคืน ชาวบ้านจะลอยกระทงในน้ำแม่ต้าช้าง กระทงทำเองทำด้วยใบตองจากต้นกล้วยประดับด้วยดอกไม้ ลอยกระทงปล่อยเคราะห์ลงแม่น้ำ

แผนภาพที่ 4.12 ชาวบ้านกำลังช่วยกันตกแต่งหน้าวัดเพื่อจัดประเพณีลอยกระทง

แผนภาพที่ 4.13 ภาพเด็กและเยาวชน และผู้ใหญ่ร่วมประเพณีลอยกระทง

4.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านเก้าเดื่อ ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และสิ่งแวดล้อมที่บังคับมีความสมบูรณ์ อยู่มากในระดับหนึ่งถึงแม้ว่าจะถูกบุกรุกทำลายเป็นจำนวนมากก็ตาม อุี้ดง แก้วมณีรัตน์ และลุงตัน ตุลภาพ เล่าว่า ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2500 ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์มากป่าเขียวทึบหนาแน่นเต็มไปด้วย พรรณไม้หลากหลายชนิด เช่น ไม้เติม ไม้เติง ไม้รัง ไม้ยาง ไม้ก่อ ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้กฤษณา ไม้มะตะ โดยเฉพาะไม้สักมีเป็นจำนวนมาก เป็นต้น และยังมี พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน ดอกไม้ป่า และดอกເອົ້າ มากมายหลายชนิด เช่น ผักกุด ผักหวาน ผักหวานป่า ขิงแมงดา ข้าป่า ดอกลิงลาว เอื້องหมายนา กำลังໄກແຈ້ กระชายດຳ ยาแก້ອາຂມ เป็นต้น และสัตว์น้อยใหญ่ในป่า เช่น เสือ หมี ลิง กวาง เก้ง ช้าง หมูป่า กระรอก กระแต ໄກປ່າ รวมถึงกຸງ หอย ปູ ປລາ ທີ່ອູ້ໃນລໍາຫວຍມີເປັນຈຳນວນມາກ ชาวบ້ານຫ້ອງຢ່າຫ ກິນກັບປ້າມີຄວາມສຸຂັດ ຈະກະທັ່ງປີ พ.ศ. 2524-2525 ກຽມທາງຫລວງເຂົ້າມາປັບປຸງພັດນາຄົນເພີ່ມເຕີມ ເປັນທາງຫລວງໝາຍເລີ້ນ 1269 ຕັນທາງດົງ-ສະເມີນ ເປັນຈຸດເປີ່ຍນຂອງການໃຊ້ປະໂຍືນທີ່ດິນແລະວິຖື່ມັນ ເຮັ່ມມີການເຂົ້າມາກວ້ານຫຼື້ອ້າທີ່ດິນຈາກນາຍຖຸນເພື່ອທໍາຮີສອບຖ ແລະເກັ້ງກໍາໄຮ ອຶ່ງແມ່ວ່າໃນປີ พ.ศ. 2524 ຈະມີການປະກາສເຫດອຸທ່ານທັນທີທໍາກິນຂອງໜຸ່ມັນກີດຕາມ ທີ່ດິນທີ່ເປັນທີ່ນາແລະທີ່ສວນຂອງໜຸ່ມັນທີ່ອູ້ຕິດສິດປ່າເປັນ ທີ່ຕ້ອງການຂອງນາຍຖຸນເປັນຍ່າງມາກເພຣະລັກຜະນະກຸມີປະເທດແລະກຸມີອາກະເສມາກແກ່ການສ້າງຮີສອບຖ ເພື່ອຮອງຮັບນັກທົ່ວທີ່ປະກອບກັບປ້າມີມີຄວາມສົມບູຮັນເຂົ້າວິຈີ ມີແລ່ງທົ່ວທີ່ປະກິນທີ່ເປັນນ້າຕກ ພລາຍແທ່ງ ທຸານຄົດໄມ້ທັນນາຍຖຸນຈຶ່ງພາກັນຂາຍທີ່ດິນທີ່ເປັນທີ່ທໍາກິນຂອງຕົນເອງໃຫ້ນາຍຖຸນເປັນຈຳນວນ ມາກ ສັງລຸໄທເກີດຫັນຫັນກາງທີ່ມີສູານະ ມີອັນຈະກິນ ມີຮອຍນົດຂັບ ແຕ່ໄມ້ມີທີ່ດິນທໍາກິນເປັນຂອງຕົນເອງ ໃນທີ່ສຸດ ທຸານນັກງານສ່ວນຕ້ອງໄປເປັນລູກຈັງໃນຮີສອບຖີ່ເກີດຂຶ້ນໃນທີ່ດິນຂອງຕົນເອງທີ່ຂາຍໃຫ້ນາຍຖຸນ

สถานการณ์ปัจจุบันของປ້າໄມ້ໃນตำบลบ้านปงและการจัดการ

พื้นที่ປ້າ ບ้านເກົ້າເດືອນຫຼູ້ທີ່ 3 ບ້ານທຸງໂປ່ງຫຼູ້ທີ່ 4 ບ້ານແມ່ຮະ ຫຼູ້ທີ່ 5 ແລະບ້ານໄໝ໌ສັນຂະຍອມຫຼູ້ ທີ່ 10 ພບວ່າຍັງມີການບຸກຮູກຂໍາຍໍາພື້ນທີ່ໃນເຂົດປ້າ ແລະພັກການລັກລອບຕັດໄໝ້ຂ້າຍໃຫ້ນາຍຖຸນຍ່ອງໆ

ประกอบกับการเกิดไฟป่าเป็นระยะในช่วงฤดูร้อน ชุมชนร่วมกันทำแนวกันไฟป้องกันการเกิดไฟป่าตามบริเวณจุดเสี่ยงที่จะเกิดไฟป่า แต่ไฟปักษ์ยังเกิดและรุกลามมาใหม่ บางโอกาสชุมชนก็สามารถดับได้ทัน บางโอกาสก็ไม่สามารถดับได้ทัน เพราะการเกิดไฟป่ามักจะเกิดตอนกลางคืนหรือกลางดึกที่เป็นเวลาหลับนอนพักผ่อนของชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจจะสรุปได้ว่า 1. คนในชุมชนส่วนหนึ่งหรือส่วนน้อยยังยึดอาชีพรับจ้างตัดไม้ขายให้รายทุน 2. ความต้องการไม่จากภายนอกยังมีอยู่ ทำให้เกิดการตัดไม้ในเขตป่าอยู่เนื่องๆ ไม่ยุติ 3. ผู้นำชุมชน หรือชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ไม่สามารถควบคุมกระบวนการตัดไม้ทำลายป่าได้ ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะช่วยกันสองดูแลอย่างไรแต่ก็ไม่สามารถจัดการกับคนตัดไม้ได้ ทั้งๆ ที่รู้ว่าใครคือคนตัดไม้ 4. ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้และห้องถินมิได้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่รับผิดชอบปล่อยประลัยให้มีการตัดไม้ มีการบุกรุกขยายพื้นที่ป่า การกระทำดังกล่าวถูกมองเป็นเรื่องปกติธรรมชาติของคนกลุ่มนึง โดยไม่มีความผิด การกระทำการของคนส่วนน้อยของชุมชนที่ขาดสำนึกต่อบ้านเกิดที่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติของชุมชนและเป็นของดีที่มีคุณค่าของห้องถิน นำไปสู่การเกิดปัญหาป่าเสื่อมโกร姆และปัญหาสภาพแวดล้อมตามมาไม่สิ้นสุด หรือในส่วนของการประสานงาน กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนประสานงานติดต่อเป็นระยะในช่วงที่เกิดปัญหาดังกล่าว แต่บางโอกาสเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่สามารถมาคำร้องขอของชุมชนได้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการดูแลจัดการป่าไม้ได้ทั้งหมด ทำให้ชุมชนเกิดอคติต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในระยะแรก แต่ต่อมาเมื่อมีการจัดกิจกรรมเดินป่าตรวจสอบการบุกรุกขยายพื้นที่ของ “กลุ่มรักบ้านเกิดเพื่อการพัฒนา” ร่วมกับอำเภอหางดง(นายสุรพล สัตยารักษ์) ชุมชนในตำบลบ้านปง และป่าไม้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้อคติของชุมชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่รัฐเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเนื่องจากมีการพบปะพูดคุยกันทำให้เกิดความเข้าใจกระบวนการการทำงานทั้งของชุมชนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้ในระดับที่น่าพอใจ

แหล่งน้ำธรรมชาติ

บ้านเก้าเดื่อมลำห้วยหลายสายที่เป็นแหล่งต้นน้ำ คือ ห้วยบันหมอง ห้วยงู ห้วยดอยยาว ห้วยยาง ห้วยลึก ห้วยขุ่นคำ ห้วยดง ห้วยปูรอด ตันกำเนิดอยู่ที่ป่าตันน้ำในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุยและป่าสงวนแห่งชาติแม่ท่าช้าง-แม่นิล ภายในหมู่บ้านใช้ระบบประปาภูเขา จากแหล่งน้ำ 4 แห่ง คือ ห้วยขุ่นคำ ห้วยดง ห้วยปูรอด และห้วยแม่ต่าช้าง ใช้ในด้านอุปโภคในครัวเรือน และการเกษตร

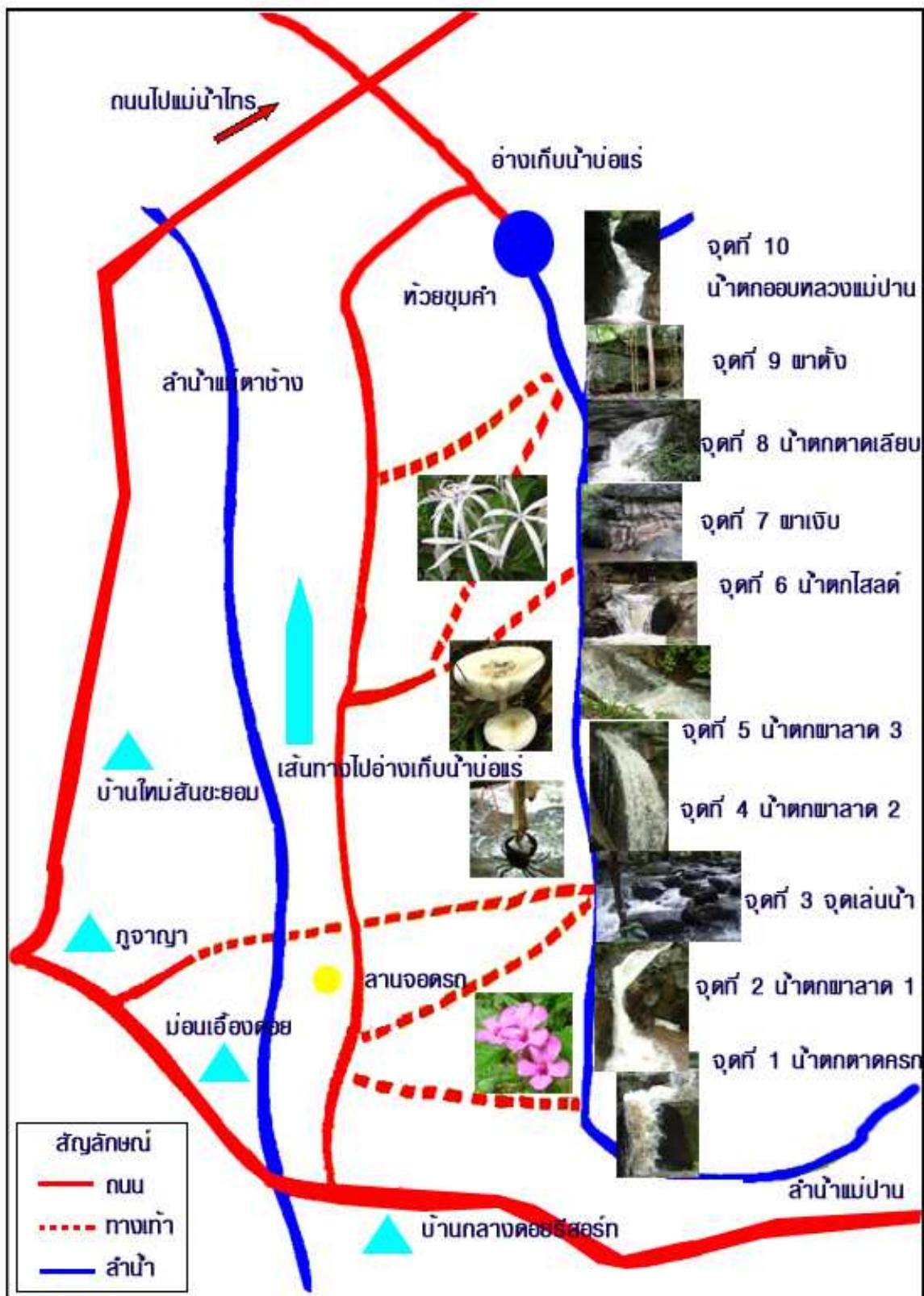
4.1.4.1 น้ำตกคาดครก

น้ำตกคาดครกเป็นกลุ่มน้ำตกที่เกิดขึ้นในลำน้ำแม่ปานอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุยป่าบริเวณนี้มีลักษณะเป็นป่าเต็งรังและป่าผสมผลัดใบ น้ำตกคาดครกประกอบด้วยน้ำตกขนาดเล็กหลายชั้น ขั้นตามลำน้ำแม่ปานมีโขดหินน้อยใหญ่เรียงสลับขั้นกลางลำน้ำ และมีเส้นทางเดินป่าไปยังน้ำตก 2 เส้นทาง คือ 1. เส้นทางเดินเลียบลำธารไปพับน้ำตกแต่ละชั้น เดินสลับข้ามลำธารไปมาเพราะริมลำธาร บางที่เดินทะลุไปไม่ได้เป็นหน้าผาและป่าทึบ ต้องเดินข้ามมาอีกฝั่ง (เป็นการเผชิญภัย) 2. เส้นทางเดินบนดอยข้ามดอยลงสู่น้ำตกแต่ละแห่งแต่เส้นทางค่อนข้างยากลำบากต้องมีการพัฒนาต่อไป

ระยะทางที่จะไปเดินเที่ยวน้ำตกติดครกห่างจากบ้านเก้าเดือนปีก่อน 2 กิโลเมตร แยกจากถนนหางดง-สะเมิงบริเวณม่อนเอื้องดอยรีสอร์ท เข้าสู่ลานจอดรถระยะทางประมาณ 430 เมตร เดินลงน้ำตกติดครก ระยะทางประมาณ 100 เมตร ระหว่างทางเดินจะพบ ไม้ยืนต้น พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้าน ดอกเอื้องและเพริญหลาวยชนิด เช่น ไม้ยาง ไม้เติม ไม้เดือ ไม้แวง ไม้แล้งใจ ไม้ก่อ ไม้มะกั้งแดง ผักพ่อค้าตีเมีย บอนเบี้ย เห็ดแดง หน่อไม้ โถไม้รูกลม พลับพลึงขาว ดอกเอื้องดิน เอื้องผึ้ง เอื้องแซะ เป็นต้น รวมถึงปุ๋ยห้องถัง เรียกว่า “ปุ่จว่า” น้ำตกติดครกมี 6 ชั้น ดังนี้

- จุดที่ 1 เดินลงจากลานจอดรถลงมาถึงน้ำตกติดครกระยะทางประมาณ 100 เมตร น้ำตกติดครก มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 4 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 3 เมตร กว้าง 10 เมตร
- จุดที่ 2 น้ำตกพาลาด 1 (ติดเลียง) ห่างจากน้ำตกติดครกประมาณ 290 เมตร มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 8 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 4 เมตร กว้าง 10 เมตร
- จุดที่ 3 เป็นจุดที่สามารถเล่นน้ำได้สบายๆ ห่างจากน้ำตกพาลาดที่ 1 ประมาณ 100 เมตร มีโขดหินก้อนเล็กใหญ่เลี้ยงสับขวางลำธาร กว้าง 10 เมตร มีความยาว 60 เมตร
- จุดที่ 4 น้ำตกพาลาด (2) ห่างจากจุดเล่นน้ำประมาณ 140 เมตร มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 8 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 3 เมตร กว้าง 10 เมตร
- จุดที่ 5 น้ำตกพาลาด (3) ห่างจากน้ำตกพาลาด 2 ประมาณ 100 เมตร มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 3 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 2 เมตร กว้าง 15 เมตร
- จุดที่ 6 น้ำตกติดไสลด์ (เอียงผา) ห่างจากน้ำตกพาลาด 3 ประมาณ 300 เมตร มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 2 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 2 เมตร กว้าง 12 เมตร
- จุดที่ 7 ผาเงิน ห่างจากน้ำตกติดไสลด์ ประมาณ 25 เมตร สูง 6 เมตร กว้าง 8 เมตร
- จุดที่ 8 น้ำตกติดเลียง ห่างจากผาเงินประมาณ 25 เมตร มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 2 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 2 เมตร กว้าง 10 เมตร
- จุดที่ 9 ผาตั้ง ห่างจากน้ำตกติดเลียงประมาณ 80 เมตร สูง 7 เมตร ยาว 80 เมตร
- จุดที่ 10 น้ำตกขอบห้องแม่ปาน ห่างจากผาตั้งประมาณ 600 เมตร มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 20 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 3 เมตร กว้าง 10 เมตร

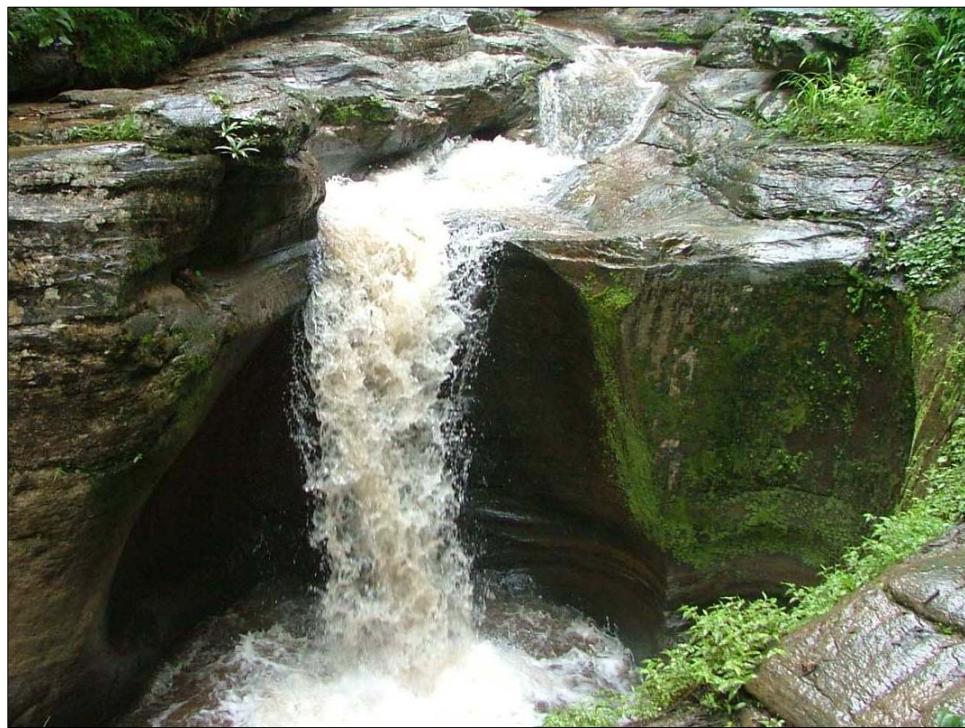
แผนภาพที่ 4.14 แผนที่เส้นทางไปน้ำตกตามครก

แผนภาพที่ 4.15 ภาพ “ปูจ่าว” ที่ตกด้วยหมูสามชั้น

แผนภาพที่ 4.16 ภาพน้ำตกตามธรรมชาติ

4.1.4.2 น้ำตกศรีสังวาลย์

น้ำตกศรีสังวาลย์เป็นน้ำตกที่มีความสวยงามมากโดยเฉพาะชั้นที่ 3 น้ำตกจะมีความสูงมากและน้ำที่ไหลลงมาจะกระจายออกเป็นฝอย กลุ่มน้ำตกศรีสังวาลย์เกิดขึ้นในลำน้ำแม่ปานแบ่งตามลักษณะของน้ำตกออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นน้ำตกมี 3 ชั้น ได้ระดับจากด้านบนลงด้านล่าง ส่วนที่สอง เป็นกลุ่มน้ำตกขนาดเล็กมีความสูงไม่มากคันน้อยระหว่างลำน้ำแม่ปานก่อนถึงกลุ่มน้ำตกศรีสังวาลย์ส่วนที่หนึ่ง อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ลักษณะของป่าเป็นป่าเบญจพรรณที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ของระบบนิเวศน์ป่าเส้นทางเดินไปน้ำตกศรีสังวาลย์เรียกว่า “เส้นแม่น้ำไทย” เพราะมีลำน้ำแม่น้ำไทย ไหลผ่านทางเดิน ระหว่างทางเดินป่าผ่านจุดสำคัญที่มีตำนานเรื่องเล่าเรียกว่า “ห้วยปางควาย” มีตำนานดังนี้

ห้วยปางควาย นายบุญสม แซ่จิน เล่าว่า เป็นลำห้วยที่มีแหล่งกำเนิดจากดอยออบป่าหักด้านทิศเหนือในป่าตันน้ำเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ลำห้วยปางควายไหลลงสู่น้ำแม่น้ำไทรบริเวณท่าข้าม แม่น้ำไทย และน้ำแม่ปานที่สบแม่ปาน ชื่อ “ห้วยปางควาย” มีที่มาจากการนำชาวบ้านทำไร่ทำนาโดยใช้ควายไถนาพอกลังหัวนาต้องปลูกข้าว ชาวบ้านจะไถนาเพื่อปรับพื้นที่ปลูกข้าวควายจึงไม่มีหญ้ากิน เพราะที่นาถูกไถกลบเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูกข้าว ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันนำควายไปทำที่พักแรมที่บริเวณลำห้วยในป่าและทำที่พักแรมควาย จัดเรียงสับเปลี่ยนกันดูแลอย่างดี ให้กินหญ้าในป่า มาเมื่อถึงเวลาค่ำก็ต้อนควายมาผูกไว้ที่พักแรมในปางควาย ตอนกลางคืนนอนสับเปลี่ยนเรารามระหว่างเจ้าของควายที่นำควายไปพักแรมในป่า ลำห้วยนี้จึงถูกเรียกว่า “ห้วยปางควาย” ชาวบ้านปฏิบัติเช่นเดิมแบบนี้เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ.2520 ชาวบ้านเลิกใช้ควายไถนาหันมาใช้รถไถแทนควายๆ จึงไม่มีประโยชน์ในด้านการไถนาอีกต่อไปควายจึงถูกขายไปในที่สุด “ห้วยปางควาย” จึงกลายเป็นตำนานเรื่องเล่ามาถึงปัจจุบันนี้

แผนภาพที่ 4.17 ลำห้วยปางควาย

น้ำตกศรีสังวาลย์อยู่ห่างจากบ้านเก้าเดือนประมาณ 15 กิโลเมตร สามารถเดินทางได้ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 จากถนนทางดง-สะเมิง แยกเข้าบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ที่ 2 (น้ำตกศรีสังวาลย์) บ้านทุ่งโป่งหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปง ไปตามถนนลูกรังสีแดงที่ขึ้นระลอกชั้นมากผู้ที่ไม่ชำนาญทางไม่สามารถขับรถไปได้โดยเฉพาะหน้าฝนไม่สามารถนำรถขึ้นไปได้ อยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ที่ 2 ประมาณ 10 กิโลเมตร เส้นทางที่ 2 จากถนนทางดง-สะเมิงแยกเข้าถนนบริเวณบ้านใหม่สันขะยอมหมู่ที่ 10 ผ่านไปยังอ่างเก็บน้ำบ่อแร่ จอดรถไว้บริเวณนี้ และเดินเข้าป่าระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร เส้นทางเดินป่าจะมีลักษณะลาดชันขึ้นๆ ลงๆ ตามลักษณะภูมิประเทศระหว่างเส้นทางจะแวดล้อมไปด้วยป่าไม้ที่มีต้นไม้น้อยใหญ่พืชผัก สมุนไพรพื้นบ้าน เรียงสลับผสมผสานกันไปพร้อมกับลำห้วยปางควายไหลลดเลี้ยวเคี้ยวคดไปตามลักษณะของป่าให้ลงลำน้ำแม่น้ำไทรที่เป็นลำน้ำสาขาของน้ำแม่ตาช้างมีต้นกำเนิดดอยผากลองตำบลโป่งแยง

ป่าแถบนี้ค่อนข้างสมบูรณ์ต้นไม้มีขนาดใหญ่ เช่น ไม้ย่าง ไม้รังนู ไม้มะตะ ไม้ตะเคียน เป็นต้น และบางต้นจะมีตะไคร่น้ำสีเขียวพร้อมต้นเฟริ่นและกล้วยไม้ป่าเกาะอยู่ตามลำต้น และเกาะบนซากลำต้นของต้นไม้ที่ตายแล้วเป็นเหมือนสิ่งหัศจรรย์เปลกตาสวยงามมากธรรมชาติเป็นผู้แสดงสรรค์ขึ้นมา

น้ำตกศรีสังวาลย์น้อยที่ 1 มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 6 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 3 เมตร กว้าง 10 เมตร

น้ำตกศรีสังวาลย์น้อยที่ 2 มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 2 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 2 เมตร กว้าง 20 เมตร

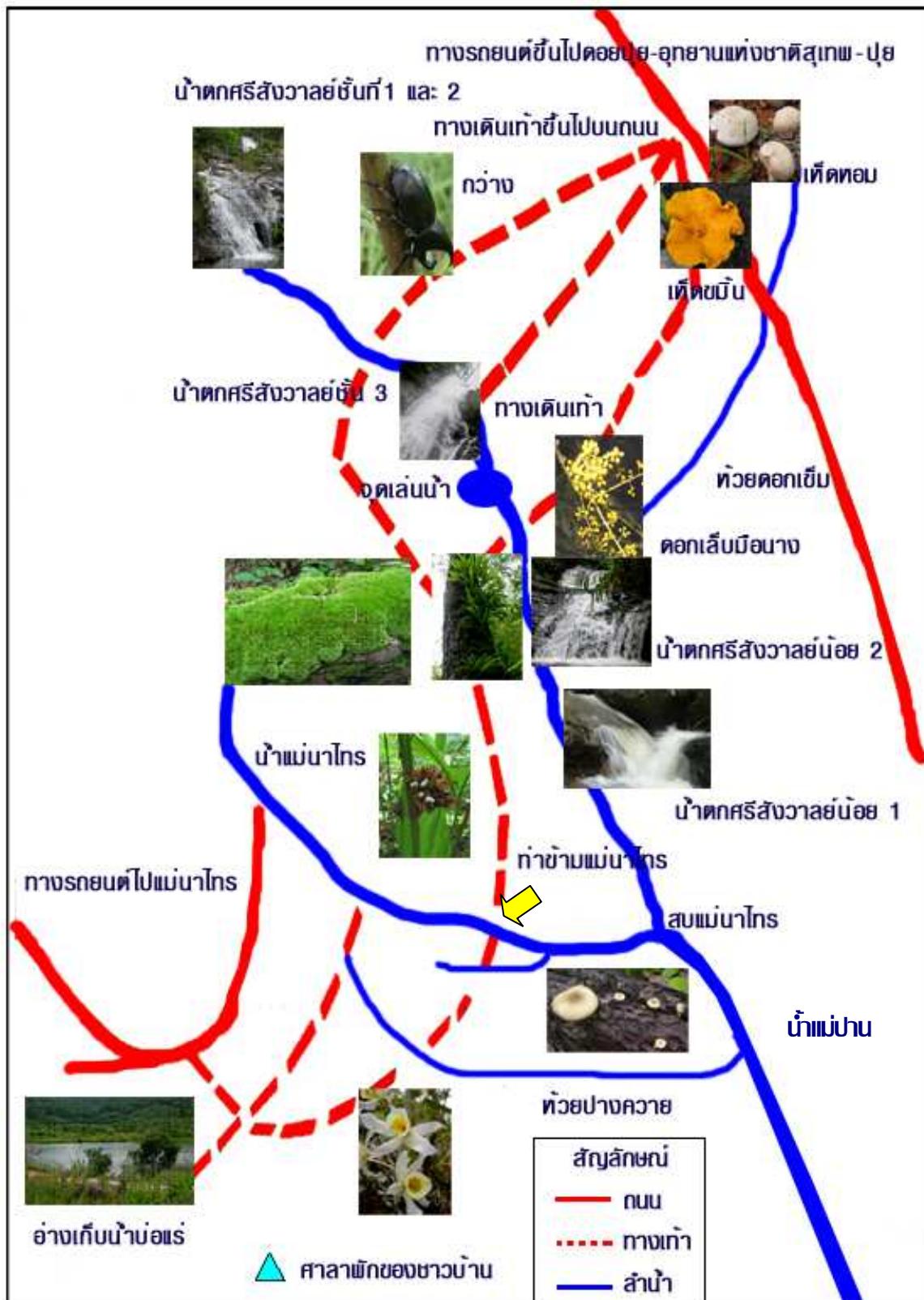
จุดเล่นน้ำหัวยอดกอเข็ม จะเป็นลำห้วยเล็กๆ ให้ลงมาพบกับลำน้ำแม่ปาน

น้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นล่างชั้นที่ 3 มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 40 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 3 เมตร กว้าง 2 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเล 594 เมตร

น้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นที่ 2 ทางเดินขึ้นไปต้องปีนป่ายหน้าผาขึ้นไปสูงมากมีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 20 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 4 เมตร กว้าง 8 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเล 659 เมตร

ศรีสังวาลย์ชั้น 1 มีความสูงจากพื้นดินถึงผิวน้ำ 5 เมตร มีความลึกจากผิวน้ำลงสู่ด้านล่างสุดของน้ำตก 80 เมตร กว้าง 5 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเล 677 เมตร

แผนภาพที่ 4.18 แผนที่แสดงเส้นทางไปน้ำตกศรีสังวาลย์

แผนภาพที่ 4.19 ภาพตะไคร่น้ำเกาะอยู่ตามซากลำต้นไม้

แผนภาพที่ 4.20 ภาพน้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นที่ 3

แผนภาพที่ 4.21 ภาพน้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นที่ 1 และ 2

แผนภาพที่ 4.22 ภาพน้ำตกศรีสังวาลย์ชั้นที่ 1

4.1.4.3 จุดชมวิวดอยเลี่ยม

ดอยเลี่ยมเป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของตำบลบ้านปงด้านฝั่งตะวันออกคือด้านอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย (มองเห็น 180 องศาเซลเซียส) มองเห็นบ้านพักอาศัยที่และทำกินบ้านเก่าเดิมบ้านทุ่งโป่ง บ้านแม่อี บ้านใหม่สันขะยอม บ้านใหม่หัวยลึก บ้านปางยาง สถานประกอบการ และตำแหน่งภูพิงค์ราชานิเวศน์บนดอยสุเทพ การเดินทางขึ้นไปบนจุดชมวิวดอยเลี่ยมไปได้ 2 ลักษณะ คือลักษณะที่ 1 ขับรถยกตื้อฟรีลีย์จากถนนทางดง-สะเมิง บ้านเก่าเดิม ขึ้นไปถึงยอดดอยจุดชมวิวระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร แต่จะไม่ได้บรรยายกาศ ลักษณะที่ 2 ขับรถยกตื้อจากถนนทางดง-สะเมิง บ้านเก่าเดิม ขึ้นไปถึงสามแยกประมาณ 1 กิโลเมตร จอดรถยกตื้อไว้แล้วเดินขึ้นไปบนยอดดอยจะได้บรรยายกาศทางเดินขึ้นจุดชมวิวจะเป็นถนนดินลูกรังลาดชันระหว่างทางด้านซ้ายจะเป็นหินพาประกอบด้วยไม้ยืนต้นและพืชล้มรุก เช่น ไม้สัก ไม้มะอก ไม้ประดู่ ไม้จื่อ ไม้เห็นหน่วย ไผ่ช้าง ไผ่บง ข่าป่า เพริน เอื้องหมายนา หญ้าเมืองราย เป็นต้น ด้านขวาเมื่อจะเป็นหมู่บ้านเก่าเดิมและสวนลินจី

จุดชมวิวจะมีสองระดับก่อนถึงบนยอดดอยจุดชมวิวดอยเลี่ยมประมาณ 200 เมตร จะมีจุดทางด้านขวาเมื่อที่สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของบ้านเก่าเดิมหมู่ที่ 3 ขึ้นไปบ้านปางยางหมู่ที่ 7 ตำบลบ้านปง

บนจุดชมวิวดอยเลี่ยมมีศาลาងั้งพัก สภาพอากาศมีลดพัดเย็นสบายชื่นใจเหมาะสมแก่การพักผ่อนในฤดูหนาวด้วยการตั้งแคมป์กลางเต็นท์นอนดูดาว มีไม้ยืนต้น เช่น ไม้สัก ไม้จื่อ ไม้จิ้ว ไม้จิ้ง ไม้มะ芬 ไผ่บง มองลงไปด้านล่างเห็นวิวทิวทัศน์บ้านพักอาศัย รีสอร์ทแทรกระหว่างป่าไม้มีสีสันประหลาดดี

แผนภาพที่ 4.23 ภาพวิวมองจากจุดชมวิวดอยเลี่ยม

แผนภาพที่ 4.24 แผนที่แสดงเส้นทางไปจุดชมวิวดอยเลี่ยม

4.1.4.4 หัวยน้ำนัก

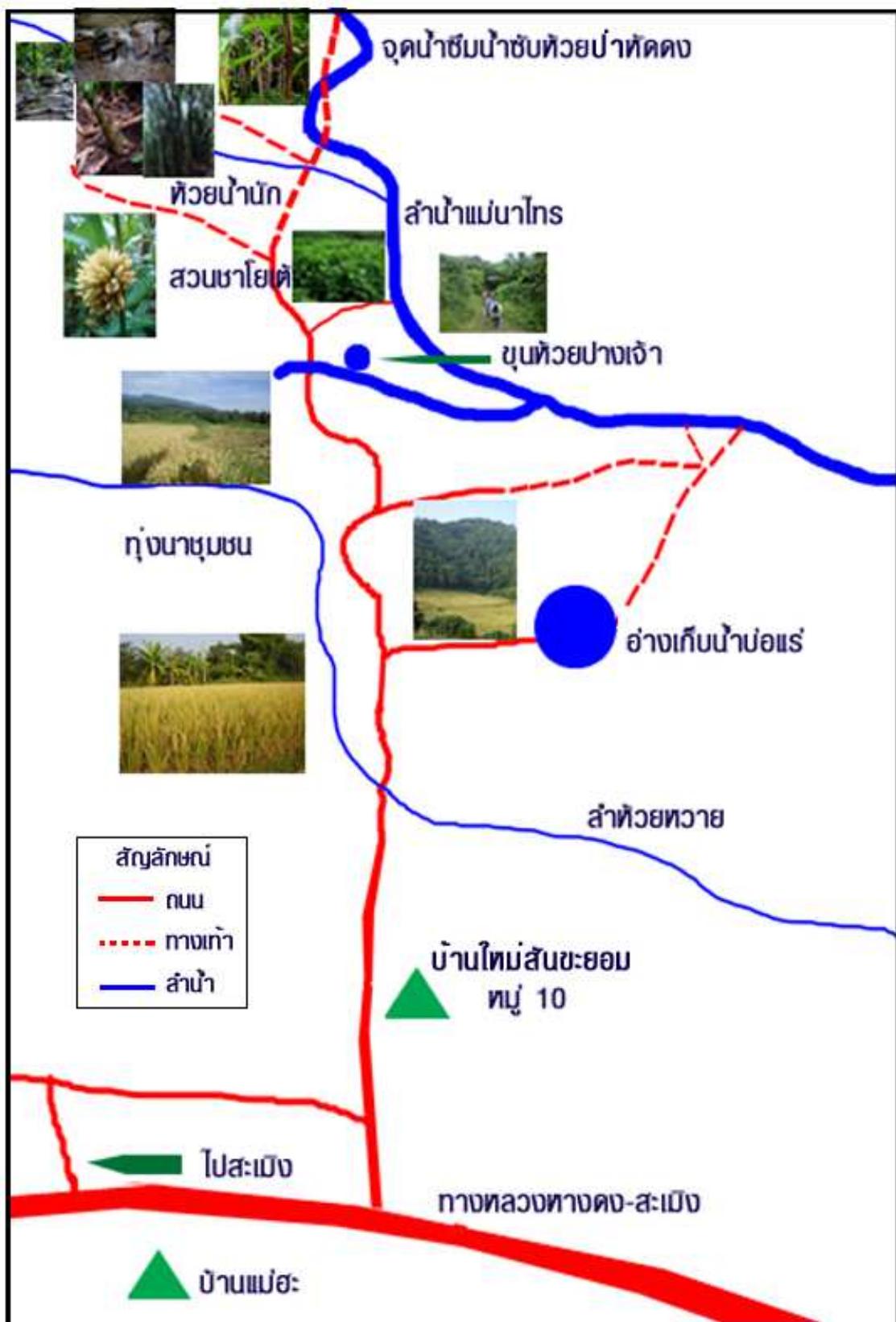
หัวยน้ำนักเป็น tantra น้ำซึมนำซับที่ผุดออกจากใต้ดินเป็นแหล่งน้ำอุปโภคของบ้านใหม่สันจะยอมที่ 10 และบ้านเก่าเดื่อ หมู่ที่ 3 ลักษณะของป่าเป็นป่าดิบเข้มีความชุ่มชื้นมากมีระบบนิเวศน์ป่าที่สมบูรณ์ การเดินทางไปหัวยน้ำนักใช้รถยนต์ออกจากถนนทางดง-สะเมิงเข้าแยกถนนทางเข้าบ้านใหม่สันจะยอม หมู่ที่ 10 และผ่านหมู่ที่ 10 ผ่านอ่างเก็บน้ำบ่อแร่ (หัวยน้ำคำ) ซึ่งเป็นน้ำอุปโภคของบ้านเก่าเดื่อ และบ้านใหม่สันจะยอม เข้าถนนเส้นแม่น้ำไทรสภาพถนนค่อนข้างชรุกรุ่ง ผ่านสวนลินจី ทุ่งนา สวนชาโดยเต็ ของชาวบ้านระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร จอดรถไว้ในสวนลินจី เดินเท้าเข้าป่าเขตอุทยานสุเทพ-ปุย ระหว่างทางเดินผ่านทุ่งสมุนไพรหญ้าถอดปล้อง ผ่านสวนชาโดยเต็ สวนลินจី ป่ากลวยป่า ข้ามลำน้ำแม่น้ำไทร มีพรมน้ำไม่ใหญ่หลายชนิด เช่น ไม้หัดคง ไม้มะตะ ไม้รุ้น ไม้ไผ่เอี้ย ดอกตังป่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพืชสมุนไพร เช่น ตันมะໂอกໂຕນ ตันเหనីយមកូម ตันhom ໄກ เป็นต้น

เส้นทางเดินป่าไปหัวยน้ำนักระหว่างสองทางมีสภาพแวดล้อมของป่าที่สมบูรณ์ชุ่มชื้นเหมาะสม แก่การเดินป่าศึกษาระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้เป็นอย่างมาก และมีไผ่เอี้ยที่เกิดในป่าล้ำตันตรงมีขนาดใหญ่ผู้เรียบสีเขียว เป็นกอไผ่ที่เกิดบริเวณนี้เท่านั้นในพื้นที่อื่นๆ ไม่มี บริเวณนี้มีลำหัวยเรียกว่า “หัวยเอี้ย” ต้นกำเนิดของน้ำเกิดจากดอยผาประดู่ เดินผ่านหัวยเอี้ย ผ่านกอไผ่เอี้ยไปที่ หัวยไม้หัดคง เป็นจุดที่มีน้ำซึมนำซับหรือตาน้ำออกมาก เดินกลับลงมาที่ หัวยน้ำนัก บริเวณนี้จะมีความชุ่มชื้นมากมีตาน้ำผุดขึ้นมาจากการใต้ดิน

แผนภาพที่ 4.25 ภาพบริเวณตาน้ำหัวยน้ำนัก (ลูกศรชี้)

แผนภาพที่ 4.26 แผนที่เส้นทางไปหัวน้ำตก

แผนภาพที่ 4.27 ภาพ กอไฝ่เอี้ยะ

แผนภาพที่ 4.28 ภาพ ทุ่งสมุนไพรหญ้าคลอปลล้อง

ตารางที่ 4.3 แสดงชนิดของสัตว์ปีกและสัตว์น้ำที่อยู่ในป่า

สัตว์ปีก	สัตว์น้ำ	สัตว์บก
-นกเบล้า, นกโพรงอก, นกกรีก	-ปูจ่าว	-กระรอก
-นกกระทาทุ่ง, นกปรอด	-เขี้ยด奴	-กระแต
-เหยี่ยวผึ้ง, นกกระปุดต้าแดง	-ปลาปูรุ่ง	-กระต่าย
-นกกาฝาก, นกปลีกกล้วย	-ปลาหมูด	-ไก่ป่า
-นกแ่อนทรราย, นกเค้าแมว	-ปลากระดิ้ง	
-นกagationบ้าน, นกบังรอก	-ปลาบู่	
-นกยาง Crowley, นกกระเต็น	-กุ้งตัวเล็ก	
-นกกระตัว, หัวขوانเล็กนก	-อีปูม	
-นกกวิว (หัวแดงและหัวเขียว)		

4.1.4.5 นก

นกในพื้นป่าตำบลบ้านปง มีหลากหลายชนิดหลายสีสัน พากันส่งเสียงร้องเรียกเจ้าเกาะอยู่บน กิ่งไม้และยอดไม้ หากินผลไม้สักโดยเฉพาะที่ต้นไม้ไทร ต้นเดื่อ ต้นหว้า และตัวหนอน แมลงต่างๆ ในป่า นกที่มักพบเห็นในป่ามีหัวหงด 35 ชนิด มีรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 4.4 แสดงชนิด ลักษณะเด่นและพฤติกรรมของนก

ชื่อนก	ลักษณะเด่น	พฤติกรรม
1. นกเบล้าคอสีม่วง	หัวมีสีเทา คอและอกซ่างบนมีสีม่วง อมชมพู ลำตัวสีเขียวปีกสีเหลืองอมเขียว ทางสีเทา ปากสีเทา ขาสีแดง	ออกหากินในเวลาเช้าและบ่าย เสียงร้องของมัน คือ “อู-อู-อู-อู-อู-อู” พบรุนชนิดนี้มากที่สุดในช่วงหน้าหนาวอยู่เป็นฝูง ตามต้นไม้ที่มีผลสักขอบเกาะอยู่บนยอดไม้
2. นกโพรงอกธรรมชาติ	ปากสีชมพูอมเหลือง รอบตาสีเหลือง แก้มและคอสีขาว คอและอกสีขาว และสีคล้ำเป็นขีดขนาดใหญ่กระจาย ทางสีเขียว ขาสีเหลือง	ออกหากินในเวลาเช้าและบ่าย เสียงร้องของมันคือ ໂโซ-ປັກ-ໂโซ-ປັກ พบรุนชนิดนี้มากที่สุดช่วงผลไม้สัก จะเกาะอยู่บนยอดไม้และส่งเสียงร้องเป็นเวลานาน
3. นกโพรงอกเคราเหลือง	มีลำตัวขนาดใหญ่ ปากสีดำ แก้มสีเหลืองเด่น หน้าปากสีแดง กระหม่อมช่วงหน้ามีสีเทา	พบรุนชนิดนี้มากที่สุดช่วงผลไม้สักขอบเที่ยวกระโดดหากินตามต้นไม้ที่มีผลไม้สักปะปนกับนกโพรงอกที่มีขนาดเล็ก เสียงร้องของมันคือ “อุตກ-อุตກ-อุตກ” ได้ยินไปไกล
4. นกกระทาทุ่ง	หน้ามีสีจาง ลำตัวด้านบนสีน้ำตาลอ่อน เทา ลำตัวด้านล่างเป็นลายແ贲 ขาสีส้มกันสีแดงเรื่องๆ เปลือกสีน้ำตาล	ออกหากินในเวลาเช้าและบ่าย เสียงร้องของมันคือ วิ-ทา-ทาก-ทา-ทาก พบรุนชนิดสุดบริเวณทุ่งหญ้าและป่าปอรง หากินบนพื้นดิน

โครงการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง / 79

ชื่อหก	ลักษณะเด่น	พฤติกรรม
5.นกกวีก	ปากแหลมอมเขียวโคนปากสีแดง หน้าผากหน้าและลำตัวด้านล่างสีขาว ลำตัวและปีกสีดำตัวสีเหลือง ขาวสี เขียวอมเหลือง	ออกหากินตอนกลางวัน จะส่งเสียงร้องช่วง ผสมพันธุ์ เสียงร้องของมันคือ กวีก-กวีก พบ มากที่สุดตามหนอง คลอง บึง
6.นกprodท้องสีน้ำตาล	นกขนาดใหญ่มีหงอนยาวและขนฟู ปุยบริเวณคอ ปากแหลมสีดำหน้าสี เทาลำตัวบนสีน้ำตาลทางด้านล่างสี เนื้อเงางาม	ออกหากินตอนกลางวัน เสียงร้องของมันคือ ชิด-ชิด-ชิด ร้องเสียงดังทำให้ขันที่คอฟู พบ มากที่สุดตามต้นไม้และพุ่มไม้รากๆ บางครั้งลง มาจิกแมลงบนดิน
7.นกเหียวยัง	หัวเล็กคอยาวมีหงอนสั้น คอสีขาว หน้าสีเทาลำตัวสีน้ำตาลเข้ม หน้าอก มีลายสีน้ำตาลลายขีดทางมีแถบสีดำ สองแถบ	ออกหากินตอนกลางวัน เสียงร้องของมัน คล้ายเสียงคนผิวปาก และบินอยู่ในระดับสูง พบมากตอนบินอยู่บนฟ้าและปลายไม้
8.นกระปูดตาแดง	ลำตัวสีน้ำตาล ปีกสีน้ำตาลแดง ตาสีแดง หางยาวสีดำ	ออกหากินตอนกลางวัน ส่งเสียงร้องเวลาออก หากิน เสียงของมันคือ ปูด-ปูด-ปูด ชอบหากินตามพื้นดินและพุ่มไม้เตี้ยๆ กิน แมลงและสัตว์เล็กๆ ทำรังด้วยหญ้าสานเป็น โพรงกลมๆ มีทางเข้าออกด้านข้างพบมาก ที่สุดตามทุ่งหญ้า ข้างถนน ปลายไม้ และป่า โปรด
9.กาฝาก	ลำตัวสีน้ำเงินอมเขียวด้านล่างสีเนื้อมี เส้นลายสีดำลากมาต่อถึงท้อง ข้าง หัวและอกสีดำ	ออกหากินตอนกลางวัน ส่งเสียงร้องเวลาออก หากิน ร้องเสียงดัง ดึกๆ พบมากที่สุดตาม ต้นไม้ที่มีกาฝาก และมีดอกไม้ ไม่ค่อยอยู่นิ่ง
10.นกปลีกล่วยห้องเทา	ลำตัวสีไฟลสอดด้านล่างอมเทา คอ และอกมีลายขีดสีคล้ำกระจายปากสี ดำขาวสีชมพูอมส้ม	ออกหากินตอนกลางวัน ส่งเสียงร้องเวลาออก หากิน ร้องเสียงดัง ชิด-ชิด ร้องติดต่อกัน พบมากที่สุดตามพุ่มไม้ต่ำๆ ตามต้นกลวยที่มี ปลีกล่วยเพื่อคุณน้ำหวาน
11.นกแอ่นทราย	ด้านบนสีน้ำตาลเข้ม ลำตัวด้านล่างสี เขียวและมีแถบสีน้ำตาลเข้มคาดเด่น ที่อกปลายทางเป็นแถบเว้าลีก	ออกหากินตอนกลางวัน บินจับแมลงบน ห้องฟ้า พบมากที่สุดช่วงออกหากินบินเป็นฝูง และเกาะตามสายไฟ และต้นไม้
12.นกเค้าแมว	มีสีน้ำตาลมีลายปะสีน้ำตาลเข้มและสี นวลทั่วตัว คิ้วขาวไม่มีขนตั้งคล้ายหู บนหัว ขาวมีคนปักคุณ	ออกหากินในเวลาพลบค่ำและใกล้รุ่ง ตามที่ โล่งและป่าโปรด ล่าเหยื่อและสัตว์ป่านๆ กิน ส่งเสียงร้องรัวๆ ในเวลาพลบค่ำและใกล้รุ่ง
13.นกกาเงินบ้าน	หัว ออก และตัวด้านบนสีดำ ท้องขาว มีแถบขาวคาดยาวที่ปีกและหาง	ออกหากินในตอนเช้าๆ ชอบกระตกและแพน หางขณะเดินคุ้ยเขี่ยหากินแมลงตามพื้นดิน ชอบหากินตามดงไม้และฟักน้ำ ชอบเกาะบนยอดไม้ ส่งเสียงใส่ไฟเราะเพื่อ

โครงการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง / 80

ชื่องก	ลักษณะเด่น	พฤติกรรม
		ประกาศอาณาเขต
14.นกยาง Crowley	รูปร่างคล้ายนกยางเปีย แต่คอรอบใหญ่กว่า ปากสีเหลือง ขาวและตื้นดำ ช่วงผสมพันธุ์ขับริเวณหัว คอและหลังเปลี่ยนเป็นสีส้ม บางครั้งขาเปลี่ยนเป็นสีแดง	ออกหากินในตอนกลางวันพร้อมกับผู้ Crowley ชอบกินแมลงตามดินที่เคยย่างพลาซีนมา และสัตว์น้ำต่างๆ เป็นอาหาร
15.กระเต็นน้อยธรรมชาติ	ตัวอ่อนป้อมสีน้ำเงินอมเขียว หลังสีฟ้าสด ท้องสีส้ม คอขาว ขาแดง ปากใหญ่แหลมยาวสีดำ	มักมีที่เกาะประจำตามริมน้ำเพื่อมองหาปลาได้ถนัด เมื่อเห็นปลาจะพุ่งหลาลงไปจับ ขึ้นมากินอย่างแม่นยำ ทำรังริมตลิ่งดินหรือทรัพย์ที่ไม่มีหินมากนัก โดยชุดโรงเป็นรูปสี่เหลี่ยม 60-90 ซม. จึงอยู่ไม่ได้ตามฝั่งน้ำ ฉบับคอนกรีต กินปลาเป็นอาหารหลัก แต่กินสัตว์น้ำตัวเล็กๆ อื่นๆ ด้วย
16.นกกระเต็นน้อยหลังสีน้ำเงิน	กระหม่อม หลัง ปีก และตะโพกสีน้ำเงินเข้ม รวมทั้งขนคลุมทุกข้างหัวมีแถบสีขาว คอสีขาว ปากสีดำ	ส่งเสียงร้องดัง “ชี้ ชี้ ชี้” เสียงสูงรัวต่อกัน ชอบเกาะนิ่งอยู่ตามกิ่งไม้ริมน้ำ ค่อยมองจ้องเหยียบ
17.นกบังรอกปากสีแดง	ปากสีแดงหนังตาสีฟ้าหรือเทาเข้ม ลำตัวด้านบนสีเทาปีกและหางสีเขียว คอและอกช่วงบนสีน้ำตาลแดง อกช่วงล่างสีเทาอ่อน ท้องและโคนหางด้านล่างสีน้ำตาลแดงเข้ม ปลายหางแต่ละเส้นมีแถบสีขาวเรียงเป็นบัง	ส่งเสียงร้องดัง อุ๊ก-อุ๊ก สันๆ เปาๆ ชอบอยู่ตามลำพังหรือเป็นคู่ บนปลายไม้ที่หินเที่ยกระโดดหากินตามกิ่งไม้อาย่างคล่องแคล่ว อาศัยอยู่ตามป่าดงและป่าป่าโปร่ง จากที่ราบไปจนถึงที่สูง
18.นกหัวขาวนاءด่างลายจุด	หน้าและคอสีขาว มีเส้นสีดำลากจากโคนปากผ่านข้างแก้ม ท้ายทอยสีดำ ลำตัวด้านบนสีดำและลายบังสีขาว หางสีดำปากขาวสีเทา ตัวผู้ กระหม่อมสีแดง ตัวเมีย กระหม่อมสีดำ	ส่งเสียงร้องดัง “ชิค-ชิค-ชิค” ติดต่อกันอยู่ตามลำพังหรือเป็นคู่ เที่ยวไถ่หากินตามลำต้นหรือกิ่งไม้ใหญ่ๆ บนยอดสูง
19.นกหัวขาวนapeแดง	มีปีกสีแดงสด ข้างหัวและลำตัวสีเขียวไฟล กระหม่อมสีแดงต่อด้วยหงอนสีเหลือง และ wang รอบตาสีเขียนอมเทา ตัวผู้มีแถบข้างแก้มสีแดง ตัวเมีย ไม่มีแถบข้างแก้ม	ส่งเสียงร้องดัง “พีบี-พีบี-พีบี” ชอบออกหากินเป็นคู่ไถ่หากินจากโคนต้นไม้ถึงระดับกลางต้น
20.นกหัวขาวนاءด่างลาย	คล้ายนกหัวขาวนapeแดง แต่กระหม่อมสีเขียวไฟล ข้างคอและอกช่วงบนสีน้ำตาลแดงยาวต่อ กันเป็นแถบขนาดใหญ่ ตัวผู้ แถบข้างแก้มมี	ส่งเสียงร้องดัง “คี-ยี คี-ยี คี-ยี” มีพฤติกรรมคล้ายนกหัวขาวนapeแดง

โครงการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต.บ้านปง / 81

ชื่อหก	ลักษณะเด่น	พฤติกรรม
	ลายสีนำตาลแดงและดำ ตัวเมีย และข้างแก้มสีนำตาลแดง	
21.นกหัวหวานเขียว ตะโพกแดง	นกสีเขียวที่มีหัวและท้ายทอยสีดำ ตะโพกสีแดงสดเห็นได้ชัดขณะบิน ตัวสีเหลือง ปากสีดำ คอและอกช่วงบนสีเหลือง หางสีดำ ตัวผู้ กลางกระหม่อมมีแถบสีแดง ตัวเมีย กระหม่อมสีดำ	ส่งเสียงร้องดัง “ช่า-ช่า-ช่า-ช่า” ดังหัวรัวต่อกัน ขอบไหกินตามโคนต้นไม้ใหญ่ บางครั้งลงมาหากินตามพื้นดิน
22.นกหัวหวานแดงหลัง ลาย	ลำตัวด้านบนสีนำตาลแดงคล้ำ หัวสีขาวกว่าและมีลายขีดเล็กๆ สีคล้ำ หลังและปีกมีลายบั้งสีดำต่อ กันเป็นแถบยาว ตัวผู้ ข้างคอสีแดงเข้ม ตัวเมีย ข้างคอไม่มีสีแดงเข้ม	ส่งเสียงร้องดัง “เคียง เคียง เคียง” ไหกินอยู่ตามลำต้นของไม้ใหญ่
23.นกหัวหวานหลังสีส้ม	ลำตัวด้านบนและปีกสีนำตาลดำคล้ำ หลังคอสีขาวชนปลายปีกมีแถบใหญ่ สีนำตาลแดงเรียงอยู่ ตัวผู้ หลังและตะโพกสีเหลืองอมส้ม ตัวเมีย หลังและตะโพกสีขาว	ส่งเสียงร้องดัง “คิด คิด คิด คิด อิด” ขอบไหกินเป็นคู่ ไหกินตามลำต้นของไม้ใหญ่
24.นกเงือกปากย่น	มีหนาสีแดงสดตั้งเป็นสันตัดกับปากสีเหลืองเป็นจุดเด่น โคนปากมีสีแดง	ส่งเสียงร้องดัง “คาก - คาก — คาก” ดังลั่นป่า ขอบอยู่ร่วมกันเป็นผุ่ง เกาะเด่นตามสายไฟ หรือตามกิ่งไม้โล่งๆ ริมทางดันไม้ที่มีผลสุก
25.นกจับตาเล็ก	หางสีดำสลับขาวมีลำตัวขนาดเล็ก กระหม่อมและท้ายทอยสีเหลืองทอง ลำตัวสีเขียวแก้มและคงสีฟ้า และขาสีเทา	ส่งเสียงร้องดัง “ทรี-ทรี-ทรี- ทรี” ขอบอยู่ร่วมกันเป็นผุ่ง เกาะเด่นตามสายไฟ หรือตามกิ่งไม้โล่งๆ ริมทางดันไม้ที่มีผลสุก
26.นกเค้าแมว	หัวกลม ไม่มีขนหุยینออกไป ปากสีเทา ตาสีเหลือง ขาสีเทาเข้ม	ส่งเสียงร้อง “อูป อูป อูป” ออกไหกินในเวลากลางวัน ขอบเกาะตามกิ่งไม้โล่งๆ เพื่อรอสัตว์เล็กๆ ผ่านมาตามพื้นดิน
27.นกตบยุงภูเขา	มีสีเทาเข้ม แก้มมีแถบยาวสีเนื้อ คอ มีแถบสีขาว	ส่งเสียงร้องดัง “โซ๊ก ชัก โซ๊ก โซ๊ก” ดังเร้วๆ ตอนกลางวันจะนอนพักตามพื้น ช่วงเช้าครู่ และไกล็ค่าจะออกไหกิน
28.นกเข้าพม่า	หัว คอ อก หลัง และท้องมีสีนำตาล omnชมพูขาวๆ กระหม่อมสีเทาอมฟ้า หางสีเทาคล้ำ ขาสีแดงลำตัวด้านบน สีนำตาลแดงอมม่วง ข้างและหลังคอ สีเขียวเหลืองแซมตะโพกและ	ส่งเสียงร้องดัง “ครู-ครู-ครู-ครู” เดินเที่ยวจิกกินเมล็ดพืชบนต้นหรือตามทางเดินขอบอยู่เป็นคู่หรือเป็นกลุ่มเล็กๆ ไหกินตามดันไม้ แต่นอกฤดูผสมพันธุ์มักพบรวมกันเป็นผุ่งใหญ่

ชื่องก	ลักษณะเด่น	พฤติกรรม
29.นกกลุ่มพูแดง	ลำตัวด้านบนสีน้ำตาลแดงอมม่วง ข้างและหลังคอ มีสีเขียวเหลืองแซม ตะโพกและโคนหางด้านบนสีเทาคล้ำ โคนหางด้านล่างสีเทา หางสีดำ ตัวผู้ กระหม่อมสีขาว ตัวเมีย กระหม่อมสี เทาเข้ม	ขอบอยู่เป็นคู่หรือกลุ่มเล็กๆ ได้หากินตาม ต้นไม้ แต่นอกฤดูผสมพันธุ์มักรวมกันเป็นฝูง ใหญ่
30.นกกาฝากอกเพลิง	ตัวผู้ ลำตัวด้านบนสีน้ำเงินอมเขียว เหลือง ลำตัวด้านล่างสีเนื้อ อ กสีดำ ตัวเมีย ลำตัวด้านบนสีน้ำตาลอ่อน เขียวคล้ำ ลำตัวด้านล่างสีเนื้ออมส้ม เรืองๆ สีข้างมีสีเขียวไฟลแซม	ส่งเสียงร้องดัง “ตึก ตึก ตึก” ออกหากินตามลำพังหรือเป็นคู่ เที่ยวงระโดด หากินตามต้นไม้ออยู่ตลอดเวลา ไม่ค่อยอยู่นิ่งๆ
31.นกprotoໂລ່ງທັກສີ น้ำตาล (นกกวิก)	มีลำตัวขนาดใหญ่มีหงอนยาวและขน ฟูเป็นปุยบริเวณคอ ปากแหลมสีดำ หน้าสีเทา ลำตัวด้านบนสีน้ำตาล ทึมๆ โคนหางด้านล่างสีเนื้อจางๆ	ส่งเสียงร้อง “ชົກ-ชົກ-ชົກ-ชົກ” ขอบหากินตามโคนต้นไม้และพุ่มไม้รากๆ บางครั้งลงมาจิกแมลงบนพื้นดิน ขอบส่งเสียง ร้องดังและทำขันที่คอปุยฟูออกมาก
32.นกຈາບດິນຫວຳດຳ	หน้าปาก กระหม่อม ท้ายทอยสีดำ เป็นจุดเด่น ตัดกับแก้มสีเทา คิ้วยาว สีเทาอ่อน และແບບข้างแก้มสีดำ	ส่งเสียงร้องดัง “พື້-ອູ” เสียงแหลมใส เที่ยวงระโดดหรือเดินกินแมลงตามพื้นดิน รากๆ
33.นกกระจົບຄອດຳ	ปากล่างสีชมพูอ่อน ขาสีน้ำตาลอ่อน คอและข้างอกมีรอยขีดสีเทา โคน หางด้านล่างและโคนขาสีเหลือง ท้องสีขาว	ส่งเสียงร้องดัง “ครີ-ครີ-ครີ” เสียงแหลมຍາວ กระโดดหากินตามพุ่มไม้ และต้นไม้ที่มีใบ ແນنทึบ ไม่ค่อยอยู่นิ่ง และส่งเสียงร้องดังถี่ พร้อมกับกระดกหางอยู่เสมอ
34.นกແວ່ນຕາຂາວຂ້າງ ແಡງ	มีวงรอบตาสีขาวเด่น และสีข้างมี ແບບสีน้ำตาลแดง โคนหางด้านบนสี เหลืองสด ปากสีดำๆ ขาสีเทา	ขอบบินหากินเป็นฝูงไปตามต้นไม้ มักพบตาม ต้นไม้ที่มีดอกบานหรือมีผลสุก
35.นกกระຈົບຄອດຳ	กระหม่อมและข้างหัวสีเทา คิ้วยาวสี ขาวเด่น และມີແບບຄາດຕາສีดำ ปาก สีดำ ขาสีชมพู	ส่งเสียงร้องดัง “ຊວິຖ-ຊວິຖ-ຊວິຖ” ขอบหากินรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เที่ยว กระโดดและบินจิกกินแมลงตามกิ่งไม้ ใบไม้ และกอໄຟ້ ไม่ค่อยอยู่นิ่ง

(ผู้ให้ข้อมูล นายพล ใจคำ)

จากการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว 4 เส้นทางทำให้พบว่าแต่ละเส้นทางมีความโดดเด่นน่าสนใจ
แตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพพื้นที่และความหลากหลายของป่ามีทั้งป่าดิบเข้า ป่าเบญจพรรณ
ป่าเต็งรัง ป่าผสมผลัดใบ ที่ประกอบไปด้วยพรรณไม้ยืนต้นนานาชนิด พืช ผัก สมุนไพรพื้นบ้านที่
หลากหลาย สัตว์ป่า สัตว์น้ำ และเป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชนในตำบลบ้านปงและของอำเภอทางดง ที่ทิม
วิจัยชุมชนและพี่เลี้ยงทีมวิจัยได้สรุปวิเคราะห์แนวทางการจัดทำแผนงานโครงการระยะที่ 2 ในด้านการ

ปรับปรุงพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติของบ้านเก่าเดือดร้อนเลือกเส้นทางที่น่าสนใจและเหมาะสมน้ำร่องก่อน 2 เส้นทาง เพื่อทดลองความเป็นไปได้ หลังจากนั้นหากเกิดผลเป็นที่น่าพอใจค่อยขยายพัฒนาเพิ่มอีก 2 เส้นทาง และเป็นการลดภาระของทีมวิจัยชุมชนไปด้วยทีมวิจัยชุมชนจึงมีความเห็นตรงกันว่าควรเลือกพัฒนา 2 เส้นทางที่มีความเหมาะสมในด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ คือ เส้นนำ้ตกคาดครก และเส้นนำ้ตกศรีสังวาลย์ เพราะมีความเหมาะสมในด้านการท่องเที่ยว มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ป่า และมีน้ำตกหลายชั้นเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในอนาคต

4.1.5 วิถีชีวิตและภูมิปัญญา

บ้านเก่าเดือด ถึงแม้ว่าจะแวดล้อมไปด้วยธุรกิจสถานประกอบการและมีพื้นที่อยู่ใกล้เมืองแต่การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนหนึ่งยังมีวิถีชีวิตแบบเดิมในด้านเกษตรกรรม และการทำของป้าโดยพึ่งพาธรรมชาติที่ต้องอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตสะสมมาจนเกิดภูมิปัญญาที่สามารถนำความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ในป่าบางส่วนมาเป็นอาหาร และยารักษาโรคได้ที่เป็นองค์ความรู้ที่มิได้เรียนในห้องเรียนแต่เป็นประสบการณ์จากการดำเนินชีวิต มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

4.1.5.1 การทำสวนลิ้นจี่

ลิ้นจี่ เป็นไม้ผลยืนต้นสูงประมาณ 5 เมตร ทรงพุ่มกิ่งก้านแผ่ออกกว้างประมาณ 20 เมตร (ความกว้างของทรงพุ่มแล้วแต่เจ้าของตอบแต่งกิ่ง) สภาพแวดล้อมของการปลูกลิ้นจี่ ลักษณะอากาศดองเย็น และลักษณะดินที่ปลูก คือดินดำ และดินด้ำบනทรราย เกษตรกรนิยมปลูกพันธุ์ช้องหวายในพื้นที่นี้เพราะว่ามีการเจริญเติบโตได้ดี และให้ผลผลิตดี

วิธีการดูแล

ต้องใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมี รดน้ำให้ชุ่มน้ำให้สนับสนุนการปลูกลิ้นจี่ระยะห่างระหว่างต้นประมาณ 10 เมตร เป็นอย่างน้อย ลิ้นจี่ใช้เวลาดูแลประมาณ 4-5 ปี จะติดผล จะออกดอกก่อประมาณปลายเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ และออกลูกประมาณต้นมีนาคม ถึงมิถุนายน

วิธีการเก็บ

กรณีต้นสูงใช้บันไดพาดที่ลำต้นแล้วเก็บใส่ตระกล้า กรณีต้นไม่สูงมาก เดินเก็บ เก็บเป็นกิ่งจะได้ลิ้นจี่เป็นพวงสวยงาม เวลาที่เก็บคือ 6 โมงเช้าถึง 3 โมงเย็น แล้วคัดผลผลิตใส่ตะกร้าพลาสติกสำหรับใส่ผลไม้ตระกรัล 20 กิโลกรัม ลิ้นจี่เมื่อเก็บแล้วอยู่ได้ประมาณ 1-2 วัน ถ้าต้องการเก็บไว้นานต้องแช่ห้องเย็น

การขายลิ้นจี่

การขายๆ ปลีกและส่ง กิโลกรัมละ 10 บาท-50 บาท แล้วแต่ขนาดของลูก ขายในหมู่บ้าน ตลาดในเมืองและส่งต่างจังหวัด บางสวนเจ้าของเก็บขายเอง บางสวนพ่อค้าจากในเมืองมาซื้อเหมาสวน แต่การขายเหมาสวนจะได้ราคาน้ำหนักกว่าเก็บขายเอง เพราะเจ้าของสวนจะถูกพ่อค้าเอาเปรียบ

การดูแลหลังเก็บผลผลิต

เมื่อเก็บผลผลิตเรียบร้อยแล้ว เกษตรกรเริ่มตัดแต่งกิ่งให้โปร่ง ให้ง่ายแก่การเก็บผล และไม่ให้ลำต้นสูงเกินไป พร้อมกับใส่ปุ๋ยบำรุงดิน

ประโยชน์ของไม้ลินจี

ไม้ลินจีเมื่อแก่แล้ว นำไปใช้เป็นฟืนได้ดีกว่าไม้อ่อนๆ เพราะติดไฟง่าย และนำไปเผาถ่านก็ดีมาก เพราะถ่านไฟจะแรงและไม่เป็นขี้เถ้า

การขยายพันธุ์

ที่ดีที่สุดคือการตอนกิ่ง มักนิยมตอนช่วงเดือนเมษายน ใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน ให้รากออกแข็งแรง แล้วนำไปปลูก หรือนำไปชำใส่ถุงดำไว้เป็นกล้าต่อไป

ข้อเสนอแนะในการดูแลลินจี

การดูแลลินจีนั้นเกษตรกรต้องมีความรู้ในการดูแลรักษาผลผลิต ต้องรู้สูตรปุ๋ยให้เหมาะสมกับฤดูกาล เช่น ช่วงออกดอกต้องพ่นยาฆ่าแมลง ใส่ปุ๋ยทางใบโซโนน ปุ๋ยสูตร 15-15-15 พอกดินเวลาใกล้เก็บผล 20-30 วัน ต้องใส่ปุ๋ย สูตร 8-24-24 พ่นยาฆ่าแมลงปุ๋ยเกล็ดสูตร 10-20-30

แผนภาพที่ 4.29 ผลลินจี

แผนภาพที่ 4.30 ชาวสวนกำลังคัดแยกผลลัพธ์เพื่อส่งขาย

(ผู้ให้ข้อมูล นายอินสม สิงห์คำ)

4.1.5.2 การทำสวนชาโยเต้ หรือมะเขือเครื่อ

“ชาโยเต้” หรือ “มะเขือเครื่อ” เป็นไม้ประ��ท พันธุ์ไม้เลื้อย

การขยายพันธุ์ ใช้เมล็ดปลูกอย่างเดียว (ผลแก่ๆ) สภาพแวดล้อมของการปลูก ชาโยเต้ ลักษณะดินที่ใช้ปลูก ดินดำหรือดินผสมลูกรัง ไม่ชอบดินรายละเอียดที่น้ำขัง ขั้นตอนการปลูก

1. เตรียมแปลง
2. นำลูกชาโยเต้ที่เพาะแตกงอกแล้วลงปลูก ในแปลงที่เตรียมไว้ กลบดินเบาๆ แล้วนำฟางแห้งหรือหญ้าคลุม
3. จากข้อ 2 รดน้ำวันเว้นวัน
4. ทำร้านไว้รอ โดยให้มีความสูงไม่เกิน 80 ซม. (หากสูงเกินไปจะเก็บยอดยาก) ให้ชาโยเต้เลื้อยขึ้นไปแต่กยอดด้านบน

วิธีการดูแล

1. หมั่นให้น้ำ 3 วันต่อหนึ่งครั้ง ให้น้ำจนเปียกและชุ่ม ส่วนมากจะใช้ระบบ สปริงเกอร์ หมั่นเอาหญ้าออก หรือตัดหญ้าในแปลงใส่ปุ๋ยเดือนละสองครั้ง ระยะเวลาที่สามารถเก็บยอดได้ประมาณ 45 วัน

วิธีการเก็บยอด

1. ต้องดูที่ความยาวของยอดยาวประมาณ 45 ซม. หรือสองท่อนของยอด
2. ตัดที่บนตาหรือหน่อยอย่าตัดได้تاเพราะจะทำให้ไม่มียอดใหม่ ระยะการเก็บ 3 วันต่อ 1 ครั้ง
3. การตัดยอดแต่ละครั้งตัดได้ประมาณ 15-200 กิโลกรัมต่อ 1 สวน

การขายยอดชาโอยเต้ ทำได้ 2 ทางเลือก

- 1.ขายตลาดทั่วไปนำยอดชาโอยเต็มากองรวมกันคัดยอดแล้วมัดเป็นกำลังตลาด
- 2.ส่งโครงการหลวง ต้องนำมาเรียงพันด้วยกระสอบพางเพื่อให้ยอดตรงตัวให้เสมอ กัน และแพ็คตะกร้าหรือแพ็คถุงพลาสติกส่ง

วิธีการขาย

- 1.ส่วนมากชาวสวนจะขายส่ง การขายปลีกมีน้อยมาก ขายกิโลกรัมละ 19-30 บาท
- 2.การขายส่งจะมีสถานที่ที่เป็นจุดรับส่งผักในชุมชน อยู่ที่บ้านแม่จะ หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านปง ผักจะถูกนำส่งไปกรุงเทพฯ หรือตลาดใหญ่
- 3.ผักส่งที่โครงการหลวงมีสถานที่รับผัก 1 ที่ โดยชาวสวนนำมาส่งเอง

ประโยชน์ของยอดชาโอยเต้

สามารถนำไปประกอบอาหารได้หลายประเภท เช่น ผัดน้ำมันหอย ลาภจิ้มน้ำพริก ส่วนประกอบในยำต่างๆ แกงเผ็ด เป็นต้น

การเก็บลูกชาโอยเต้เก็บเมื่ออายุได้ 3 เดือน

- 1.ผลอ่อนนำไปขายส่งกิโลกรัมละ 6-20 บาท โดย นำผลอ่อนนำไปประกอบอาหาร เช่น ผักต้มจิ้มน้ำพริก หรือกินสด แกงจืด ผัดกีด
- 2.ผลแก่เก็บไว้ขยายพันธุ์เอง หรือขายให้ผู้อื่นนำไปเพาะพันธุ์เพื่อปลูกต่อไป (ต้องเป็นผลแก่จัดๆ เท่านั้น หากผลแก่ธรรมชาติ จะไม่มีคุณค่า หากตัดก็ต้องทิ้งไปเลย)

ข้อเสนอแนะ

การปลูกชาโอยเต้ เหมือนการดูแลเด็ก ต้องเอาใจใส่ ให้น้ำให้ปุ๋ยอย่างขาด แบ่งต้องหมั่นพรวนดิน ตัดหญ้า และอย่าปลูกในที่ที่ไม่มีทางระบายน้ำ ควรปลูกในที่ราบสูงระบายน้ำได้ง่าย เป็นผักที่ชอบน้ำ แต่หากน้ำท่วมต้นก็ตาย

แผนภาพที่ 4.31 ภาพชาวสวนกำลังตัดยอดชาโอยเต้

